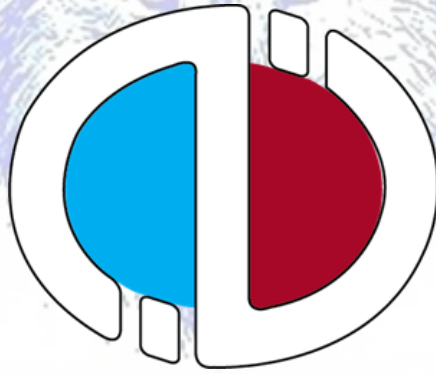

HUKUK TÜRK ANAYASA HUKUKU

YENİLENEN
SİSTEME
GÖRE!

ÜNİTE ÖZETLERİ DENEME SORULARI ÜNİTE SORULARI ÇIKMIŞ SORULAR

SKYMOON PDF

DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOLLOW...

“DERS GEÇMENİN EN KOLAY YOLU”

SINCE 2020

ÜNİTE 1: TÜRKİYE'DE ANAYASAL GELİŞMELER VE 1982 ANAYASASI

SENED-İ İTTİFAK

Türkiye'de, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde başlayan anayasacılık hareketleri çerçevesinde "misak" (sözleşme) biçiminde meydana getirilen ilk anayasal belge olan Sened-i İttifak, 1808 yılında merkezî hükûmetin temsilcileri ile âyan temsilcileri arasında yapılan görüşmeler sonucunda kabul edilmiştir. Sened-i İttifak ile kabul edilen hükümlerden bazıları merkezi otorite, bazıları ayanlar ve bazıları da genel olarak halk yararına sonuçlar doğurucu niteliktedir. Ancak bu hükümlerin uygulanmasına dair herhangi bir mekanizma getirilmemiştir. Nitekim kısa bir süre sonra merkezî otorite güçlendiğinde Sened-i İttifak hükümleri tanınmamıştır.

TANZİMAT FERMANI

1839 yılında Padişah tarafından tek taraflı olarak "ferman" biçiminde ilan edilen Tanzimat Fermanı ile getirilen hükümleri, devlet yönetimine ilişkin ilkeler ve hak ve özgürlükler olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür.

DEVLET YÖNETİMİNE (YASAMA, YÜRÜTME VE YARGI FAALİYETLERİ) İLİŞKİN İLKELER:

1. Tanzimat Fermanı'nın devlet yönetimiyle ilgili en önemli ilkesi, iktidarın kendi kendini sınırlamasıdır. Buna göre, kamusal alan yeni kanunlarla düzenlenecek ve keyfi işlemlere izin verilmeyecektir. Bütün işlemlerin kanunlara uygun olarak yürütülmesi sağlanacak, buna uymayan görevliler cezalandırılacaktır.
2. Keyfi cezalara son verilecek, mahkemelerde duruşmaların aleni olması sağlanacak, yargı kararı olmadıkça kimseye ceza verilmeyecektir.
3. Devlet harcamalarının finansmanı için vergi toplanacaktır.
4. Devletin askerî ve diğer harcamaları kanunla düzenlenecek ve sınırlanacaktır.
5. Kanunların hazırlanmasında yeni bir yöntem benimsenmiştir. Buna göre kanunlar, yetkili kurullar (Meclisi Ahkamı Adliye ve Babı Seraskeri Darı Şurası-askerî kanunlarda-) tarafından serbestçe görüşülerek kararlaştırıldıktan sonra Padişah tarafından onaylanarak yürürlüğe sokulacaktır.
6. Tanzimat Fermanı'nın devlet yönetimi alanındaki bir diğer önemli ilkesi de, eşit muamele yükümlülüğüdür. Buna göre,

Tanzimat Fermanı ile getirilen haklardan din ayrımı gözetilmeksizin devletin bütün uyrukları yararlanacaktır.

HAK VE ÖZGÜRLÜKLER:

1. Kişi dokunulmazlığı ve güvenliği kabul edilmiştir. Buna göre, kimse, kanun dışı nedenlerle suçlanmayacak ve cezalandırılmayacaktır (kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi). Herkesin adil ve aleni yargılanma hakkı vardır. Kimsenin şeref, haysiyet ve namusuna dokunulmayacaktır.
2. Cezalar şahsi olup mirasçılara intikal etmeyecektir (cezaların şahsiliği ilkesi).
3. Kişilerin mal güvenliği kabul edilmiştir. Buna göre, herkes mal ve mülkünde serbestçe tasarrufta bulunabilecektir (mülkiyet hakkı). Kimsenin malı müsadere (elkoyma) edilmeyecektir.
4. Herkesten ancak emlak ve kazancına (mali gücüne) göre vergi alınacak ve vergide adalet sağlanacaktır.
5. Ömür boyu askerlik uygulamasına son verilecek ve askerlik ödevi, dört veya beş yıl süreli olarak, adil bir şekilde yeniden düzenlenecektir.

ISLAHAT FERMANI

Padişah tarafından "ferman" biçiminde ilan edilen 1856 tarihli Islahat Fermanı ise Tanzimat Fermanı'ndaki vaadleri yenileyen ve ayrıca din farkı gözetilmeden bütün devlet uyruklarının eşit işlem görmesi ilkesini getiren bir belgedir. Avrupa devletlerinin etkisiyle hazırlanan Islahat Fermanı'nın temel amacı, müslümanlar ile gayrimüslimler arasında her yönden tam bir eşitlik sağlamaktır. Islahat Fermanı, daha sonraki dönemlerde dış ilişkiler bakımından batılı devletlerin ve Rusya'nın müdahalelerine dayanak oluşturmuş, içeride ise özellikle Hristiyan "millet"lerin bağımsızlık hareketlerinin bir başlangıcı olmuştur. Sened-i İttifak, Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı anayasa değildir, ancak bir ölçüde de olsa devlet iktidarını sınırlandırma amacı taşıdıkları için "anayasal belge" niteliğindedir.

1876 ANAYASASI (KANUN-U ESASÎ)

1876 Anayasası'na göre, Osmanlı Devleti devlet başkanlığının irsî yoldan geçtiği bir monarşidir (m.3). Devletin dini, İslam dinidir (m.11). Resmî dili, Türkçedir (m.18).

1876 Anayasası, Osmanlı Devleti tebaasının temel hak ve hürriyetlerini zamanının anayasalarına benzer bir biçimde düzenlemiştir. Anayasa'da, kişi hürriyeti (m.9), kişi güvenliği (m.10), ibadet hürriyeti (m.11), basın

hürriyeti (m.12), ticaret, sanat ve ziraat alanlarında şirket kurma hakkı (m.13), dilekçe hakkı (m.14), öğretim hürriyeti (m.15), eşitlik ilkesi (m.17), mali güce göre vergilendirme ilkesi (m.20), mülkiyet hakkı (m.21), konut dokunulmazlığı (m.22), tabii hâkim ilkesi (m.23,89), hak arama hürriyeti (m.83,84), müsadere ve angarya yasağı (m.24), vergilerin kanuniliği ilkesi (m.25), işkence ve eziyet yasağı (m.26), vatandaşlık hakkı (m.8), devlet memurluğuna girme hakkı (m.19) gibi hak, hürriyet ve ilkeler yer almıştır.

1876 Anayasası (m.42-80), birincisi, üyeleri iki dereceli seçimle halk tarafından seçilen Heyet-i Mebusan; ikincisi de, üyeleri Padişah tarafından atanan Heyet-i Âyan olmak üzere iki meclisli bir parlamento (Meclis-i Umûmi) kurmuştur. Hükûmetin, Parlamente'ye karşı sorumluluğu açıkça belirtilmemiştir. Padişah'ın kanunları veto etme ve Parlamente'yi feshetme yetkisi bulunmaktadır. Yürütme yetkisi, devlet başkanı olan Padişah ile Bakanlar Kuruluna (Heyet-i Vükela) aittir. Anayasa ile geniş yetkilerle donatılan (m.7) ve halifelik sıfatı da bulunan Padişah mutlak bir sorumsuzluğa sahiptir. Bakanlar Kurulu, Padişah tarafından atanan bakanlardan (vekil) oluşur, başkanı sadrazamdır. Bakanlar Kuruluna şeyhülislam da katılır. Anayasa, Bakanlar Kurulunun Parlamente'ye karşı sorumlu olmasını öngörmemiştir. Dolayısıyla güven oylaması usûlü de yoktur. 1876 Anayasası, yargı yetkisini bağımsız mahkemelere vermiştir (m.81-91). Bir "meşruti monarşi" kurmaya çalışan 1876 Anayasası'nda 1909 yılında bazı değişiklikler yapılarak, temel hak ve hürriyetler genişletilmiş, Bakanlar Kurulunun sorumluluğu esas benimsenmiş, Parlamente'nin yetkileri artırılmış, Padişah'ın yetkileri ise daraltılmıştır.

1921 ANAYASASI

Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde hazırlanışı ve kabulü bakımından en demokratik anayasa olarak kabul edilen 1921 Anayasası kısa, fakat siyasal önemi yüksek bir belgedir. 23 maddelik kısa bir anayasa olan 1921 Anayasası'nın en önemli kuralı, "millî egemenlik ilkesi"dir (m.1). Anayasa, yasama ve yürütme kuvvetlerinin TBMM'nde toplandığını belirtmektedir (m.2). Anayasa'ya göre, Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve Hükûmeti Büyük Millet Meclisi Hükûmeti unvanını taşır (m.3). Büyük Millet Meclisi vilayetler halkınca seçilen üyelerden oluşur (m.4). Meclis seçimleri iki yılda bir yenilenir (m.5). Ahkâmı şer'iyenin uygulanması, kanunların yapılması, değiştirilmesi ve yürürlükten kaldırılması, andlaşmaların yapılması ve vatan savunması ilanı gibi yetkiler Büyük Millet Meclisi tarafından kullanılır (m.7). Hükûmet bölümleri,

Meclisin seçtiği bakanlar aracılığıyla yönetilir, bu bakanlara Meclis yön verir ve gerektiğinde değiştirir (m.8). Bu hükümler nedeniyle 1921 Anayasası'nın bir "meclis hükûmeti" kurduğu kabul edilmektedir. 1921 Anayasası (m.9) bir devlet başkanlığı makamı öngörmemiş, ancak devlet başkanına ait olması gereken bir takım fonksiyonların Büyük Millet Meclisi Başkanı tarafından yürütülmesini kabul etmiştir. 1921 Anayasası'nın önemli bir bölümü de (m.10-23) taşra yönetimine ayrılmıştır. 1921 Anayasası, Türkiye'yi coğrafi ve iktisadi ilişkiler bakımından vilayet, kaza ve nahiyelere bölmüş ve vilayet ve nahiyelerde "halk idaresi"ni kabul etmiştir. Bu nedenle, yerinden yönetim ilkesini o döneme göre oldukça ileri bir düzeyde benimsemiş olan 1921 Anayasası'nın bu özelliği "yerel katılım ve yerel demokrasi" olarak adlandırılmaktadır.

3 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasından sonra, 1921 Anayasası'nda 29 Ekim 1923 tarih ve 364 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle de, "Türkiye Devletinin hükûmet şekli, Cumhuriyettir" (m.1) hükmü getirilerek, Cumhuriyet ilan edilmiştir. Bir başka hükümle de bir devlet başkanlığı makamı ihdas edilmiş ve devlet başkanının (cumhurbaşkanı) TBMM üyeleri arasından bir dönem için seçilmesi öngörülmüştür (m.10,11). Öte yandan, başbakanın cumhurbaşkanınca Meclis üyeleri arasından, bakanların ise başbakanca yine Meclis üyeleri arasından seçilmesinden sonra tamamının cumhurbaşkanı tarafından Meclisin onayına sunulması esası getirilmiştir (m.12).

1924 ANAYASASI

Katı bir anayasa olan 1924 Anayasası, "Anayasa'nın hiçbir maddesi hiçbir sebep ve bahane ile savsanamaz ve işlerlikten alıkonamaz. Hiçbir kanun Anayasa'ya aykırı olamaz" (m.103) hükmüyle anayasanın üstünlüğü ilkesini benimsemiş olmakla birlikte, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimine yer vermemiştir.

LÂİKLİK1928 yılında yapılan değişiklikle, Anayasa'daki, "Türkiye Devletinin dini, Din-i İslamdır" hükmü (m.2) ile Meclisin yetkileri arasında sayılan "ahkâm-ı şer'iyenin tenfizi" hükmü (m.26) çıkarılmış, 1937 değişikliği ile de Anayasaya "lâiklik ilkesi" eklenmiştir.

HÜKÛMET SİSTEMİ1924 Anayasası, meclis hükûmeti ile parlamenter rejim arasında karma bir hükûmet sistemi kurmuştur. 1924 Anayasası'nın meclis hükûmeti sistemine ve parlamenter sisteme benzeyen hükümleri bulunur.

YARGI: Anayasa (m.8), yargı yetkisinin, Millet adına, usûl ve kanuna göre bağımsız mahkemeler tarafından

kullanılmasını öngörmüştür. Anayasa ayrıca, mahkemelerin bağımsızlığı ilkesi (m.53), hâkimlik teminatı (m.54,55) ve yargılamanın açıklığı kuralına da (m.58) yer vermiştir.

TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER: 1924 Anayasası, temel hak ve hürriyetlerin kökeni ve sınırları konusunda "tabii hak anlayışı"nı benimsemiştir. Anayasa'ya göre, "Her Türk hür doğar, hür yaşar. Hürriyet, başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmektir. Tabii haklardan olan hürriyetin herkes için sınırı, başkalarının hürriyetinin sınırıdır. Bu sınırı ancak kanun çizer" (m.68). Anayasa, yapıldığı dönemde Batı anayasalarında da tam olarak görülmeyen sosyal haklar dışındaki kişi hak ve hürriyetlerini genel olarak düzenlemekle birlikte, Meclisçe yapılacak sınırlamaların ölçüsünü belirlememiştir. Bu ise Meclis çoğunluğunun hakları aşırı bir şekilde sınırlamasını mümkün hale getirmekteydi. Anayasada düzenlenen hak ve hürriyetler şunlardır: Eşitlik ilkesi (m.69), kişi hürriyeti ve kişi güvenliği (m.72), işkence, eziyet, müsadere ve angarya yasağı (m.73), din ve vicdan hürriyeti (m.75), konut dokunulmazlığı (m.76), basın hürriyeti (m.77), seyahat hürriyeti (m.78), sözleşme hürriyeti, çalışma hürriyeti, mülkiyet hakkı, toplanma hürriyeti, dernek ve şirket kurma hakkı (m.79), eğitim ve öğretim hürriyeti (m.80), haberleşmenin gizliliği (m.81), dilekçe hakkı (m.82), kanuni hâkim güvencesi (m.83), vergi ödevi (m.84), seçme ve seçilme hakkı (m.10,11), vatandaşlık hakkı (m.88), devlet memurluğuna girme hakkı (m.92).

1924 Anayasası'nın öngördüğü, parlamentonun mutlak üstünlüğü, anayasa yargısının benimsenmemesi, tek meclisli parlamento, merkeziyetçi yönetim gibi kurum ve özelliklere baktığımızda, bu Anayasa'nın tipik bir şekilde "çoğunlukçu demokrasi" anlayışına göre düzenlendiğini görmekteyiz. Bu arada, değiştirilmesi özel çoğunluk şartına bağlandığı için biçimsel olarak katı bir anayasa olmakla birlikte, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetiminin kabul edilmemiş olması, 1924 Anayasası'nın çoğunlukçu niteliğini daha da pekiştirmektedir. Nitekim 1950 sonrası siyasal hayatta da, iki-parti sistemi, yasama ve yürütmenin parti yönetimi nedeniyle birleşmesi ve kabinenin siyasal üstünlüğü ile çoğunluk seçim sistemi, çoğunlukçu demokrasinin unsurlarını tamamlamaktadır.

1961 ANAYASASI

Katı ve düzenleyici nitelikteki 1961 Anayasası, genel esaslar bölümünde, Türkiye Cumhuriyetinin, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk

devleti olduğunu belirtmektedir. 1961 Anayasası, anayasanın üstünlüğü ilkesini açıkça hükme bağlamış (m.8) ve bunu gerçekleştirmek için de kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek üzere Anayasa Mahkemesini kurmuştur. Öte yandan, hukuk devletin bir gereği olarak, idarenin bütün eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tâbi olduğunu hükme bağlayan Anayasa, yargı bağımsızlığını ve hâkimlik teminatını sağlamak üzere Yüksek Hâkimler Kurulunu getirmiştir. Ayrıca Anayasa, bu bağlamda olmak üzere, "tabii hâkim ilkesi" ve suç ve cezalara ilişkin prensiplere de yer vermiştir. Anayasa'ya göre, egemenlik Millete aittir ve ancak yetkili organlar eliyle kullanılabilir (m.2, 4). Anayasa, yasama ve yürütme ilişkileri bakımından kuvvetler ayrılığı ve frenler ve dengeler sistemi çerçevesinde parlamenter hükûmet sistemini öngörmüştür. Bu çerçevede, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosundan oluşan çift-meclisli bir parlamento oluşturmuştur. Ayrıca Anayasa, iktidarın paylaşımı bakımından, üniversiteler ve radyo televizyon idaresi gibi özerk kamu kurumlarının yanı sıra, merkezi yönetim karşısında yerel yönetim ilkesini de kabul etmiştir. Öte yandan Anayasa, çoğulcu toplum yapısının geliştirilebilmesi için, "demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları" olarak nitelediği siyasal partileri düzenleyerek hukukî bir güvenceye kavuşturmuş ve sendikal faaliyet, dernek kurma hürriyeti ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına yer vererek çeşitli hukukî güvencelerle koruma altına almıştır. 1961 Anayasası'nda yer alan katı anayasa, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi, kontrol ve dengeler sistemi, iki-meclisli parlamento gibi "çoğulcu demokrasi" anlayışına uygun düzenlemelerin yanı sıra, merkeziyetçi yönetim gibi bazı çoğunlukçu unsurlara da rastlamaktayız. Ancak bunlar onun "çoğulcu" niteliğini ortadan kaldırmamaktadır. Getirdiği ilke ve kurallar ile kurumsal tercihlerine bakıldığında, 1961 Anayasası'nın temel amacının çoğulcu bir demokrasi kurmak olduğunu söyleyebiliriz. 1961 Anayasası'nın en ileri yanlarından birisi de klasik kişi hak ve hürriyetleri ile siyasal hakları genişletip güçlendirmesinin yanı sıra, sosyal hakları da düzenleyen ilk anayasa olmasıdır. 1961 Anayasası, temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması bakımından, "Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmak", "hürriyetin özüne aykırı olmamak" ve benzeri bazı kriterler getirmiş, sosyal hakların uygulamada gerçekleştirilmesi için de devlete bir takım ödevler yüklemiştir. Ayrıca 1961 Anayasası, anayasacılık tarihimize sosyal devlet ilkesini benimseyen ilk anayasa olarak, sosyal devletin gerektirdiği diğer düzenlemelere de yer verilmiştir. Ne var ki, 1961

Anayasası'nın genel özgürlükçü yaklaşımı din özgürlükleri alanında yerini ihtiyatlı ve sınırlayıcı bir tutuma bırakmıştır. 1961 Anayasası'nı yapanlar, hukuki açıdan yorumlanması oldukça problemli olan ve uzun yıllar boyunca birçok kişinin mağdur olmasına yol açan "din istismarı" kavramını anayasaya sokmuşlardır. Yine bu hükümle "din istismarı" yasağına aykırı davranan tüzel kişilere yaptırım uygulanması ve siyasi partilerin de kapatılması öngörülmüştür (m.19). Öte yandan 1961 Anayasası, seçilmiş siyasi iktidarlar üzerinde, bu Anayasa'yı yapan siyasi güçlerin düşüncelerine uygun bir kontrol sağlanması amacıyla, etkili bir askerî ve yargısal vesayete yer vererek demokrasiden ciddi bir şekilde sapmıştır. Bu yönleriyle 1961 Anayasası, 1924 Anayasası'ndan çok geri bir anayasa olma özelliğine sahiptir. 1982 Anayasası ise 1961 Anayasası'nın bu antidemokratik düzenlemelerini daha da genişleterek benimsemiştir.

Hükûmetin, bozulan kamu düzeninin ve siyasal terördeki artışın üstesinden gelemediği gerekçesiyle verilen ve sorunların partiler üstü bir anlayışla çözülmesini talep eden 12 Mart 1971 tarihli bir askerî muhtıra ile başlayan 1971-1973 ara rejimi döneminde Anayasada iki defa önemli değişiklikler yapılmıştır. 1961 Anayasası'nın temel felsefesine tamamen ters düşen ve 1982 Anayasası'nın ön hazırlığı sayılabilecek bu değişikliklerle genel olarak; yürütme güçlendirilmiş; üniversite özerkliği daraltılmış; anayasa yargısı ve idari yargı alanında çeşitli kısıtlamalar yapılmış; tabii yargı yolu yerine, kanuni yargı yolu ilkesi getirilmiş; Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuş; devlet memurlarının sendika kurma hakkı kaldırılmış ve en önemlisi de anayasal temel hak ve hürriyetlerle ilgili olarak "genel koruma" hükmü, genel sınırlama maddesine dönüştürülerek, sınırlama sebepleri artırılmıştır.

1982 ANAYASASI

1961 Anayasası'na yöneltilen eleştirileri karşılamak üzere hazırlanan 1982 Anayasası, bir "Başlangıç" ile yedi kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda "Genel Esaslar", ikinci kısımda "Temel Hak ve Ödevler", üçüncü kısımda "Cumhuriyetin Temel Organları", dördüncü kısımda "Malî ve Ekonomik Hükümler" ve diğer kısımlarda ise çeşitli hükümlerin yer aldığı Anayasa, 177 maddeden (bazıları yürürlükten kalkan geçici maddeler hariç) oluşan, uzun sayılabilecek bir anayasadır.

İlk düzenlemesi itibarıyla 1982 Anayasası 1961 Anayasası'na göre daha katı nitelikte bir anayasa iken sonradan aşamalı olarak yapılan değişikliklerle bu

katılık bir ölçüde giderilmiştir. 1982 Anayasası, bütün anayasaların kurmaya çalıştığı hürriyet-otorite dengesinde, otoritenin ağırlığını artırmış, devleti birey karşısında korumaya çalışmıştır.

1980 Anayasası ile;

1. Cumhurbaşkanının belli şartlar altında Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerini yenileme yetkisi kullanılabilir hâle getirilmiştir (m.116). 2017 yılında Anayasada yapılan değişiklikle başkanlık sistemine geçilmesi kabul edilmiş, 116'ncı madde ile Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin, iki taraftan birinin kararıyla, birlikte yenilenmesi imkânı getirilmiştir.
2. 1982 Anayasası'nın ilk düzenlemesinde 1961 Anayasası döneminde görülen Cumhurbaşkanı seçimlerindeki uzamaları ve tikanıklıkları ortadan kaldıracı nitelikte bir düzenleme getirilmişti. Anayasa'nın bu konuya ilişkin 102'nci maddesinde şöyle bir düzenleme bulunmaktaydı: "... oylamaların ilk ikisinde üye tamsayısının üçte iki çoğunluk oyu sağlanamazsa üçüncü oylamaya geçilir, üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Bu oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu sağlanmadığı takdirde üçüncü oylamada en çok oy almış bulunan iki aday arasında dördüncü oylama yapılır, bu oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde derhal Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri yenilenir." 2007 yılında 102'nci maddede yapılan değişiklikle, bu yöntem kaldırılmış ve Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi usulü kabul edilmiştir. 2017 yılında Anayasa'da yapılan değişiklikle, 102'nci madde yürürlükten kaldırılmış, Cumhurbaşkanının seçimine ilişkin esaslar bazı değişiklikler yapılarak 101'inci maddede yeniden düzenlenmiştir.
3. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının seçimi de kolaylaştırılmıştır. Anayasa'nın 94'üncü maddesi, Meclis Başkanının ilk üç oylamada öngörülen çoğunlukla seçilememesi hâlinde, son oylamada oylamaya katılacak en çok oy almış iki adaydan oyların çoğunu alan adayın seçilmesini öngörmüştür.
4. 1982 Anayasası Cumhuriyet Senatosunu kaldırarak tek meclis sistemini benimsemiş ve yasama organının çalışmasını hızlandırmıştır.

5. 1982 Anayasası, 1961 Anayasası'na göre üye tamsayısının salt çoğunluğu olan (m.86) toplantı yeter sayısını üye tamsayısının üçte birine düşürmüştür (m.96) ve Meclisin toplanmasını kolaylaştırmıştır.
6. 1982 Anayasası, siyasi partilerin Mecliste grup kurabilmesi için gerekli olan milletvekili sayısını 10'dan 20'ye çıkarmıştır. Böylece grupların sayısı azalacağından Meclis çalışmaları hızlanacaktır.

2017 yılında Anayasa'da yapılan değişikliklerin 24 Haziran 2018 seçimleriyle yürürlüğe girmesi ile birlikte, parlamenter sistemden başkanlık (Cumhurbaşkanlığı) sistemine geçilmiş ve yürütme yetkisi halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanına verilmiştir. Anayasa ile kabul edilen başkanlık sistemi, yasama ve yürütme arasında çatışma olmaması için eşzamanlı seçim ve gerektiğinde kullanılmak üzere birlikte erken seçim yapılabilmesi gibi yöntemleri de içermektedir. Öte yandan Anayasa ilk düzenlemesiyle siyasal partiler, dernekler, vakıflar, sendikalar ve siyasal katılma bakımından getirdiği sınırlayıcı hükümlerle 1961 Anayasası'na oranla daha az katılımcı bir demokrasi modeli öngörmüş ve belli ölçüde depolitizasyonu, yani siyasetten uzaklaşmayı amaçlamıştır.

İlk kabul edildiği haliyle Anayasasının temel felsefesi hakkında şunlar söylenebilir: Anayasası'nın bütününe devletçi, toplumcu ve ideolojik olarak taraflı, bireysellik ve özgürlük karşıtı bir felsefe egemendir. Batı demokrasilerinde devletin sınırlandırılması anlamına gelen anayasacılığın tam tersi olarak Türkiye'de Anayasa devlet merkezli bir toplum ve siyaset anlayışı öngörmektedir. Anayasacılığın özünde insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkesi bulunurken, devletçilik devleti hukuktan uzaklaştıran ve sorgulanamaz kılan "hikmet-i hükûmet" anlayışına dayanır. Siyasi partilere ve sivil yönetimlere olan güvensizlik nedeniyle seçimle oluşan anayasal organların askerî, idari ve yargısal organlarca denetlenmesi ya da frenlenmesi amaçlanmıştır. Böylece seçilmişler üzerinde, ilk defa 1961 Anayasası ile oluşturulan anayasal askerî ve yargısal vesayet, daha da pekiştirilmiştir. Anayasa'nın Anayasa Mahkemesine yüklediği başlıca işlev de bu Anayasaları yapan güçlerin Anayasa'ya yerleştirdiği devlet ideolojisini seçilmişlere karşı korumaktır. Anayasa ideolojik karakterine uygun olarak siyasi partilere de demokrasilerde olmayan yasaklar getirmiştir. Bu yasaklar incelendiğinde, siyasetin alanının oldukça daraltmış olduğu ve siyasi partilerin, çerçevesini resmî ideolojinin belirlediği sınırlı bir politik alanda siyaset yapmalarının istendiği

görülmektedir. 1982 Anayasasında zaman içinde insan haklarını geliştiren ve demokratikleşme amaçlı değişiklikler yapılmıştır. Anayasada 2017 yılında yapılan son değişikliklerle de askerî, bürokratik ve yargısal vesayetin sonlandırılması yönünde önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. 2017 değişikliği sağlıklı işlemeyen parlamenter hükümet sisteminden, istikrarlı yönetimi sağlayacak bir başkanlık sistemine geçişi de sağlamıştır. Bununla birlikte 1982 Anayasasının diğer problemleri hükümlerinin de düzeltileceği tümüyle yeni bir anayasa yapılması ihtiyacı devam etmektedir.

ÜNİTE 2: DEVLETİN TEMEL NİTELİKLERİ

CUMHURİYETÇİLİK

Anayasa'mızın "devletin şekli" başlığını taşıyan 1'inci maddesine göre, "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir." Hukukî açıdan cumhuriyet kavramı iki anlamda kullanılabilir: Dar anlamda cumhuriyet ve geniş anlamda cumhuriyet. Dar anlamda cumhuriyet: Dar anlamda cumhuriyet, hukuki olarak monarşi olmayan devlet anlamına gelir. Geniş anlamda cumhuriyet, sadece monarşinin tersi değil, demokrasi ile özdeş, eş anlamlı bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bu anlamda cumhuriyet, egemenliğin halka ait olduğu ve yöneticilerin dönemsel olarak seçimle belirlendiği rejimi ifade eder. Anayasa'mızda "Cumhuriyet" kavramının hukuki açıdan "dar anlamda" kullanılmıştır.

BAŞLANGIÇTA YER ALAN İLKELER

Anayasaların yapılış sebepleri ile dayandıkları temel felsefeyi açıklayan ve genellikle edebî bir üslupla yazılan başlangıç bölümleri, belki de her anayasanın "en ulusal ve en özel" yönünü vurgulayan kısmıdır. Başlangıçlar, kural olarak anayasanın diğer hükümleri gibi uygulanabilir hukuk normları içermezler. Bununla birlikte, 1982 Anayasası'nın 2'nci maddesi, 1961 Anayasası'nda (m.2) olduğu gibi "başlangıçta belirtilen temel ilkeler"e atıfta bulunmuştur. Yine her iki Anayasanın da başlangıç kısımlarını Anayasa metnine dahil ettiklerini görüyoruz. Ancak böyle bir hâlde dahi, "başlangıç bölümlerinin hukuki değeri, daha çok, pozitif anayasa normlarının yorumlanmasına" katkıda bulunmakla sınırlı olmalıdır. Öte yandan, başlangıçta yer alan ve Anayasaya uygunluk denetiminde "ölçü norm" olarak kullanılabilecek ilkeler (örneğin, laiklik, Atatürk milliyetçiliği, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, temel hak ve hürriyetler gibi) zaten Anayasanın 2'nci maddesinde ve diğer bazı maddelerinde düzenlenmiş durumdadır. Başlangıçta belirtilen "Atatürk ilke ve inkılapları"nın kapsamında

bulunan Cumhuriyetçilik ve laiklik ilkeleri de yine Anayasanın bazı maddelerinde düzenlenmiş olduğundan devletin temel nitelikleri arasında yer alırlar. Başlangıçta yer alan somutlaştırılmamış bir takım ilke ve açıklamaların pozitif hukuk normları gibi uygulanmaları ise oldukça güçtür. Bu nedenle mahkemelerin bu tür hükümleri sadece bir yorum aracı olarak kullanmaları gerekir.

ÜNİTER DEVLET

Türkiye Cumhuriyeti, üniter bir devlettir. Çünkü, federal devletlerin aksine Türkiye Devletinin tek bir anayasası, federal nitelikte olmayan bir yasama organı, yürütme organı ve yargı organları vardır ve bu organlar ulusal düzeyde yetkilerini icra ederler. Her ne kadar Anayasa'da açıkça devletin "üniter" olduğu belirtilmemişse de, Anayasa'nın bütününden ve devletin yapısından bu sonucu çıkarmak mümkündür. Esasen federal ülkelerin bu özelliği o ülkelerin anayasalarında açıkça belirtilir ve yetki paylaşımı da anayasa ile düzenlenir. Üniter devletlerin anayasalarında ise genellikle devletin üniter olduğu belirtilmez, ama bu nitelik anayasanın düzenlemelerinden anlaşılır. Anayasa'nın 3'üncü maddesinde yer alan, "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bir bütündür" ifadesi ise "üniter devlet" biçiminin kabul edildiğini değil, Mustafa Erdoğan'ın haklı olarak belirttiği gibi, devletin ve ülkenin bölünemeyeceğini açıklamaktadır ki, esasen bu yasak federal devletler için de geçerlidir.

YEREL YÖNETİM UYGULAMASI ise federal sisteme özgü bir kurum olmayıp, devletin üniter niteliğini etkilemez. Üniter devletin karşılığı federal devlet, merkezden yönetimin karşılığı ise yerel yönetim ilkesidir. Başka bir ifadeyle üniter devlet, yerel yönetim ilkesini reddetmez. Nitekim, Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren üniter devlet şekliyle birlikte, yerel yönetim ilkesini de benimsemiş ve korumuştur. Yerinden yönetim ilkesi Türkiye'de Anayasal düzeyde ilk defa 1921 Anayasası'nda yer almıştır. Yerel yönetimlerin yetkileri 1980'li yıllarda ve daha sonra özellikle 2005 yılında yapılan düzenlemelerle önemli ölçüde artırılmıştır.

ÜLKENİN BÖLÜNMEZ BÜTÜNLÜĞÜ: Anayasa'nın 3'üncü maddesindeki "ülkenin bölünmez bütünlüğü" kuralı, ülke topraklarının hiçbir şekilde parçalanamayacağını ve devredilemeyeceğini ifade eder. Buna göre, ülkenin bir parçası yabancı bir devlete verilemez. Devlet, ülkeyi oluşturan toprakları terk etme veya başkalarına devretme yetkisine sahip değildir. Ülkeyi oluşturan toprakların (bölgelerin, illerin) devletten ayrılma hakları yoktur. Ülke toprakları parçalanarak üzerinde birden fazla devlet

kurulamaz. Son olarak ülkenin bütünüyle bir başka devletin ülkesi hâline getirilmesi mümkün değildir. Bu nedenle devlet, ülkenin bütününe ya da bir parçasının işgalini kabul edemez ve başka bir devlete katılma kararı da veremez.

MİLLETİN BÖLÜNMEZ BÜTÜNLÜĞÜ: Anayasası'nın 3'üncü maddesindeki "milletin bölünmez bütünlüğü" kuralı ise milleti oluşturan insanların, din, dil, etnik köken vb. bakımlardan ayırım yapılmaksızın aynı egemenliğe tâbi olduğu anlamına gelir. Buna göre, milleti oluşturan insanlar, yani bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları aynı haklara sahiptirler ve aynı yükümlülüklerle tâbidirler. Devlet yönetimine katılma bakımından vatandaşlar arasında din, dil ve etnik köken ayrımı yapılamaz; bazı insanlara veya gruplara yönetimde ayrıcalık tanınamaz ya da bazı insanlar veya gruplar yönetime katılmaktan men edilemez.

ATATÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNE BAĞLI DEVLET

Atatürk, millet kavramını şöyle tanımlamıştır: "Bir harstan (kültürden) olan insanlardan mürekkep cemiyete millet denir." Atatürk'ün daha geniş bir millet tanımı ise şöyledir: "(a) Zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan; (b) Beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatte samimi olan; (c) Ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden meydana gelen cemiyete millet namı verilir"

Doktrinde genellikle, Atatürk'ün ifadelerinden ve Anayasa'nın sözü edilen hükümlerinden hareketle Atatürk'ün ve dolayısıyla Anayasa'nın benimsediği milliyetçilik anlayışının, "ırk, dil ve din gibi objektif benzerliklere değil; kader, kıvanç ve tasa ortaklığına ve birlikte yaşama arzusuna dayanan subjektif milliyetçilik anlayışı" olduğu ve "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür" (AY.m.66) hükmünün de buna dayandığı kabul edilmektedir.

LÂİK DEVLET

Anayasa Cumhuriyetin nitelikleri arasında laikliği de saymaktadır (m.2). Lâikliğin, din hürriyeti ve din ve devlet işlerinin ayrılığı şeklinde iki temel unsuru bulunmaktadır.

Din Hürriyeti

Din hürriyeti, inanç ve ibadet hürriyetinden oluşur. İnanç hürriyetinin muhtevasında ise birincisi, herkesin dilediği inanç ve kanaate sahip olabilmesi şeklinde olumlu, ikincisi de dilerse hiçbir inanca sahip olmama şeklinde olumsuz, birbirinden farklı ve birbirini tamamlayan iki yön bulunmaktadır. Anayasa'ya göre de "herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine

sahiptir" (m.24/1). İnanç hürriyetinin kabul edildiği bir sistemde, "kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz" (AY.m.24/3). Anayasa'nın bu hükmü, inanç hürriyetini yukarıda açıkladığımız anlamda bütünüyle güvence altına almaktadır.

Anayasa, kural olarak ibadet hürriyetini kabul etmekle birlikte, buna bazı sınırlar getirmiştir. Bu hususu düzenleyen Anayasa'nın 24'üncü maddesinin birinci fıkrasına göre, "14'üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir." Anayasa'nın ibadet hürriyetini 14'üncü maddedeki hükümlerle sınırlaması belirsizliklere yol açabileceğinden yerinde bir düzenleme değildir. İnanç hürriyeti mutlak anlamda sınırsız olmakla birlikte, ibadet hürriyetine bazı sınırlar getirilebilmektedir. Kural olarak başkalarına zarar vermeyen dinî ibadet ve uygulamalar serbesttir. Başkalarına zarar veren ibadetler ise sınırlanabilir. İbadet hürriyetinin sınırlarıyla ilgili olarak konuyu bazı örneklerle somutlaştırmak mümkündür: Örneğin, "Tanrıların hoşnut etmek için her yıl bir genç kızın kurban edilmesini" öngören bir dine mensup olan insanların bu uygulamalarının yasaklanması, devletin dine müdahalesi sayılmaz. Çünkü insan kurban etmek, en temel insan hakkı olan yaşam hakkını ortadan kaldırmaktadır.

Din ve Devlet İşlerinin Ayrılığı

Lâikliğin ikinci ana unsuru olan din ve devlet işlerinin ayrılığı, din kurumlarının devlet fonksiyonlarını, devlet kurumlarının da dinî fonksiyonları ifa edemeyeceği ve din kurumları ile devlet kurumlarının birbirinden ayrı olduğu anlamına gelir. Başka bir ifadeyle laik devlette, "dine bağlı devlet" ve "devlete bağlı din" uygulaması kabul edilmez. Din ve devlet kurumlarının ayrılığını öngören bir sistemde, dinî fonksiyonların yönetimi ve yürütülmesi her dinin kendi mensuplarına, yani cemaatlere bırakılır. Buna karşılık bu cemaatler de devlet yönetimine katılmazlar. Ancak Anayasa dinî bir kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığını bir devlet kurumu olarak öngörmüştür. Lâik bir sistemde, devletin resmî dini bulunmaz ve devlet bütün dinlerin mensuplarına eşit davranır. Lâik devletin siyasi ve hukuki düzeninin herhangi bir dinin kurallarına dayanması zorunlu değildir. Buna karşılık birtakım kuralların dinî inanç ve değerlere uygun olması söz konusu olabilir. Bu durum, yönetimin, dinî kurallara uygun hareket etme zorunluluğundan değil, onların rasyonel tercihlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Öte yandan, hukuk sadece aklın ürünü olmayıp, beşeri tecrübenin de bir ürünüdür. Dinler de bu tecrübenin bir parçasını oluşturduğundan hukuku dini unsur ve

etkilerden tamamen soyutlamak mümkün değildir. Anayasa Mahkemesinin laiklik ilkesiyle ilgili çok sayıda kararı vardır. Kuruluşundan 2012 yılına kadar geçen zaman diliminde Anayasa Mahkemesinin genel olarak benimsediği laiklik anlayışı oldukça katı ve ideolojiktir. Anayasa Mahkemesi, 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un bazı hükümlerinin iptal istemini reddettiği 2012 tarihli kararıyla yerleşik laiklik iktihadını kökten değiştirmiş ve kararın gerekçesinde belirtildiği üzere "özgürlükçü laiklik" yorumunu benimsemiştir. Mahkemenin bu kararına göre, "Laiklik, devletin din ve inançlar karşısında tarafsızlığını sağlayan, devletin din ve inançlar karşısındaki hukuki konumunu, görev ve yetkileri ile sınırlarını belirleyen anayasal bir ilkedir. Laik devlet, resmî bir dine sahip olmayan, din ve inançlar karşısında eşit mesafede duran, bireylerin dinî inançlarını barış içerisinde serbestçe öğrenebilecekleri ve yaşayabilecekleri bir hukuki düzeni tesis eden, din ve vicdan hürriyetini güvence altına alan devlettir."

DEMOKRATİK DEVLET

Anayasa'nın 2'nci maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti demokratik bir devlettir. Yine Anayasa'nın 6'ncı maddesinde yer alan "egemenlik kayıtsız şartsız Milletindir" hükmü de demokratik devleti öngören bir ilkedir.

Demokrasinin temel kurumları özgür ve düzenli seçimler, siyasi çoğulculuk ve yarışma (çok-partili siyasal hayat), insan hakları (temel hak ve hürriyetler), çoğunluk yönetimi ve azınlık hakları ile seçilmişlerin üstünlüğüdür.

1. Özgür ve düzenli seçimler: Demokrasilerde, etkin siyasi görevlere gelecek yöneticiler ve siyasi karar organları, 4-5 yıllık aralıklarla tekrarlanan seçimlerle belirlenmektedir. Seçimler serbest, genel, eşit, gizli oy ve açık sayım ilkelerine göre yapılmaktadır.
2. Siyasi çoğulculuk ve yarışma (çok-partili siyasal hayat): Siyasi çoğulculuk, farklı dünya görüşlerine, programlara ve çıkarlara sahip olan kişi ve grupların varlığına saygı gösterilmesi ve bunların serbestçe örgütlenip siyasi iktidar yarışına katılabilmeleri anlamına gelir. Demokrasilerde bu anlamda bir siyasi çoğulculuk, yani yarışmacı bir siyaset ve çok-partili siyasal hayat vardır. İktidar yarışması, serbestçe örgütlenen siyasi partiler arasında eşit şartlarda cereyan eder. Seçimlerde propaganda hürriyeti tanınmış ve güvence altına alınmıştır.

3. Temel hak ve hürriyetler: Demokrasilerde temel hak ve hürriyetler tanınmış ve güvence altına alınmıştır. Halkın yönetimi anlamına gelen demokrasinin işleyişi bakımından bireysel ve siyasi hürriyetlerin ayrı bir önemi vardır. Demokrasilerde, devlet iktidarı bireysel hürriyetlerle sınırlanmış ve siyasi hürriyetlerle denetim altına alınmıştır.
4. Çoğunluk yönetimi ve azınlık hakları: Demokraside oy birliğini sağlamak çoğu zaman imkânsız olduğundan, çoğunluğun yönetme hakkı esastır. Ancak bu çoğunluk kararlarının her zaman doğru olduğu anlamına gelmez. Çoğunluk ilkesi, demokratik süreçlerin işlemlerini sağlar ve çoğunluk seçimlerle ortaya çıkar. Çoğunluk zamanla değişebilir. Bunun için, demokratik sistemde siyasi azınlığın barışçı bir şekilde çoğunluğa dönüşmesine imkân verecek şekilde ifade, örgütlenme ve siyasi hürriyetlerin güvence altında olması zorunludur. Öte yandan, demokrasilerde etnik, dinsel ve kültürel azınlıkların da siyasal temsilini sağlayacak mekanizmalara yer verilmektedir.
5. Seçilmişlerin üstünlüğü: Demokratik sistemde toplumu ilgilendiren temel siyasal kararları alma yetkisi, görevlerine halk oyuyla gelen seçilmiş kişi ve organlara aittir. Bir ülkede temel siyasal kararlar demokratik temsil meşruluğuna sahip olmayan bürokratlar tarafından alınıyor ya da bunlar tarafından seçilmişlere empoze ediliyorsa, o ülkede seçimler düzenli olarak yapılıyor ve hükümetlerin değişmesi sağlanıyor olsa bile, demokrasiden değil, ancak bir bürokratik tahakküm rejiminden söz edilebilir. Bir devletin demokratik olarak nitelendirilebilmesi için bu kurumlara ve özelliklere mutlaka sahip olması gerekir. Demokrasinin bu temel kurumlarının yanı sıra, günümüzün istikrarlı Batı demokrasilerinde yerel demokrasi, katılım, sivil toplum, açık toplum ve açık yönetim gibi ilke ve kuralların da anayasal-siyasal sistemin özellikleri arasında yer aldığını belirtmek gerekir.

HUKUK DEVLETİ

Anayasa'ya göre, Türkiye Cumhuriyeti bir "hukuk devleti"dir (m.2).

HUKUK DEVLETİ, DEVLETİN BÜTÜN EYLEM VE İŞLEMLERİNİN HUKUK KURALLARINA DAYANDIĞI

VE VATANDAŞLARIN DA HUKUKİ GÜVENLİK İÇİNDE BULUNDUĞU BİR SİSTEMDİR. HUKUK DEVLETİNİN TEMEL GEREĞİ, BAŞKA BİR İFADEYLE VARLIK ŞARTI DEVLETİN BÜTÜN İŞLEMLERİNİN HUKUKA BAĞLI OLMASIDIR. Devletin hukuki açıdan üç temel fonksiyonu ve bunları yürütmekle görevli üç temel organı vardır: Yasama fonksiyonu yasama organınca, yürütme fonksiyonu yürütme organınca ve yargı fonksiyonu da yargı organınca yerine getirilir. O halde devletin hukuka bağlılığı, yasama, yürütme ve yargı işlemlerinin hukuka bağlı olması anlamına gelir. HUKUK DEVLETİNİN EN ÖNEMLİ UNSURLARINDAN BİRİSİ DE KİŞİLERİN TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİNİN HUKUKEN TANINMASI VE KORUMA ALTINA ALINMASIDIR. Temel hak ve hürriyetlerin tanınması, her şeyden önce bunların güvenceleriyle birlikte anayasal düzenlemeye kavuşturulmasıyla olur. 1982 Anayasası, bireylerin temel hak ve hürriyetlerini kişi hakları, sosyal haklar ve siyasi haklar şeklinde üç bölüm halinde (m.12-74) düzenlemiş ve tanımıştır. Ne var ki, Anayasa, demokratik anayasalardan farklı olarak hak ve hürriyetlere ciddi sınırlamalar getirmiştir. İnsan haklarına ilişkin milletlerarası sözleşmeler de ülkemizce kabul edilmiş olmakla birlikte, bunlar etkin bir şekilde uygulanamamaktadır. Anayasa'nın 40'ıncı maddesi "temel hak ve hürriyetlerin korunması" başlığı altında şu hükme yer vermiştir: "Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir. Kişinin, resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücû hakkı saklıdır (f.1). Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır (f.2)." Öte yandan, kamu makamlarınca hakları ihlal edilen bireylerin kanun yollarını tükettikten sonra bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesine ve iç hukuk yollarını tükettikten sonra da Türkiye'nin de kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi uyarınca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurma hakları vardır. Hukuk devletinde bireylerin hiçbir engelle karşılaşmadan haklarını arayabilmeleri gerekir. Nitekim Anayasa'nın "hak arama hürriyeti"ni düzenleyen 36'ncı maddesine göre, "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz."

HUKUK DEVLETİNİN GEREKLERİNDEN BİR DİĞERİ, BİREYLERİN HUKUKİ GÜVENLİK İÇİNDE OLMALARIDIR. Bunun için; vatandaşların hangi kurallara tâbi olduklarını önceden bilmeleri ve davranışlarını ona göre ayarlayabilmeleri gerekir. Hukukî güvenliğin bir diğer şartı hukuk kurallarının istikrarlı olması, yani sık sık ve keyfi olarak değiştirilmemesidir. Hukukun genel ilkeleri arasında yer alan kazanılmış haklara saygı, yani kazanılmış hakların korunması hukuki istikrarın da önemli bir unsurudur. Kazanılmış hak, yürürlükteki hukuk kurallarına uygun olarak kişiler lehine doğmuş bulunan hukuki durumlardır. Ayrıca, kanuni hâkim güvencesi de bireylerin hukuki güvenlik içinde olmaları bakımından gereklidir. Kanuni hâkim güvencesi, bir kişinin kanunen yargılanması gereken mahkeme dışında başka bir mahkemece yargılanamamasını, yani suçun işlenmesi anında o davaya bakmakla görevli mahkeme tarafından yargılanmasını ifade eder. Hukuk devletinde bireylerin cezai sorumluluğuna ilişkin bazı ilkeler vardır. Suç ve cezalarla ilgili düzenlemelerin bu ilkelere uygun olması gerekir.

SOSYAL DEVLET

Sosyal devlet, “devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini meşru ve gerekli gören bir anlayışı ifade eder”.

Anayasada devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesinin ilkelerini gösteren genel bir hüküm olmamakla birlikte, çeşitli maddelerde yer alan ifadelerden bazı sonuçlar çıkarmak mümkündür:

1. Anayasa’nın 5’inci maddesi, Devlete, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamak görevini vermiştir.
2. Anayasa’nın 48’inci maddesine göre, Devlet, özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.
3. Anayasa’nın 166’ncı maddesine göre, Devlet, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı planlar.
4. Anayasa’nın 167’nci maddesine göre, Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet

piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır.

5. Anayasa’ya göre, Devlet, kamu yararının gerektirdiği hallerde özel mülkiyette bulunan taşınmaz malları kamulaştırabilir (m.46), kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsleri kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir (m.47/1,2) veya devletin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkları özelleştirebilir (m.47/3).
6. Anayasa’nın 168 ilâ 173’üncü maddeleri de ekonomik hayata müdahaleyle ilgili bazı hükümler içermektedir.

Sosyal devletin temel amacı herkese insan onuruna yakışır asgari bir hayat düzeyi sağlamaktır. Bunun sağlanabilmesi için bazı temel sosyal hakların tanınması ve gerçekleştirilmesi gereklidir. Bu temel haklar, çalışma hakkı, adil ücret hakkı, sosyal güvenlik hakkı, sağlık hakkı, konut hakkı ve eğitim hakkı olarak sayılabilir. Sosyal devletin başka bir gereği de millî gelirin bireyler arasında adaletli ve dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlayacak tedbirleri almaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için, vergi adaletinin sağlanması, kamulaştırma, devletleştirme, toprak reformu ve planlama gibi bir takım yöntemler ve tedbirler kullanılabilmektedir.

EŞİTLİK

Eşitlik, bireyler açısından bir temel haktır. Bu nedenle bireyler, bu ilkeye dayanarak eşit işlem görmeyi veya kendilerinin ayrıma tâbi tutulmamasını isteme hakkına sahiptirler. Eşitlik aynı zamanda, devlet organları ve idare makamları açısından uyulması zorunlu olan ve devlet yönetimine egemen temel bir ilkedir. Eşitlik ilkesi Anayasa’da genel esaslar bölümünde düzenlenmiştir. Anayasa’nın 10 uncu maddesine göre, “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.” Kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu ve Devletin bu eşitliği yaşama geçirme yükümlülüğüne ilişkin hüküm 2004 Anayasa değişikliğiyle maddeye eklenmiştir. 2010 değişikliğiyle de 10’uncu maddeye “Bu maksatla

alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz" ve "Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz" hükümleri eklenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasında "herkes" in eşit olduğu belirtildikten sonra ikinci fıkrada "kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu" nun ayrıca vurgulanması esasen gereksizdir. Buna karşılık, devletin kadın-erkek eşitliğinin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlü tutulması, kadınların sosyal ve ekonomik alanlardaki durumlarının iyileştirilmesi bakımından gerekli ve önemlidir. 2010 değişikliği ile pozitif ayrımcılığın kapsamı "çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gazileri" de içerecek şekilde genişletilmiştir.

ÜNİTE 3: TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER

GENEL OLARAK TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER

Temel hak ve hürriyetler kavramı; "insan hakları" ile aynı anlamda kullanılabildiği gibi, "bütün diğer haklardan yararlanmanın temeli olan haklar", "anayasa ile tanınan hak ve hürriyetler" ya da "uluslararası sözleşmeler ve demokratik anayasalarla tanınmış hak ve hürriyetler" i ifade etmek için de kullanılabilmektedir.

İnsan hakları alanında esas alınan tasnif, Jellinek tarafından ortaya konulan ancak daha sonra başka yazarlarca geliştirilen, "negatif statü hakları (kişi hakları)", "pozitif statü hakları (sosyal ve ekonomik haklar)" ve "aktif statü hakları (siyasal haklar)" şeklindeki sınıflandırmadır.

NEGATİF STATÜ HAKLARI (KİŞİ HAKLARI), kişinin devlet tarafından ihlal edilmemesi ve dokunulmaması gereken özel alanının sınırlarını belirleyen, yaşama hakkı, din ve vicdan hürriyeti, düşünce hürriyeti, kişi dokunulmazlığı, konut dokunulmazlığı ve işkence yasağı gibi hürriyetlerdir. Bu hak ve hürriyetler devlete olumsuz bir tutum, yani sadece müdahale etmeme ödevi yükler.

POZİTİF STATÜ HAKLARI (SOSYAL HAKLAR), negatif statü haklarının aksine devlete olumlu bir davranışta bulunma ve hizmet etme, katkı sağlama ve yardımda bulunma yükümlülüğü ve sosyal alanda belli ödevler ve fonksiyonlar yükleyen, sağlık hakkı, öğrenim hakkı, çalışma hakkı sosyal güvenlik hakkı ve konut hakkı gibi haklardır. Bu haklar aynı zamanda kişilere de bunların gerçekleştirilmesini devletten talep etme yetkisi verirler.

AKTİF STATÜ HAKLARI (SİYASİ HAKLAR), kişilerin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır. Kişiler seçimlerde ve halkoylamasında oy kullanmak, aday olmak vb. yollarla ülke yönetiminde söz sahibi

olma ve siyasi kararların alınmasına katılma imkânını elde ederler. Siyasi parti kurma, partilere girme, kamu hizmetlerine girme, dilekçe hakkı ve vatandaşlık hakları bu kategoriye giren haklardır.

İnsan hakları alanında YENİ BİRTAKIM TASNİFLER yapılmaktadır. İnsan haklarını, ortaya çıkışları ve gelişim süreçleri itibarıyla kuşaklar halinde sınıflandıran yaklaşım, başlangıçtan günümüze insan haklarını ÜÇ KUŞAKTA ele almaktadır. Birinci kuşak, "insan kişiliğinin korunmasına ilişkin medeni ve siyasi hakları"; ikinci kuşak, insanın onur içinde yaşamasını amaçlayan "ekonomik, sosyal ve kültürel hakları", üçüncü kuşak ise insanın uygun çevrede ve barış içinde yaşamasını amaçlayan "dayanışma hakları" nı kapsamaktadır.

1982 ANAYASASI'NIN TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERE YAKLAŞIMI

1961 Anayasası'nın temel hak ve hürriyetleri önemli ölçüde güçlendirmesine karşılık, ilk düzenleme itibarıyla 1982 Anayasası'nın en belirgin özelliklerinden birisi, "hürriyet-otorite" dengesinde otoriteden yana tavır koymuş olmasıdır.

1982 Anayasası'nın temel hak ve hürriyetler bakımından hangi anlayışı benimsediği genellikle üzerinde durulan bir konudur. Anayasa'nın 12'nci maddesinin ilk fıkrasındaki "herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir" hükmü ile Anayasa'nın başlangıcında yer alan "her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden...

yararlanarak... maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu" ifadesi tabii hak doktrininin benimsenmiş olduğu izlenimini vermektedirse de, "bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetler" deyimi aslında pozitivist hak anlayışının kabul edildiğini göstermektedir.

Anayasa, hakları ve ödevleri birlikte düzenlemiştir.

Anayasanın bu yaklaşımı insan hakları teorisi bakımından yerinde değildir. Zira, hak aynı zamanda ödev içeren bir kavram değildir.

1982 Anayasası'nda düzenlenen bütün bu hak ve hürriyetlerin milletlerarası andlaşma ve belgelerle kapsam bakımından büyük bir benzerlik gösterir.

Ancak, Anayasada yer alan temel hak ve hürriyetlere ilişkin sınırlamalar, uluslararası sözleşmelerde yer alan sınırlarla kıyaslanamayacak ölçüde fazladır.

1982 ANAYASASI'NIN TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİ SINIFLANDIRMASI

Anayasa, temel hak ve hürriyetlerin tek tek düzenlenmesini ise hakların niteliğine göre üç kategori halinde yapmış bulunmaktadır. Buna göre, "kişinin hakları ve ödevleri", "sosyal ve ekonomik

haklar ve ödevler" ve "siyasi haklar ve ödevler" olmak üzere bütün insan hakları düzenlenmiştir.

KİŞİNİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ bölümünde (m.1740); kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı; zorla çalıştırma yasağı; kişi hürriyeti ve güvenliği; özel hayatın gizliliği; konut dokunulmazlığı; haberleşme hürriyeti; yerleşme ve seyahat hürriyeti; din ve vicdan hürriyeti; düşünce ve kanaat hürriyeti; düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti; bilim ve sanat hürriyeti; basın hürriyeti; dernek kurma hürriyeti; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı; mülkiyet hakkı; hak arama hürriyeti; kanuni hâkim güvencesi; suç ve cezalara ilişkin esaslar; ispat hakkı; ve temel hak ve hürriyetlerin korunmasına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. **SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR** bölümünde (m.4165); ailenin korunması ve çocuk hakları; eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi; çalışma ve sözleşme hürriyeti; dinlenme hakkı; sendika kurma hakkı; sendikal faaliyet; toplu iş sözleşmesi; grev hakkı ve lokavt; ücrette adalet; sağlık, çevre ve konut hakkı; sosyal güvenlik hakkı gibi hürriyetler yer almıştır. **SİYASİ HAKLAR** bölümünde ise (m.66-74); vatandaşlık; seçme ve seçilme hakları; siyasi partiler ve siyasi faaliyetlerle ilgili haklar; kamu hizmetlerine girme hakkı; vatan hizmeti hakkı ve ödevi; vergi ödevi; dilekçe hakkı gibi hak ve hürriyetler düzenlenmiştir.

TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLANMASI

Temel Hak ve Hürriyetlerin Objektif ve Anayasal Sınırları

Anayasada belirtilmiş olmasa bile bazı hak ve hürriyetlerin kendi niteliklerinden doğan, başka bir ifadeyle "eşyanın tabiatında mevcut" olan sınırları vardır. İşte bunlara "objektif sınırlar" adı verilir. Örneğin, basın hürriyetinin muhtevasında "kişilerin şeref ve haysiyetine tecavüz" yoktur. Yani, basın hürriyeti kullanılırken kişilere sövülmesi, iftira ve hakaret edilmesi ya da başka şekillerde kişilerin şeref ve haysiyetine saldırılması mümkün değildir. Yine, ifade hürriyeti insanları suç işlemeye teşvik etmek ya da iftira, sövmek, hakaret etmek biçiminde kullanılamaz. Benzer şekilde, dilekçe hakkı, hakaret ve tehdit içeremez.

Temel hak ve hürriyetlerin anayasal sınırları, doğrudan anayasa tarafından konulan sınırlardır. Anayasa'mızda bu tür sınırlamaların örnekleri oldukça fazladır.

Örneğin, Anayasa'nın 34'üncü maddesine göre, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ancak "silahsız ve saldırısız" olarak kullanılabilir bir haktır. Hak arama hürriyeti, ancak "meşru vasıta ve yollardan faydalanarak" kullanılabilir (m.36). Bilim ve sanatı yayma hakkı, "Anayasa'nın 1 inci, 2'nci ve 3'üncü

maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz" (m.27). "Düzeltilme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır" (m.32). İbadet, dinî ayin ve tören yapma hakkı, "Anayasa'nın 14'üncü maddesi hükümlerine aykırı olmamak şartıyla" kullanılabilir (m.24). "Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz" (m.35/3). "Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz"

Temel Hak ve Hürriyetlerin Yasama Organınca Sınırlandırılması

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması, hak ve hürriyetlerin anayasa ile öngörülen veya belirlenen alanları içinde kişiye sağlanan imkânların kanunla daraltılması anlamına gelir. 1982 Anayasası'nın 2001 değişikliğiyle yeniden düzenlenen 13'üncü maddesine göre ise, "Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN KÖTÜYE KULLANILAMAMASI

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz. Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir (m. 14).

TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN KULLANILMASININ DURDURULMASI

Anayasa'nın 15'inci maddesi (f.1), savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının kısmen veya tamamen durdurulabileceğini veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabileceğini öngörmektedir. Anayasa'nın 15'inci maddesi çerçevesinde hak ve hürriyetlerin kısmen veya tamamen durdurulabilmesi ve Anayasal güvencelere aykırı tedbirler alınabilmesi, hak ve hürriyetler

bakımından çok ağır bir daraltma anlamına gelmektedir. Ancak bu aşırı "daraltma" sadece olağanüstü hallerin yürürlükte olduğu yerlerde ve sürelerde uygulanabilecektir. Anayasa bu aşırı daraltmaya izin vermiş olmakla birlikte, bu dönemlerde yapılacak sınırlamalara karşı bazı önemli koruma kriterleri de getirmiş bulunmaktadır. Buna göre, "savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde dahi, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz" (AY.m.15/2). Bu kriterlerin etkili bir koruma sağlayabilmesi için yargı denetimi şarttır. Ancak Anayasa olağanüstü dönemlerde hak ve hürriyetlerin korunması için bu önemli koruma kriterlerini öngörmüş olmakla birlikte, olağanüstü hâl kararnamelerini Anayasa Mahkemesinin denetimi dışında tutmuştur.

TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN KORUNMASI

Temel hak ve hürriyetlerin korunması ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleşmektedir.

Ulusal düzeyde Koruma

Yürütme işlemlerinin yargısal denetimi: Temel hak ve hürriyetlerin, yürütmenin yargısal denetimi yoluyla korunmasında, idarenin kanun hükümlerini uygularken belli bir birey hakkında yaptığı işlem veya eylemin somut bir ihlale yol açması durumunda, ilgili kişi bu işlem ya da eylemin ortadan kaldırılması için yargı organına başvurabilmektedir. Hukuka aykırı işlemin iptali bireyin uğradığı zararları ortadan kaldırmıyorsa, yargı organı bu zararların tazmin edilmesine de karar verir. Temel hak ve hürriyetlerin somut olarak idarî işlem ve eylemlerle ihlal edilmesi nedeniyle, yürütmenin yargısal denetimi büyük öneme sahiptir. İnsan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkesini benimseyen bütün anayasal sistemler yürütmenin yargısal denetimine de yer vermiştir. Temel hak ve hürriyetlerin yürütmenin yargısal denetimi yoluyla korunmasının etkili olabilmesi için "idarenin bütün eylem ve işlemleri"ne karşı yargı yolu açık olmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası "hak arama hürriyeti" (m.36) ve yürütme işlemlerinin yargısal denetimini (m.125) kabul etmek suretiyle, uygulamada hakları ihlal edilen bireylerin yargı organlarına başvurarak haklarını aramalarına imkân sağlamıştır.

ANAYASA YARGISI: Temel hak ve hürriyetlerin etkili koruma ve uygulama aracı anayasa yargısı

kurumudur. Anayasa yargısı aracılığıyla kişi hak ve hürriyetlerinin korunması; anayasa ile öngörülen sınırlama nedenleri ve ölçülere (anayasal güvenceler) aykırı olarak yasama organı tarafından sınırlama yapılması durumunda, bu yasama işlemlerinin denetlenmesi, yani normların anayasaya uygunluğunun denetimi ve hakları ihlal edilen bireylerin şikayet yoluyla yaptıkları başvurularını incelemek suretiyle yerine getirilir. Norm denetiminde, anayasa mahkemesi, anayasaya aykırı kanun hükümlerini hukuk düzeninden ayıklar. Anayasa şikayeti usûlünde ise temel hakları kanunla veya diğer kamusal işlemlerle ihlal edilen kişiler bazı şartlarla anayasa mahkemesine giderek, kanun hükmü ya da işlemin iptalini sağlayabilmektedirler. BAĞIMSIZ İDARÎ KURUMLAR ARACILIĞIYLA KORUMA: Bağımsız idarî kurumlardan en eski ve yaygın olanı "ombudsman" kurumudur. Bunun dışında, ilgi alanı sınırlı uzman kurul veya komisyonlar da oluşturulmuştur. Bu kurul veya komisyonların temel amacı belli bir alanla ilgili hürriyetlere güvence sağlamak, kamusal düzenleme ve uygulamalara katılmak ve kamusal eylem ve işlemlere karşı ortaya çıkan şikayet, itiraz ve uyuşmazlıkların çözümünde rol almaktır. Bu kurumlar ilgili alanda meslekî ahlâk ilkelerini belirlemek, arabuluculuk yapmak, kurallara saygıyı sağlamak, gerektiğinde yaptırım uygulamak suretiyle belli hak ve hürriyetleri koruma fonksiyonunu yerine getirirler. Bağımsız idarî kurumlar uzmanlık alanlarına göre başlıca üç grupta toplanmaktadır: 1) "İletişim ve enformasyon" alanıyla ilgili kurumlar (örneğin, RTÜK), 2) "Piyasa ekonomisi" alanıyla ilgili kurumlar (örneğin, Rekabet Kurulu), 3) İdareyi denetlemekle görevli "ombudsman (kamu denetçisi)" ve "arabulucu" gibi adlar verilen genel nitelikteki kurumlar (örneğin, Kamu Denetçiliği Kurumu, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu)

ULUSLARARASI DÜZEYDE KORUMA

İnsan hakları ve temel hürriyetlerinin tanınması, güvence altına alınarak korunması ve daha ileri seviyede gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla çeşitli milletlerarası kuruluşlar oluşturulmuş ve bu kuruluşlar çok önemli insan hakları belge ve sözleşmelerini kabul etmişlerdir. Bu kuruluşların başında Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile Avrupa Konseyi gelmektedir. Her iki kuruluş bünyesinde oluşturulan çeşitli mekanizmalarla insan haklarının korunmasına çalışılmaktadır. Uluslararası düzeyde korumanın en etkin örneği, Avrupa Konseyi bünyesinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile getirilen mekanizmadır. Çünkü bu koruma mekanizması yargısal denetimi içermektedir. Sözleşme ile ihdas edilen Avrupa İnsan

Hakları Mahkemesi, taraf devletlerin ya da bireylerin başvurularını inceleyerek hukuken bağlayıcı karar alma yetkisine sahiptir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, sadece devletlere değil, bireylere de başvuru hakkı tanımıştır. Uluslararası hukuk bakımından bir yenilik oluşturan bireysel başvuru hakkı Sözleşmenin en önemli özelliğidir. Buna göre, Sözleşmeye taraf devletlerce hakları ihlal edilen kişiler veya kişi toplulukları ilgili devlet aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilmektedirler. Ancak kişisel başvuru için daha önce iç hukuktaki bütün başvuru yollarının tüketilmiş olması ve başvurunun iç hukuktaki nihai yetkili merciin kesin kararından itibaren alt ay içinde yapılmış olması gerekir.

Sözleşmeye göre, bireysel başvurular şu durumlarda kabul edilemez bulunur:

1. Başvurunun Sözleşme veya ilgili Protokol hükümleri dışında kalması, açıkça dayanaktan yoksun olması veya bireysel başvuru hakkının suiistimali mahiyetinde olması, veya;
2. Sözleşme ve Protokollerde belirtilen insan haklarına saygı ilkesi gereğince başvurunun esası hakkında incelemeye gerek bulunması ve başvuruya konu olayın iç hukuk mahkemesince yeterince incelenmemiş olması durumları hariç olmak üzere, başvuranın önemli mağduriyetinin bulunmaması. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kendisine ulaşan başvuruları dostane çözüm (ilgili devletle görüşmeler yaparak sorunun çözülmesi) yöntemiyle sonuçlandırabilir. Dostane çözüm başvurunun herhangi bir aşamasında gerçekleştirilebilir. Bu mümkün olmadığı takdirde, başvuru yargısal yöntemle karara bağlanır. Mahkemenin yargılaması alenidir. Taraf devletler Mahkemenin kesinleşmiş kararlarına uymak zorundadırlar.

AİHS'e ek 15 nolu Protokol ile Sözleşmede bazı değişiklikler yapılması öngörülmektedir. Ancak Protokol'ün uluslararası alanda yürürlüğe girebilmesi için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf bütün devletlerin Protokol'ü onaylaması gerekli olduğundan ve tüm imzalar henüz tamamlanmadığından bu Protokol yürürlüğe girmemiştir. Türkiye ise, Protokol'ü onaylamıştır. 15 nolu protokol ile öngörülen değişiklikler kısaca şunlardır: Sözleşme ile tanınan hak ve hürriyetlerin korunmasından kaynaklanan sorumluluğun esas olarak Sözleşmeciler devletlere ait olduğu vurgulanmaktadır. Dairelerin Büyük daire lehine yargı yetkisinden vazgeçmesinin ön şartı olan "davanın taraflarından birinin itiraz etmemesi" ibaresi

metinden çıkarılmaktadır. Bireysel başvurunun iç hukuk yollarının tüketilmesinden itibaren altı ay içinde yapılmasına ilişkin olan kural değiştirilerek, başvuru süresi dört aya indirilmektedir. Başvuranın önemli mağduriyetinin bulunmaması halinde, başvurunun kabul edilemez bulunacağına ilişkin kuralın istisnası olan "başvuruya konu olayın iç hukuk mahkemesince yeterince incelenmemiş olması" durumu Sözleşmeden çıkarılmaktadır. AİHS'e ek 16 nolu Protokol ise, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde yer alan hak ve özgürlüklerin yorumlanması ve uygulanmasıyla ilgili ilke sorunları üzerine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinden danışma görüşü istenebileceğine ilişkin düzenlemeler içermektedir. 16 nolu Protokol 1 Ağustos 2018'de yürürlüğe girmiştir, ancak iç hukukumuzda onaylamaya ilişkin süreç tamamlanmadığı için Türkiye bu Protokole taraf değildir. Anayasaların insan haklarına getirdiği aşırı sınırlamalar nedeniyle anayasa mahkemeleri ulusal düzeyde temel hak ve hürriyetleri korumada etkisiz kalabilmektedirler. Böyle durumlarda, özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile getirilen yargısal korumanın önemi daha da artmaktadır. Örneğin, 1982 T.C. Anayasası ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun siyasi partilere getirdiği aşırı sınırlamalar nedeniyle Türk Anayasa Mahkemesi birçok partinin kapatılması yönünde karar vermiş, ancak bu kararlara karşı kendisine başvuru yapılan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sözleşmenin, "ifade hürriyeti" ve "örgütlenme hürriyeti"ne ilişkin 10 ve 11'inci maddelerinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Aynı mahiyetteki kararlar, 1982 Anayasası ile diğer mevzuatın hak ve hürriyetlere getirdiği "demokrasilerde kabul edilemeyecek nitelikteki" kısıtlayıcı düzenlemeleri bakımından da ortaya çıkmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'den yapılan birçok başvuru sonucunda, "adil yargılanma hakkı" ile "ifade hürriyeti"nin ihlal edildiğine karar vermiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, Türkiye'den giden diğer başvurularda da çoğunlukla "Sözleşmenin ihlal edildiği" yolunda karar verdiği görülmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının Türkiye'de uygulanması bakımından yargılamanın yenilenmesi yöntemi benimsenmiştir. Bu yöntem idare, vergi, ceza ve hukuk mahkemeleri kararlarının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince Sözleşmeye aykırı bulunması durumlarında uygulanabilecektir. Daha önce Anayasa Mahkemesi kararları kapsam dışında tutulmuş iken, 6216 sayılı ve 2011 tarihli Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'la Mahkemenin siyasi parti kapatma ve Yüce Divan sıfatıyla verdiği kararlar bakımından bu yola

başvurulması kabul edilmiştir. 2018 yılında 7145 sayılı kanunla getirilen düzenlemeyle, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi" halleri de yargılamanın yenilenmesi sebeplerine eklenmiştir.

ÜNİTE 4: HÜKÜMET SİSTEMİ VE DEVLETİN HUKUKİ FONKSİYONLARI

HÜKÜMET SİSTEMİ

Hükümet sistemleri, başkanlık sistemi, parlamenter hükümet sistemi, meclis hükûmeti sistemi ve yarıbaşkanlık sistemi biçiminde tasnif edilmektedir.

Başkanlık Sisteminin Özellikleri

1. Başkanlık sistemi, sert kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanır. Yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden kesin olarak ayrılmıştır.
2. Başkanlık sisteminde, yürütme yetkisi halk tarafından seçilen başkana, yasama yetkisi ise parlamentoya aittir. Yasama ve yürütme birbirinden bağımsız olup aynı kişiler her iki organda görev alamazlar.
3. Başkanlık sisteminde başkan, yürütme yetkisinin tek sahibidir. Dolayısıyla yürütme tek-başlı (monist) karakterlidir. Bu sistemde başbakan yoktur. Başkanlık sisteminde yürütme yetkisinin kaynağı tek kişi olmakla birlikte, başkanın "sekreter" adı verilen bakanları, danışmanları ve diğer görevliler yürütme yetkisinin kullanılmasına katılırlar.
4. ABD ve diğer bazı ülkelerin başkanlık sistemlerinde başkan yasama organını feshedemez, yasama organı da güvensizlik oyuyla başkanının görevine son veremez. Türkiye modeli başkanlık sisteminde ise, parlamento veya başkan, her iki organın seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verebilmektedir.
5. Amerikan başkanlık sisteminde, federal sistemin de etkisiyle, yasama ve yürütme arasındaki ilişkilerde kopukluğu gidermek üzere bir "kontrol ve denge" sistemi geliştirilmiştir. Yürütmenin bazı işlemleri, örneğin; üst düzey yöneticilerin atanması Senatonun onayına bağlıdır. Buna karşılık, Başkanın da Kongrede kabul edilen kanunları veto etme yetkisi vardır.

Parlamenter Hükümet Sisteminin Özellikleri

1. Parlamenter hükümet (kabine hükûmeti), yürütme iktidarının, yasama iktidarından kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu hükümet sistemidir. Hükümet, yasama organına karşı sorumludur, yani yasama

organının güvenine dayanır ve güvensizlik oyuyla görevinden uzaklaştırılabilir. Buna karşılık, devlet başkanının da meclisi feshetme yetkisi vardır.

2. Parlamenter sistemde yürütme organı ikibaşlı (düalist: devlet başkanı ve başbakan) dır. Cumhuriyetlerde devlet başkanı cumhurbaşkanı, monarşilerde ise hükümdardır. Bununla birlikte, yürütmede asıl yetkinin, yasama organına karşı sorumlu olan bakanlar kuruluna ait olduğu kabul edilmektedir.
3. Parlamenter hükümet sisteminde devlet başkanının siyasal sorumluluğu yoktur. Dolayısıyla devlet başkanının görevine parlamento veya başka bir anayasal organının son vermesi mümkün değildir. Devlet başkanının görevinden uzaklaştırılmasının tek yolu vatana ihanet veya anayasayı ihlal gibi ağır suçlardan dolayı cezai sorumluluğunun ortaya çıkarılmasıdır.
4. Parlamenter hükümet sisteminde, başbakan yasama organı içinden seçilir. Bakanlar kurulu üyelerinin dışarıdan da seçilmesi mümkün olmakla birlikte, çoğunlukla bunlar da yasama organın içinden seçilirler. Dolayısıyla başkanlık sisteminden farklı olarak parlamenter sistemde aynı kişiler hem yasama hem de yürütme organı içinde görev alabilmektedirler.
5. Parlamenter sistemde başbakan ve kabine kolektif bir yürütme organıdır.

Yarı-Başkanlık Sisteminin Özellikleri

Yaygın ismiyle yarı-başkanlık sistemi, başkanlık sistemiyle parlamenter sistemin bazı unsurlarını birleştiren bir "ara" ya da "melez" rejim olarak kabul edilmektedir. Buna göre, yarı-başkanlık sistemi, cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi ve önemli anayasal yetkilere sahip olması bakımından başkanlık sistemine, yasama organına karşı sorumlu bir başbakan ve bakanlar kurulunun varlığından dolayı da parlamenter hükümet sistemine benzemektedir. Yarı-başkanlık sisteminin varlığı için cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, tek başına kullanabileceği önemli anayasal yetkilerinin bulunması ve cumhurbaşkanı ile aynı politikaları benimseyen bir parlamento çoğunluğunun güvenine dayanan bir başbakan ve kabinenin bulunması gerekir. Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmekle birlikte, yetkileri önemsiz ve sembolikse, ya da yetkileri geniş olup da bunların kullanılması ülkenin siyasal kültürü ve anayasa gelenekleri nedeniyle mümkün değilse, bu sistemin aslında bir parlamenter

rejim olduğunu kabul etmek gerekir. Bir rejimin, parlamenter ya da yarıbaşkanlık rejimi olması, cumhurbaşkanının anayasal yetkilerine ve bunların ne ölçüde kullanıldığına bağlıdır. Parlamentoda, cumhurbaşkanının da mensup olduğu bir siyasal çoğunluğun bulunması, sistemin yarı-başkanlık karakterini güçlendirecektir. Bir ülkede bütün bu şartlar zaman zaman değişebileceğinden, hükümet sisteminin de yarı-başkanlık ve parlamenter rejim arasında gidip gelmesi mümkündür. Yarı-başkanlık sisteminin başlıca örneği olarak bilinen Fransız hükümet sisteminin 1958'den bu yana daha çok bir yarı-başkanlık sistemi gibi işlediği, parlamenter sisteme benzeyen kısa bir dönemin de (1986- 1988), yarı-başkanlığa yeniden dönüşü hazırladığı kabul edilmektedir.

Türk Hükümet Sistemi

Cumhurbaşkanlığı (Başkanlık) Sistemi Öncesi Yürürlükte Olan Hükümet Sistemi

1982 Anayasası, ilk düzenlemesinde Cumhurbaşkanını çok fazla güçlendirmesine rağmen, parlamenter sisteme ağırlık veren bir model öngörmüştü. Ancak Anayasa'da 2007 yılında yapılan değişiklikle kabul edilen ve ilk uygulaması Ağustos 2014'te gerçekleşen Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi yönteminin, Cumhurbaşkanının Anayasal yetkileriyle birlikte düşünüldüğünde, bu dönemde hükümet sistemini yarıbaşkanlık modeline yaklaştırdığı söylenebilir.

Hükümet isteminin yarı-başkanlık gibi işleyebilmesi halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı ile Meclis çoğunluğunun (dolayısıyla hükümetin) aynı siyasi parti/eğilime mensup olması ve hükümetin, Anayasal yetkilerini kullanmak isteyen Cumhurbaşkanının üstün konumuna rıza göstermesi durumunda mümkün olabilir. Buna karşılık Cumhurbaşkanı ile Meclis çoğunluğunun farklı siyasi partilerden/eğilimlerden olması hâlinde (Fransa'da cohabitation olarak adlandırılan durum), siyasal sistem, Cumhurbaşkanı pasif konumda kalmayı kabullendiği ölçüde parlamenter sistem gibi işleyebilir. 2014 ile 2018 yılları arasında hükümet sistemi yarıbaşkanlığa benzer bir şekilde işlemiş olmakla birlikte, hükümet sistemi ile ilgili bir değişiklik yapılmamış olsaydı, bu şartların değişmesi dolayısıyla da hükümet sisteminin de yarı-başkanlık ve parlamenter rejim arasında gidip gelmesi mümkündür.

2017 Anayasa Değişikliğine Göre Türk Hükümet Sistemi

Anayasaya göre, yürütme yetkisi ve görevi (m.8) doğrudan halk tarafından seçilen (m.101) Cumhurbaşkanına aittir. Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk

Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder (m.104). Cumhurbaşkanının başlıca yetkileri; yürütme organı olarak görev yapmak, bakanları ve Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile üst kademe yöneticilerini atamak, belli sınırlar çerçevesinde kararname çıkarabilmek, olağanüstü hâl ilan etmek ve bütçe kanunu teklifini Meclise sunmaktır. Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilir (m.106/1). Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanların, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından atanması gerekir. Anayasaya göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer (m.106/4). Aynı şekilde bir milletvekilinin Cumhurbaşkanı seçilmesi durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer (m.101/4). Dolayısıyla aynı kişinin hem yasama hem de yürütme organında görev alabilmesi mümkün değildir. Cumhurbaşkanı bütçe kanunu teklifini Meclise sunar, bunun dışında Cumhurbaşkanı veya bakanlar TBMM'ye kanun teklifi sunamaz. Başkanlık sisteminin bir gereği olarak Anayasada, Cumhurbaşkanının cezai ve hukuki sorumluluğu da kabul edilmiş ve gerekli denetim mekanizmaları oluşturulmuştur. Cumhurbaşkanlığı sisteminde Cumhurbaşkanının halka karşı siyasi sorumluluğu da vardır. Bu sorumluluk seçimler yoluyla işleyecektir.

Yasama yetkisi ise, Anayasanın 7. maddesine göre, Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindir. Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, genel ve özel af ilânına karar vermek Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri arasındadır (m. 87). Meclis ayrıca, Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini de kullanır (m.98/1). Temelde başkanlık sistemine ilişkin unsurları bünyesinde barındırmakla birlikte, Türk hükümet sisteminin (Cumhurbaşkanlığı sistemi), Amerikan başkanlık sisteminden bazı önemli farklılıkları vardır. Cumhurbaşkanlığı Sisteminde, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin eşzamanlı olarak yapılması kuralı benimsenmiştir. Bu çerçevede TBMM'nin daha önce 4 yıl olan seçim dönemi 5 yıla çıkarılmış, böylece yasama dönemi ve Cumhurbaşkanının görev süresi eşitlenmiştir. Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Türkiye Büyük Millet Meclisi veya Cumhurbaşkanının kararıyla, her iki organın birlikte seçimlerinin yenilenebilmesi

öngörülmüştür. Başkanlık sisteminin önemli dezavantajlarından biri de yasama ve yürütme arasında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümünün olmamasıdır. TBMM ve Cumhurbaşkanına gerekli görmeleri halinde yasama ve yürütme organlarını birlikte erken seçime götürebilme yetkisinin verilmesi, bu organlar arasında çıkabilecek krizlerin aşılmasına yardım edecektir. Cumhurbaşkanı iki turlu çoğunluk sistemine göre seçilecektir. Cumhurbaşkanı birinci turda seçilemediği takdirde, iki hafta sonra en fazla oy alan iki adayın katılacağı ikinci turun yapılması öngörülmüştür. Amerikan sisteminde Başkanın atamalarının Kongrenin onayına tabi olması Başkanı bütünüyle güçsüz hale getirdiğinden, Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Cumhurbaşkanı ile Meclisin yetkileri çatışmaya yol açmayacak şekilde ayrıştırılmıştır. Amerikan sisteminin en önemli zaafı bütçenin kabulünde Başkanın tamamen devre dışı olması nedeniyle yaşanan bütçesiz kalma durumudur. Türk sisteminde bütçenin kabul edilmemesi halinde önceki yılın bütçesi belli bir artışla uygulanabilecektir.

DEVLETİN HUKUKİ FONKSİYONLARI

Kuvvetler Ayrılığı ve Fonksiyonlar Ayrılığı

Kuvvetler ayrılığı sistemini, yasama, yürütme ve yargının kendi alanlarında mutlak egemen ve bağımsız oldukları şeklinde anlamak yanlıştır. Devlet kudretinin kullanılmasında başvurulacak bütün işlemler devlet iradesinin farklı görünümünden ibarettir ve bu işlemleri yapan farklı organlar arasında bir iş birliği vardır. Devlet kudretinin farklı fonksiyonlarını ve organlarını birbirinden ayırmak mümkündür. Bu anlamda, yasama, yürütme ve yargı işlemlerinin yapılması, devlet kudretinin değişik kullanım biçimlerini, yani iktidarın fonksiyonlarını oluşturur. İktidarın organları ise bu fonksiyonları yerine getirmekle görevli kişi ve kuruluşlardır. Dolayısıyla günümüzde kuvvetler veya iktidarlar ayrılığı deyimi kullanılırken pozitif hukuka göre anlaşılması gereken, gerçekte fonksiyonlar ayrılığıdır.

Fonksiyonlar ayrılığı, iktidarın çeşitli fonksiyonlarının, aralarında bir iş birliği bulunan değişik organlar tarafından yerine getirilmesidir. Burada fonksiyon deyimi hukuki anlamda kullanılmaktadır. Hukuki açıdan önemli olan devlet faaliyetlerinin hukuk alanındaki etki ve sonuçlarıdır. Buna göre, devletin hukuki sonuçlar doğuran faaliyetleri, devletin hukuki fonksiyonlarını oluşturur.

Devletin hukuki fonksiyonları, yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının tanımlanması konusunda ise

iki kriter bulunmaktadır. Maddi kriter ve şekli-organik kriter.

Devletin Hukuki Fonksiyonlarının Tasnifi Maddi Bakımdan

Maddi kriter, devletin hukuki fonksiyonlarının tasnifini, bu fonksiyonların yerine getirilmesinde başvurulacak işlemlerin hukuki mahiyetine göre yapmaktadır. Maddi mahiyetlerine göre hukuki işlemler, kural-işlem, subjektif işlem ve yargı işlemi olmak üzere üçe ayrılır. Bu işlemlerden her birinin yapılması, devletin üç hukuki fonksiyonundan birini oluşturur.

Maddi kritere göre devletin hukuki fonksiyonları şöyle tanımlanmaktadır:

YASAMA FONKSİYONU: Maddi kritere göre yasama fonksiyonu, kural koymak, yani kişisel olmayan (gayrişahsî), genel, sürekli ve objektif işlemler yapmaktır. Dolayısıyla devletin hangi organı tarafından yapılırsa yapılsın, kural-işlem mahiyetine sahip olan bütün işlemlerin yapılmasında yasama fonksiyonu icra edilmektedir. Örneğin, yasama organınca yapılan kanunlar ve içtüzükler ile yürütme organınca yapılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve yönetmelikler maddi kriter bakımından yasama fonksiyonuna dahildirler.

YÜRÜTME (İDARE) FONKSİYONU: Maddi kritere göre yürütme fonksiyonu, kişisel, somut ve subjektif işlemler yapılmasını ifade eder. Yürütme işlemlerinde devlet, subjektif bir hukuki durum doğuracak veya objektif bir hukuki durumun şartını gerçekleştirecek bir irade açıklamasında bulunur. Yasama işlemi, her zaman genel ve soyut bir düzenlemedir. Yürütme işlemi ise her zaman bireysel, somut ve bir defa kullanılmakla tükenen bir işlemdir. Yasama işlemi, bir hukuk kuralının ifadesidir; yürütme işlemi ise bir hukuki durumun yaratılması veya bir hukuki durumun gerçekleşmesinin şartıdır. Örneğin, bir memurun atanması, bir binaya ruhsat verilmesi, bir öğrenciye diploma verilmesi ve bir vergi yükümlüsüne vergi tarh edilmesi birer yürütme işlemidir.

YARGI FONKSİYONU: Maddi kritere göre yargı fonksiyonu, hukuki uyuşmazlıkların çözülmesi ve hukuka aykırılık iddialarının karara bağlanması anlamına gelir. Yargı organlarının idari nitelikteki işlemleri bu kritere göre yargı fonksiyonuna dahil değildir. Yargı fonksiyonu yerine getirilirken, birinci olarak, bir hukuka aykırılık iddiası ileri sürülür; ikinci olarak, mahkeme bu iddianın doğru olup olmadığını tespit eder; üçüncü olarak da, hukuka aykırılığın giderilerek bozulan hukuk düzeninin yeniden tesisi için bir müeyyide uygulanmasına karar verir.

Şekli ve Organik Bakımdan

Şeklî ve organik kriter, devletin hukuki fonksiyonlarını bu fonksiyonları yerine getiren organa ve yapılış şekillerine göre tasnif etmektedir. Bu kritere göre, yasama fonksiyonu, yasama organı tarafından yapılan işlemleri; yürütme fonksiyonu, yürütme organı tarafından yapılan işlemleri; yargı fonksiyonu ise, yargı organı tarafından yapılan işlemleri ifade eder. Örneğin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılan Medeni Kanun, TBMM İçtüzüğü, milletvekilliğinin düşürülmesine ilişkin kararlar yasama işlemi; Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan kararnameler, yönetmelikler ve kararlar ile diğer idare organlarınca yapılan işlemler yürütme işlemi; yargı organlarınca verilen kararlar ile yapılan diğer işlemler yargı işlemidir.

Şeklî ve organik kriterin en önemli savunucusu Fransız anayasa hukukçusu Carre de Malberg'e göre, devletin hukuki işlemlerinin tasnifi pozitif anayasa hukuku verilerine dayanılarak yapılmalıdır. Devletin hukuki işlemlerinin mahiyetleri ve hukuki kuvvetleri, ancak bunları yapan organa ve yapılış şekillerine göre belirlenebilir. İşlemin maddi mahiyetinin, yani genel veya bireysel oluşunun bu belirlemede hiçbir rolü yoktur. Yasama organının kanun adıyla ve kanun şeklinde çıkardığı her işlem her zaman kanundur ve kanun değerindedir. İdarî veya yargısal bir organın yaptığı bir işlem, içeriği ve niteliği itibarıyla kanunlarla aynı olsa bile, kanun değildir ve kanun değerine sahip olamaz. O hâlde, şeklî anlamda fonksiyonlar, devletin üç organı tarafından değişik şekillerde yerine getirilen çeşitli faaliyetleri ifade eder. Burada fonksiyonu belirleyen, onu yerine getiren organ ve yerine getiriliş şeklidir. Şeklî ve organik kriterci Carré de Malberg'e göre, kanunlar ve idari işlemler maddi mahiyetleri bakımından tanımlanamazlar ve mahfuz alanlara da sahip değildirler. Bununla birlikte, idare fonksiyonunun ayırıcı özelliği kanunlara bağımlı oluşudur. Bunun iki önemli sonucu vardır: Birinci olarak, idari makamlar, bir kanuni dayanak olmaksızın genel veya bireysel ya da vatandaş haklarıyla veya idarenin iç işleyişiyle ilgili hiçbir işlem yapamazlar. İdarenin alanı sadece kanunların uygulanmasından ibarettir. İkinci olarak, mahfuz bir alanı olmamakla birlikte, idare, bir kanuna dayanmak ve kanunlara aykırı olmamak şartıyla her konuda her tedbiri alabilir. Dolayısıyla yasama ve yürütme fonksiyonları arasındaki fark, kanunun üstünlüğüne ve idarenin kanuna tâbi oluşuna dayanan hiyerarşik bir güç farkıdır.

1982 Anayasası'na Göre Devletin Hukuki

Fonksiyonlarının Paylaşılması

Devletin üç temel hukuki fonksiyonu olan yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının yerine getirilmesi

görevi, Anayasa ile devletin üç ana organı olan yasama (TBMM), yürütme (Cumhurbaşkanı) ve yargı (bağımsız mahkemeler) organlarına verilmiştir. Anayasa'ya göre, "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindir. Bu yetki devredilemez" (m.7); "Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasa'ya ve kanunlara uygun olarak yerine getirilir" (m.8); "Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır" (m.9). Anayasa, devletin üç temel fonksiyonunu ayrı ayrı düzenlemek ve farklı organlar tarafından yürütülmesini öngörmek suretiyle hukuki anlamda "fonksiyonlar ayrılığı"nı kabul etmiştir. Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir (m.8). 1982 Anayasası'nın yürütme organını güçlendirmek amacıyla 1961 Anayasası'ndan farklı olarak yürütmeyi sadece bir görev değil, görev ve yetki olarak nitelendirmesi, idarenin kanuniliği ilkesini ve yürütmenin aynı zamanda görev olma niteliğini ortadan kaldırmamaktadır. Dolayısıyla kanuni düzenlemelerin mevcut olduğu hallerde, idare bu kanunu uygulamak zorundadır ve bu anlamda yürütmenin yasamaya bağımlılığı devam etmektedir. Buna karşılık, Anayasa'nın yürütmeyi aynı zamanda bir yetki olarak kabul etmesinin önemi ve anlamı, yürütme organının doğrudan Anayasa'dan kaynaklanan ve kullanılması için daha önce bir kanun çıkarılmasına gerek olmayan cumhurbaşkanlığı kararnameleri bakımından kendini göstermektedir. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile, yürütme organının ilk elden düzenleme yapabilmesi mümkündür. Bu durum Anayasadan kaynaklanan istisnai bir yetkidir. Başka bir ifade ile Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, 8. madde ile düzenlenen idarenin kanuniliği ilkesine, yine Anayasadan kaynaklanan bir istisna oluşturmaktadır. Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin tabi olduğu sınırlar ise Anayasada belirlenmiştir (m.104/17). Buna göre, Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir. Yürütmenin, asli düzenleme yetkisi niteliğindeki düzenleyici işlemlerden biri de olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerdir. Bu kararnameler kanun hükmündedir ve yalnızca olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda çıkarılabilir. Ancak bu kararnameler,

Meclis onayına sunulduktan sonra üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşüp karara bağlanmazlarsa, kendiliğinden yürürlükten kalkar (m.119/6-7). 2017 Anayasa değişikliğiyle ortaya çıkan duruma göre Cumhurbaşkanının doğrudan Anayasadan kaynaklanan yetkisiyle çıkaracağı Cumhurbaşkanlığı kararnameleri de kural olarak kanunlara eşdeğer normlar olup, yürütme bakımından uyulması zorunlu düzenlemelerdir. Bu durumda idare işlem yaparken kanunlara ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine dayanmak ve bunlara uygun işlem yapmak zorundadır. Ancak idare işlem yaparken, aynı konuda hem kanunda hem de Cumhurbaşkanlığı kararnamesinde hüküm bulunması durumunda kanundaki hükümleri uygulayacaktır.

Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin yanı sıra, yürütme organının doğrudan Anayasa'dan kaynaklanan başka işlemleri de vardır. Bu işlemlerin yapılabilmesi için de bir kanuna dayanılması zorunlu değildir. Örneğin, Cumhurbaşkanının Anayasa'da yer alan (m.104) yasama ve yargı ile ilgili yetkilerini kullanırken yaptığı işlemler bu niteliktedir.

ÜNİTE 5: YASAMA

YASAMA FONKSİYONU

Maddi bakımdan yasama fonksiyonu, genel, sürekli, objektif ve kişisel olmayan işlemler yapmak, yani kural koymak anlamına gelir. Şeklî anlamda yasama fonksiyonu ise yasama organı tarafından yasama usullerine uygun olarak yapılan bütün işlemlerdir. Türk Anayasa Hukuku bakımından yasama fonksiyonunun şeklî ve organik kritere göre tanımlanması gerekir. Çünkü, Anayasada yasama işlemlerinin mutlaka genel, soyut, objektif ve gayrişahsî olması gerektiğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Buna karşılık Anayasa, Meclisin, savaş ilanına karar vermek, milletvekilliğinin düşmesine ve dokunulmazlığın kaldırılmasına karar vermek gibi kuralişlem mahiyetinde olmayan bazı işlemleri yapabileceğini de kabul etmiştir. Öte yandan, Meclisin uygulamada kuralişlem mahiyetinde olmayan kanunlar çıkardığı da görülmektedir. Örneğin, memlekete olağanüstü hizmet veren bazı kişilere hidematı amme veya vatani hizmet tertibinden maaş bağlayan kanunlar, ilçelerin il yapılmasına ilişkin kanunlar, tabii afetlerden zarar gören şehir ve kasabalara yardım yapılmasına ilişkin özel kanunlar kural-işlem mahiyetinde değildir. O hâlde, Türk Anayasa Hukuku bakımından yasama fonksiyonu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yasama usullerine uygun olarak yaptığı işlemleri ifade eder. Anayasa'nın 87'nci maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevleri şunlardır: Kanun koymak,

değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak; Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek. Türk Anayasa Hukuku bakımından yasama fonksiyonunun şeklî-organik kritere göre tanımladığımızı göre, TBMM'nin bu görev ve yetkilerini yerine getirmek için yaptığı işlemler yasama fonksiyonunu oluşturur. Yasama yetkisi ise "Türkiye Büyük Millet Meclisinin kanun yapma ve parlamento kararları alma yetkisi" olarak tarif edilebilir. Anayasaya göre, "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindir. Bu yetki devredilemez" (m.7). Yasama yetkisi genellik, aslilik ve devredilmezlik özelliklerine sahiptir.

YASAMA İŞLEMLERİ

Kanunlar

Kanun kavramı, "şeklî ve organik anlamda kanun" ve "maddi anlamda kanun" olmak üzere iki anlamda kullanılır. Şeklî ve organik anlamda kanun, Anayasanın öngördüğü yetkili organ tarafından, Anayasada belirtilen usul ve biçimde kabul edilerek yürürlüğe konulan yazılı hukuk kurallarıdır. Şeklî anlamda kanunda, kanunun muhtevası ve kapsamı önemli değildir. Kanun onu yapan organa göre nitelendirilir. Bu anlamda belli bir kişiye maaş bağlanmasına ilişkin kanun, bireyleri belli bir duruma sokan vatandaşlık ve kadro kanunları, Maliye Bakanlığının vergi toplama ve harcama yapmasına izin ve yetki veren bütçe kanunu gibi hukuk normu koymayan kanunlar da, yasama organınca yapıldıkları için şeklî anlamda kanun sayılırlar. Maddi anlamda kanun ise yasama organı tarafından, belli usullere uyularak çıkarılan ve yürürlüğe girmesinden itibaren toplum için uyulması zorunlu olan genel, soyut ve sürekli kuralları ihtiva eden bir işlemdir. Örneğin, Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu, Türk Ticaret Kanunu ve Siyasi Partiler Kanunu birer dar anlamda maddi kanundur.

Parlamento Kararları

Parlamento kararları, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kanun dışındaki bütün işlemleridir. Parlamento kararlarının konu ve nitelik bakımından çeşitliliği, yukarıda verilen şeklî tanımı dışında, maddi yönden tanımlanmasına imkân vermemektedir. Birinci grup parlamento kararları, yasama organının iç örgütlenmesine ve çalışma düzenine ilişkin kararlardan oluşmaktadır. Bu kararların bazıları

doğrudan Anayasa ile bazıları da İçtüzük tarafından öngörülmüştür.

İkinci grup parlamento kararları, Cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminin mahiyeti ve işleyişinden kaynaklanmaktadır. Cumhurbaşkanlığı (başkanlık) sisteminde, yasama ve yürütme organları ayrı ayrı halk tarafından seçilmektedir ve birbirinden ayrılmıştır. Bu nedenle parlamenter sistemden farklı olarak yürütme organı yasama organından güvenoyu almaz ve güvensizlik oyuyla da düşürülemez. Buna karşılık başkanlık sistemlerinde yasama ve yürütme organlarının birbirlerine karşı kullanabileceği bazı denge ve denetleme araçları vardır. Bu kapsamda yasama organının yürütmeye karşı kullanabileceği bazı denge ve denetleme mekanizmalarını işletmesiyle ilgili kararları da parlamento kararı niteliğindedir.

Üçüncü grup parlamento kararları, yürütmenin bazı işlemlerinin yasama organınca onaylanması işlemlerinden oluşmaktadır.

Dördüncü grup parlamento kararları, yasama organının yüksek yargı organlarına ve bağımsız idari kurullara üye seçmesine ilişkin kararlardan oluşmaktadır.

Beşinci grup parlamento kararları, yasama organının "yürütme işlemi" niteliğindeki kararlarıdır. Anayasanın yürütme yetkisi ve görevini Cumhurbaşkanına veren genel kuralı (m.8) karşısında, Meclisin idari işlem niteliğinde parlamento kararı alabilmesi ancak yine doğrudan Anayasa ile öngörülen hâllerde mümkündür ve istisnai bir yetkidir. Nitekim bu türe giren parlamento kararlarını alma yetkisi, bunların sahip oldukları önemden ve istisnai niteliklerinden dolayı doğrudan Anayasa ile öngörülmüştür.

İçtüzük Kuralları

Nitelik itibarıyla parlamento kararı olan içtüzükler, yasama meclislerinin kendi iç çalışmalarını düzenlemek amacıyla koydukları kurallardır. İçtüzükler, parlamentonun çalışabilmesi gerekli olan parlamenter sistemlerde iktidar-muhalefet, başkanlık sistemlerinde ise çoğunluk grubu/grupları-azınlık grubu/grupları arasındaki ilişkilerin dengesini sağlayan ve siyasal önemi yüksek düzenlemelerdir. Meclisin kendi çalışmalarını içtüzükle düzenleme yetkisi Anayasaya dayanmaktadır. Anayasaya göre (m.95/1), "Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür." İçtüzükler ile kanunlar arasındaki önemli fark konu bakımındandır. Buna göre, kanunlar vatandaşlar için haklar ve yükümlülükler koyarken, içtüzükler sadece parlamentoyu bağlayan ve parlamento dışında uygulama alanına sahip olmayan kurallardan oluşurlar. İçtüzükler de parlamento kararlarına dâhil

olmaları nedeniyle Cumhurbaşkanınca değil, Meclis Başkanı tarafından yayımlanırlar.

YASAMA ORGANI

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Yapısı ve Milletvekillerinin Seçimi

1982 Anayasası, tek meclis sistemini kabul etmiştir. Anayasa'ya göre yasama organı, Türkiye Büyük Millet Meclisidir.

1982 Anayasası'na göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi, "Milletçe genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden kuruludur" (m.75). Seçimler beş yılda bir Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile aynı günde yapılır (m.77). Ancak bu süre dolmadan da Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla (360) seçimlerin yenilenmesine karar verebilmesi mümkündür (m.116/1). Cumhurbaşkanı da seçimlerin yenilenmesine karar verebilir (m.116/2). Her iki durumda da Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır (m. 116/1-2). Seçilme yeterliliğine sahip ve onsekiz yaşını doldurmuş olan her Türk milletvekili seçilebilir (m.76). Seçime ilişkin temel ilkeleri belirleyen Anayasa, seçim sisteminin belirlenmesini kanuna bırakmıştır. Milletvekili Seçimi Kanunu ile kabul edilen seçim sistemi ise; d'Hondtlu nisbi temsil, ülke barajı (yüzde 10) ve kural olarak her ilin bir seçim çevresi olmasını öngören bir sistemdir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Hukuki Durumu

Anayasa'nın 75'inci maddesinde, "Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen 550 milletvekilinden oluşur" hükmünden milletvekilliğinin seçimle kazanılacağı sonucu çıkmaktadır.

Anayasaya göre (m.80), Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler. Temsili demokrasinin önemli bir unsuru olan milletin temsili ilkesi, milletvekillerinin, kendilerini seçenlerin direktifleriyle bağlı olmadıklarını ve kendi serbest iradeleriyle görevlerini yerine getireceklerini ifade eder.

Anayasada yer alan milletin temsili ilkesinden şu sonuçları çıkarmak mümkündür

1. Milletvekilleri, seçildikten sonra seçmenlerce görevden alınamazlar (azledilemezler).
2. Seçmenler, milletvekillerine hukuken bağlayıcı nitelikte direktifler veremezler (emredici vekalet yasağı). Ancak demokratik sistemin bir gereği olarak seçmenlerin bağlayıcı olmamakla beraber her türlü isteklerini milletvekillerine iletmeleri mümkündür.

3. Milletvekilleri, milletvekilliğinden ve partilerinden istifa edebilir veya parti değiştirebilirler.
4. Milletvekili seçildikten sonra, milletvekilinin seçildiği seçim çevresindeki coğrafi ve demografik değişimler milletvekilliği statüsünü etkilemez.

Milletvekillerinin yasama görevlerini hiçbir baskı altında kalmadan serbest iradeleriyle yerine getirebilmeleri için kendilerine YASAMA

SORUMSUZLUĞU VE YASAMA

DOKUNULMAZLIĞI adı verilen bazı muafiyetler tanınmıştır. Yasama sorumsuzluğu, milletvekillerinin yasama faaliyetlerini yürütürken açıkladıkları düşüncelerinden ve verdikleri oylardan dolayı sorumlu tutulamamalarını ifade eder. Anayasanın yasama sorumsuzluğuna ilişkin hükmüne göre (m.83/1), Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar. Yasama dokunulmazlığı, milletvekillerinin meclis üyelikleri süresince Meclis kararı olmadan cezai takibata uğramalarını engeller ve onların keyfi tutuklamalara karşı korunması amacını taşır. Anayasanın yasama dokunulmazlığına ilişkin düzenlemesine göre (m.83/2-5), seçimden önce veya sonra suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hâli ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14'üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu hâlde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri hakkında, seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez. Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Milletvekilliğinin sona ermesi; üyeliğin düşmesi ve diğer sona erme nedenleri olarak iki başlıkta incelenir. Üyeliğin düşmesi; istifa, kesin hüküm giyme veya kısıtlanma, milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar etme ve devamsızlık ile gerçekleşir. Diğer sona erme halleri; TBMM

seçimlerinin yapılması, cumhurbaşkanı seçilme, cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanma ve ölüm ve gaiplik olarak sayılabilir. Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine karar verilmiş olması hâllerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar. Bu düzenlemeye göre, Meclis tarafından dokunulmazlığı kaldırılan (m.83/2); istifa etmesi (85/1), milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmesi (85/3) veya devamsızlığı (85/4) nedeniyle Meclis tarafından üyeliği düşürülen milletvekilleri bu kararlara karşı Anayasa Mahkemesinde iptal davası açabilirler. Bu iptal davasının süresi yedi gündür. Bu süre, Meclisin kararı aldığı tarihte başlar. Anayasa Mahkemesi davanın açıldığı andan itibaren onbeş gün içinde kararını verir. Milletvekilliği Meclisin üyeliğinin düşmesine karar verdiği anda düştüğünden milletvekilliği sıfatı da o anda sona erer. Aynı şekilde milletvekili dokunulmazlığı da Meclisin dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin kararı ile kaldırılmış olur. Anayasa Mahkemesi bu kararları iptal ederse, milletvekilliği ya da dokunulmazlık tekrar kazanılmış olur. Milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması veya üyeliğinin düşürülmesi istemleri Meclis tarafından reddedilmiş ise, bu kararlara karşı Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin İç Örgütlenmesi ve Çalışma Düzeni

Anayasa'ya göre (m.95/1), "Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür."

a. Başkanlık Divanı

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Katip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur. Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.

b. Meclis Başkanı

Meclis Başkanlığı için bir yasama döneminde iki seçim yapılır, ilk seçilenin görev süresi iki yıl, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder. Anayasa, Meclis Başkanının seçimi ve görevlerine ilişkin olarak koyduğu bu kurallarla, farklı siyasi parti gruplarının bulunduğu Mecliste yasama faaliyetlerinin sağlıklı

yürütülebilmesi için Başkanın tarafsız olmasını sağlamayı amaçlamıştır.

c. Siyasi Parti Grupları

Siyasi partiler, Meclis çalışmalarına Meclisteki grupları aracılığıyla katılırlar. Siyasi partilere mensup milletvekillerinin Meclis komisyonları ve Genel Kuruldaki tavır ve oyları Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu'nun izin vermediği durumlar hariç olmak üzere bu grup toplantılarında belirlenir. Grupların bağlayıcı kararlarına uymayan milletvekilleri, parti tüzüğü gereğince disiplin müeyyideleriyle karşılaşabilirler.

d. Danışma Kurulu

İçtüzüğün 19'uncu maddesine göre, Danışma Kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı veya görevlendireceği başkanvekili başkanlığında siyasi parti grup başkanları veya başkanvekillerinden kurulur. Bu Kurul, İçtüzükte kendisine verilen görevleri yerine getirir ve Başkanın istemi üzerine DANIŞMA NİTELİĞİNDE GÖRÜŞ bildirir.

e. Meclis Komisyonları

Çok sayıda üyesi bulunan yasama meclislerinin çalışmalarını verimli ve düzgün yürütebilmek için ön hazırlık ve görüşmeleri yapacak komisyonlara ihtiyacı vardır. Meclis komisyonları, konuların Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna gelmeden önce görüşülerek olgunlaştırıldığı kurullardır.

Meclisin Toplanması ve Tatili

Anayasa'ya göre (m.93), Türkiye Büyük Millet Meclisi her yıl Ekim ayının ilk günü KENDİLİĞİNDEN toplanır. Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir. İçtüzüğe göre (m.5), TATİL , Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmalarının belli bir süre ertelenmesidir. Danışma Kurulunun önerisi üzerine Genel Kurulca başka bir karar alınmadıkça, Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Temmuz günü tatile girer. Meclis, bu üç aylık tatilin dışında da daha kısa sürelerle çalışmalarına ara verebilir. İçtüzüğe göre (m.6), ARA VERME , Meclisin onbeş günü geçmemek üzere çalışmalarını ertelemesidir. Meclisin ara verme kararı alması, Danışma Kurulunun bu konudaki görüşü alındıktan sonra teklifin Genel Kurulca oylanması suretiyle olur. Meclis, ara verme veya tatil sırasında Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır. Meclis Başkanı da DOĞRUDAN DOĞRUYA VEYA ÜYELERİN BEŞTE BİRİNİN YAZILI İSTEMİ ÜZERİNE , Meclisi toplantıya çağırır (AY.m.93). Meclis üyelerinin beşte birinin istemi üzerine Meclis Başkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisini toplantıya çağırmak mecburiyetindedir, bu konuda takdir yetkisi yoktur.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam

edilemez (AY.m.93). Ancak İçtüzüğe göre (m.7), toplanan Mecliste yeterli çoğunluk sağlanamadığı takdirde, toplantı çağrısı düşer.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dâhil bütün işlerinde ÜYE TAMSAYISININ EN AZ ÜÇTE BİRİ İLE TOPLANIR. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa TOPLANTIYA KATILANLARIN SALT ÇOĞUNLUĞU İLE KARAR VERİR; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının DÖRTTE BİRİNİN BİR FAZLASINDAN AZ OLAMAZ (AY. m.96).

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Görev ve Yetkileri

Anayasanın yasama organı olarak öngördüğü Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevleri şunlardır:

1. Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak;
2. Bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek;
3. Milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak;
4. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına karar vermek (m.87)
5. Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek.

Anayasanın çeşitli hükümleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisine verdiği diğer görev ve yetkiler şunlardır:

1. Anayasayı değiştirmek (m.175).
2. İçtüzük yapmak (m.95)
3. Anayasa'nın 119'uncu maddesindeki şartlar çerçevesinde verilen olağanüstü hâl ilan edilmesi kararını onaylamak ve gerektikçe dört ayı geçmemek üzere uzatmak (m.119).
4. Olağanüstü hâl sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini üç ay içinde görüşüp karara bağlamak (m.119/son).
5. Kamu Başdenetçisini seçmek (m.74).
6. Anayasa Mahkemesine üye seçmek (m.146).
7. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerini seçmek (m.133).
8. Hâkimler ve Savcılar Kuruluna üye seçmek (m.159).

ÜNİTE 6: YÜRÜTME VE OLAĞANÜSTÜ YÖNETİM

YÜRÜTME FONKSİYONU

Maddi kritere göre yürütme fonksiyonu, kişisel, somut ve subjektif işlemler yapılmasını ifade eder. Şekli-organik kritere göre ise yürütme fonksiyonu, yürütme organı tarafından yapılan işlemlerdir. Türk Anayasa Hukuku bakımından yürütme fonksiyonunun da şekli ve organik kritere göre tanımlanması gerekir. Çünkü,

Anayasa, yürütme yetkisi ve görevini Anayasa'ya ve kanunlara uygun olarak yerine getirecek olan yürütme organına, bireysel ve somut işlemlerin yanı sıra Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve yönetmelik gibi kural-işlem mahiyetinde olan düzenleyici işlemleri yapma yetkisini de tanımıştır. Buna göre Türk Anayasa Hukuku bakımından yürütme fonksiyonu, yürütme organı tarafından yapılan işlemleri ifade eder. Yürütmenin temel görevi kanunların uygulanmasıdır. Yürütme organı kanunların uygulanması görevini düzenleyici ve bireysel işlemler yapmak suretiyle yerine getirir. Yürütme organının düzenleyici işlemleri Anayasada Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve yönetmelikler şeklinde düzenlenmiş olmakla birlikte, yürütme organının başka düzenleyici işlemler yapması mümkündür.

YÜRÜTME İŞLEMLERİ

Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri

Olağan Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, 2017 yılında Anayasada yapılan değişiklikle Türk hukukuna giren Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan doğruya Anayasadan aldığı yetkiye dayanarak çıkarılan düzenleyici işlemlerdir. 2017 değişikliğiyle parlamenter sistemdeki Bakanlar Kurulunun Meclisin kabul ettiği yetki kanununa dayanarak çıkardığı "kanun hükmünde kararname" uygulaması ise sonlandırılmıştır. Ancak önceki dönemde çıkarılan kanun hükmünde kararnameler Meclis tarafından ilga edilmedikleri sürece yürürlükte kalmaya devam edecektir.

Cumhurbaşkanlığı kararnameleri kanunda açıkça düzenlenen konularda çıkarılamaz, başka bir ifade ile Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle kanunlarda değişiklik yapılamaz. Anayasa'ya göre, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunların çatışması yani aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda kanun hükümleri uygulanacaktır. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenen bir konuda, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelecektir. Anayasada münhasıran (yalnızca) kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda ise, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİNİN KONUSU

Genel olarak Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, yürütme yetkisine ilişkin konularda çıkarılabilir. Dolayısıyla yürütme yetkisi ile ilgili olmayan konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Anayasayla yürütme organına bireysel işlemlerin yanı sıra, düzenleyici işlem yapma yetkisinin de

verilmiş olması nedeniyle, yürütmenin yetkisinin sadece kanunları uygulamaktan ibaret olduğu söylenemez. Dolayısıyla "yürütme yetkisine ilişkin konuların" kapsayıcı bir tanımını yapmak veya sınırlarını net bir şekilde belirlemek hemen hemen imkansızdır. Bu nedenle kural olarak yasama ve yargı organlarının yapısı, oluşumu, görev ve yetkileri gibi hususlar dışındaki konuların yürütmeyle ilgili olduğu kabul edilebilir.

USULÜ VE ŞEKLİ

Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini çıkarmaya yetkili organ Cumhurbaşkanı'dır. Kararnameler kanunlara eşit normlar içermekle birlikte yürütme işlemi olduğundan, idari usullere göre hazırlanır ve Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmakla kabul edilmiş olur.

YARGISAL DENETİMİ

Anayasaya göre Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler (m.148,150,151,152). Bir yürütme işlemi olmakla birlikte, Anayasada açıkça belirtildiği için Cumhurbaşkanlığı kararnameleri anayasa yargısı alanına dahildir ve bunlar hakkında hiçbir şekilde idari yargı denetimi yapılamaz.

Olağanüstü Hal Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri

Anayasa'ya göre (m.119), olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini çıkarma yetkisi, Cumhurbaşkanıya aittir. Olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin çıkarılmasına ilişkin usul ve şekil kuralları, esas itibarıyla olağan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile aynıdır. Ancak olağan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, Cumhurbaşkanı'nın çıkarıldıktan sonra TBMM onayına sunulmazken, olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Meclis onayına sunulmaları zorunludur (m.119/6).

Olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılabilmesi için Anayasada öngörülen sebeplerin gerçekleşmesi gerekir. Buna göre, bir olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılabilmesinin ön şartı, daha önce Cumhurbaşkanı tarafından Anayasada belirtilen usule göre ilan edilmiş bir olağanüstü hâlin bulunmasıdır.

Olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle ancak, "olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda", düzenleme yapılabilir.

Olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımlarından anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz (AY.m.148/1).

Yönetmelikler

Yönetmelikler (talimatnameler), Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişilerinin, kendi görev alanlarını ilgilendiren konularda, kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla çıkardıkları yazılı hukuk kurallarıdır. Bütün yönetmeliklerin yayımlanması zorunlu değildir. Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazete’de yayımlanacağı kanunla belirtilir (AY.m.124). Yönetmelik, yürütmenin en geniş uygulama alanına sahip işlem türüdür. Yönetmelik yürütme alanına ait bir işlemdir ve Anayasada belirtilen yürütme mercileri çıkarılabilir. Bu sebeple yasama ve yargı organları tarafından yönetmelik çıkarılması mümkün değildir. Yönetmelikler kanunlara ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine uygun olmak zorundadır. Anayasa, kanun ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine aykırı yönetmeliklerin yargısal denetimi idari yargı tarafından gerçekleştirilir.

Cumhurbaşkanı Kararları ve Yürütme Organının Diğer Düzenleyici İşlemleri

Anayasada yer alan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve yönetmelikler dışında, Cumhurbaşkanının başka düzenleyici işlemler yapması mümkündür. Zira kanun altı düzenleyici işlem yapma yetkisi yürütme organının takdir yetkisinden kaynaklanmaktadır. Anayasada belirtilenlerle sınırlı değildir. Nitekim uygulamada Cumhurbaşkanı kararı ve genelge gibi adlar altında da genel, soyut ve objektif kurallar içeren düzenlemeler yapılmaktadır. Cumhurbaşkanı kararları genellikle bireysel işlemler niteliğinde olmakla birlikte, düzenleyici işlem şeklinde de çıkarılabilmektedir.

Cumhurbaşkanının, yürütme yetkisini kullanırken, pek çok konuda karar çıkarması mümkündür. Cumhurbaşkanlığınca Resmî Gazete’de yayımlanması uygun görülen karar ve genelgeler, Resmi Gazetede yayımlanır (Resmî Gazete Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, m.4/1-ç). Bunun dışında örneğin, Cumhurbaşkanı yardımcısı ile bakan atanması, görevine son verilmesi veya istifasına dair işlemler, Cumhurbaşkanına vekâlet etme işlemleri, yüksek yargı organlarının üyeliğine seçilme kararları, Cumhurbaşkanınca yapılan seçme ve atamalar ile göreve son vermeler Resmî Gazete’de yayımlanır (Resmî Gazete Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, m.4/1).

YÜRÜTME ORGANI

Yürütme yetkisi ve görevini, Cumhurbaşkanına veren Anayasa, yürütme bölümünde bu organların yanı sıra ayrıca “İdare” başlığı altında (m.123-137) diğer bazı organlara da yer vermiştir. İdare, “merkezî idare” ve

“yerinden yönetim kuruluşları” olarak ikiye ayrılmaktadır. Merkezî idare de kendi içinde “başkent teşkilatı” ve “taşra teşkilatı” (iller, ilçeler) olarak ikiye ayrılır. Yerinden yönetim kuruluşları ise “mahalli idareler” (belediye idaresi, il özel idaresi, köy idaresi) ile “hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları”ndan (örneğin, yükseköğretim kurumları) oluşmaktadır.

Yürütme Organının Yapısı

Yürütme organı yapısı bakımından monist (tekçi) yürütme ve düalist (ikici) yürütme olarak iki ana tipe ayrılmaktadır (Özbudun, 1998: 279; Teziç, 1996: 350-351).

Monist yürütme tipinde, yürütme yetkisi bütünüyle tek bir organa aittir. Bu organ, Amerikan Başkanlık sisteminde olduğu gibi tek bir kişi ya da İsviçre modeli meclis hükûmeti sisteminde olduğu gibi bir kurul olabilir. Başkanlık sisteminde yürütme yetkisinin kaynağı tek kişi olmakla birlikte, başkanın “sekreter” adı verilen bakanları, danışmanları ve diğer görevliler yürütme yetkisinin kullanılmasına katılırlar.

Düalist yürütme tipinde ise yürütme yetkisi bir kişi (devlet başkanı) ile bir kurul (Bakanlar Kurulu) arasında paylaştırılmış durumdadır.

Başkanlık sistemine geçildikten sonra, Anayasa’mıza göre, “Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir” (m.8). Buna göre Anayasanın kabul ettiği başkanlık (Cumhurbaşkanlığı) sistemi içinde yürütme organı, yalnızca Cumhurbaşkanından oluşan monist (tekçi) bir yapıya sahiptir.

Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanlığına, a) siyasi parti grupları, b) en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler c) en az yüz bin seçmen aday gösterebilir (m.101,f.3).

017 yılında yapılan düzenleme ile Cumhurbaşkanı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin aynı günde yapılması esası kabul edilmiştir.

Anayasa’ya göre (m.101/2), Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Ancak Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir (AY. m.116/3). Bu durum yalnızca Cumhurbaşkanının ikinci dönemi için söz konusudur. Dolayısıyla Cumhurbaşkanının birinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanının üçüncü bir defa daha aday olabilmesi mümkün değildir.

Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar

Cumhurbaşkanı yardımcılar ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Cumhurbaşkanı yardımcılar ve bakanlar, 81'inci maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde andiçerler. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer (m.106/4). Anayasaya göre, yürütme yetkisi yalnızca Cumhurbaşkanı tarafından kullanılmakla birlikte, bakanlar, Cumhurbaşkanı yardımcılar ve diğer görevliler yürütme yetkisinin kullanılmasına katılırlar. Ancak yürütme organı parlamenter sistemlerdeki gibi kolektif bir karar organı değildir. Bu nedenle başkanlık sisteminde, bakanların toplanarak "bakanlar kurulu kararı" almaları mümkün değildir.

Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları

Türk Başkanlık Sisteminin kendine özgü bir müessesesi olarak Cumhurbaşkanlığı bünyesinde politika kurulları oluşturulmuştur. Bu politika kurulları, "Bilim, Teknoloji ve Yenilik; Eğitim ve Öğretim; Ekonomi; Güvenlik ve Dış Politikalar; Hukuk; Kültür ve Sanat; Sağlık ve Gıda; Sosyal Politikalar; Yerel Yönetim" alanlarında ihdas edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine göre (m.20-36), politika kurullarının başlıca görevleri; Cumhurbaşkanınca alınacak kararlar ve oluşturulacak politikalarla ilgili öneriler geliştirmek, geliştirilen politika ve strateji önerilerinden Cumhurbaşkanınca uygun görülenler hakkında gerekli çalışmaları yapmak, görev alanlarına giren konularda uygulanan politikaları ve gelişmeleri izlemek ve yapılan çalışmalarla ilgili olarak Cumhurbaşkanına rapor sunmaktır.

OLAĞANÜSTÜ YÖNETİM

Olağanüstü hâl rejimleri, devletin, hukuk düzeninin olağan kurum ve kuralları ile hâll edilmesi ve giderilmesi mümkün olmayan olağanüstü bir tehdit veya tehlike karşısında başvurduğu özel yönetim usulleridir. Olağanüstü hâl rejimlerinde, olağan döneme nazaran idarenin yetkileri genişlerken, kişilerin temel hak ve hürriyetleri daha fazla sınırlandırılmaktadır. Anayasa'da daha önce "olağanüstü hâl" ve "sıkıyönetim" adı altında iki tür olağanüstü hâl rejimi öngörülmüşken, 2017 değişiklikleri ile sıkıyönetim rejimi kaldırılmıştır.

ÜNİTE 7: YARGI

YARGI FONKSİYONU

Yargı fonksiyonunu, hukuki uyuşmazlıkların ve hukuka aykırılık iddialarının bağımsız mahkemeler tarafından kesin olarak çözümlenmesi ve karara bağlanması faaliyeti olarak tanımlamak mümkündür.

YARGININ TARAFSIZLIĞI VE BAĞIMSIZLIĞI

Anayasaya göre yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır (m.9). Hâkimler görevlerinde bağımsız olup Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz (m.138). Anayasa, mahkemelerin bağımsızlığını sağlamak üzere "hâkimlik teminatı"nı getirmiştir. Buna göre, "Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayırlamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz (m.139). Yargı bağımsızlığını sağlamaya yönelik bir tedbir de, adli ve idari yargı hâkim ve savcılarının özlük işlerine bakmakla görevli Hâkimler ve Savcılar Kurulunun getirilmiş olmasıdır.

YARGI DÜZENİ VE YÜKSEK YARGI ORGANLARI

Yargı fonksiyonunun yerine getirilmesi, yargı organına aittir. Anayasaya göre yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır (m.9). Anayasa, kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek için Anayasa Mahkemesini; temyiz mercii olarak idari yargı alanında Danıştay, adli yargı alanında Yargıtay; mahkemeler arasındaki görev ve yetki uyuşmazlıklarını çözmek için Uyuşmazlık Mahkemesini; idarenin mali denetimi alanında görev yapmak üzere Sayıştay ve seçim uyuşmazlıklarını kesin karara bağlamak üzere Yüksek Seçim Kurulunu öngörmüş bulunmaktadır. 1982 Anayasası ile getirilen askerî mahkemeler ise 2017 değişikliğiyle kaldırılmış bulunmaktadır. Bundan böyle askerî uyuşmazlıklar da genel mahkemelerce görülecektir. Anayasanın 2017 değişikliğiyle getirilen hükmüne göre, "Disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir."

ANAYASA YARGISI

Türkiye'de Anayasa yargısına ilk olarak 1961 Anayasası'nda yer verildiğini görmekteyiz. 1982 Anayasası, 1961 Anayasası'nın anayasa yargısına ilişkin düzenlemelerini büyük ölçüde aynen kabul etmiş, ancak Anayasa Mahkemesinin yetkilerini aşması sebebiyle, bazı konularda sınırlamalar getirmiştir. Bu sınırlardan en önemlisi, Anayasa

Mahkemesinin Anayasa değişikliklerini sadece Anayasada belirtilen bazı şekli sebeplerle denetleyebileceğinin belirtilmesi ve bu konuda esastan denetlemenin kesinlikle yasaklanmış olmasıdır.

Anayasa Mahkemesinin Görevleri

1. Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetlemek; Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından incelemek ve denetlemek (AY.m.148/1). Kanun hükmünde kararnameler ise, 2017 yılında Anayasada yapılan değişiklik ile yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürür. Yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler hakkında somut norm denetimi yolunun işletilebilmesi mümkündür (AY. Geçici madde 21/F).
2. Bireysel başvuruları karara bağlamak (AY.m.148).
3. Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hakimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarını görevleri ile ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan (Ceza Mahkemesi) sıfatıyla yargılamak.
4. Siyasi partilerin kapatılması davalarına bakmak (AY.m.69/4).
5. Siyasi partilerin mali denetimini yapmak (AY.m.69/3).
6. Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına veya üyeliklerinin düştüğüne dair TBMM kararlarına karşı açılan iptal davalarına bakmak.

Anayasa Uygunluk Denetiminin Konusu

Anayasaya uygunluk denetimi iptal davası, itiraz yolu ve bireysel başvuru olmak üzere üç şekilde gerçekleşebilir.

Soyut Norm Denetimi (İptal Davası): İptal davası (soyut norm denetimi), belirli organların, kamu otoritelerinin veya kişilerin bir kanunun aleyhine, anayasaya aykırılık davası açması ile yetkili mahkemece yapılan anayasaya uygunluk denetimidir. İptal davasının, genel korunma davası ve organ davası

olmak üzere iki türü vardır. Genel korunma davası, belli bir menfaat şartı aranmaksızın, herhangi bir kanunun anayasaya aykırılığı iddiasıyla yetkili kılınan kişi veya organlarca açılabilen bir davadır. Organ davası ise, belirli organ ve kurumlar tarafından, kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlardaki kanunların anayasaya aykırılığı iddiasıyla açılan davadır. İptal davası, doğrudan doğruya kişilerin menfaatlerinin korumasını değil, anayasaya aykırı normların iptaline imkân hazırlayarak hukuk düzenini bu kurallardan arındırmayı ve anayasanın üstünlüğünü gerçekleştirmeyi amaçlayan bir dava türüdür. Bu nedenle iptal davasının kamusal bir amacı ve niteliği vardır. Anayasa, iptal davası açabilme yetkisini herkese değil, sadece belli makam, kurum ve topluluklara tanımış, bunun yanı sıra bu davanın açılmasını bir takım şartlara bağlamıştır. 1982 Anayasası iptal davası olarak genel korunma davasını düzenlemiş, organ davasına yer vermemiştir. Buna göre, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve TBMM İçtüzüğü'nün tamamının veya bazı hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmaya yetkili kişi ve organlar Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubu ile TBMM üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyeleri olarak sayılmıştır (m.150). Kanunların ve anayasa değişikliklerinin şekil bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptal davası açma yetkisi ise sadece Cumhurbaşkanı ve TBMM üye tamsayısının beşte biri tutarındaki üyelere tanınmıştır (m.148,f.2). İptal davası açabilecek siyasi parti gruplarının, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki üye sayılarında eşitlik bulunması halinde, son milletvekili genel seçiminde alınan geçerli oy sayısına göre dava açma yetkisi belirlenir. Anayasaya göre, anayasa değişiklikleri ile kanunların şekil yönünden anayasaya aykırılığı iddiasıyla doğrudan doğruya iptal davası açma yetkisi, bunların Resmî Gazete'de yayımlanmalarından başlayarak on gün sonra düşer. Cumhurbaşkanlığı Kararnameleriyle TBMM İçtüzüğü'nün veya bunların belli madde ve hükümlerinin esas ve şekil, kanunların ise sadece esas bakımından anayasaya aykırılığı iddiasıyla doğrudan doğruya iptal davası açma yetkisi, bunların Resmî Gazete'de yayımlanmalarından başlayarak altmış gün sonra düşer.

Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu): Somut norm denetimi, "bir mahkemede görülmekte olan bir davanın karara bağlanmasının, o davada kullanılacak hukuk normunun anayasaya uygun olup olmamasına bağlı olması hâlinde yapılan denetimdir". Doktrinde bu denetim yolu için "itiraz" veya "def'i" yolu deyimleri de kullanılmaktadır. Türk anayasa yargısında

itiraz yolunun işletilmesi sadece tarafların itirazı ile değil, davayı görmekte olan mahkemenin davaya uygulanacak olan normu Anayasaya aykırı görmesi suretiyle de başlatılabilmektedir.

İtiraz yoluyla Anayasaya aykırılığı ileri sürülebilecek normlar kanunlar ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleridir ve bu da ancak esas bakımından söz konusu olabilir.

Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Anayasa Mahkemesi için kendisine gelmesinden itibaren beş ay içinde kararını vermezse mahkeme, yürürlükteki kanun hükümlerini uygulayarak dâvayı sonuçlandırır.

Bireysel Başvuru: Genel olarak bireysel (kişisel) başvuru ya da anayasa şikayeti, kişilerin anayasal güvenceye sahip hak ve hürriyetlerinin, anayasa ve kanunlarda öngörülen usullerle korunmasını sağlayan, hakları ihlal edilen kişilerce belli şartlar çerçevesinde kullanılabilen ve sadece kanuna karşı değil, genellikle bütün kamusal işlemlere karşı anayasa mahkemesinde açılabilen bir davadır.

Bireysel başvuru yolu Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan hakların tamamı için değil, sadece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile korunan haklar bakımından işletilebilir. Bu düzenlemenin sakıncası, Sözleşmede olmayan Anayasal hakların bireysel başvuru ile getirilen korumadan yararlanamayacak olmasıdır. Yararı ise ulusal düzeydeki bireysel başvuru ile AİHS ile öngörülen uluslararası düzeydeki kişisel başvuru yolunun paralel işlemesine imkân vermesidir. Bireysel başvuru yapılabilmesi için ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir. Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamaz. Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz.

Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir. Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir. Yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan

haklarla ilgili olarak yabancılar bireysel başvuru yapamaz.

Anayasaya Uygunluk Denetiminin Kapsamı

Normların anayasaya uygunluğunun denetiminde Anayasa Mahkemesinin yaptığı denetim ESAS VE ŞEKİL bakımından olmak üzere iki açıdan yapılır.

ESAS DENETİMİNDE bir normun içeriği, yani sebebi, amacı ve konusu bakımından anayasa hükümleri ile çatışıp çatışmadığı araştırılır.

Bir kanunun sebebi, o kanunun çıkarılmasında etkili olan faktörler olarak tanımlanabilir. Anayasa'mızda kanunların hangi sebeplerle çıkarılacağı istisnai olarak belirtilmiştir. Örneğin, Anayasa'nın 78'inci maddesine göre, "savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir." O hâlde seçimlerin geri bırakılması için öngörülen sebep savaş hâlidir. Başka bir sebeple seçimler geri bırakılamaz. Anayasada çıkarılacak kanunlar için "sebebe" belirten hükümler nadirdir. Bu nedenle, genel olarak bir kanunun çıkarılmasındaki sebepler yasama organının takdir yetkisine girer. Anayasa Mahkemesinin, Anayasada sebep gösterilen hâllerde bu sebebin gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırması mümkündür. Ancak, Anayasada sebep belirtilmeyen hâllerde Anayasa Mahkemesi kanunları sebep unsuru bakımından denetleyemez. Çünkü böyle bir durumda Mahkemenin hukukilik denetimi, yerindelik denetimine dönüşebilir.

Bir kanunun amacı, o kanun ile ulaşılmak istenen nihai sonuçtur. Bütün kamu işlemlerinde olduğu gibi kanunların amacı da kamu yararının gerçekleştirilmesidir. Bununla birlikte, bazı hâllerde Anayasa kanunlar için özel amaçlar da öngörmüştür. Örneğin, temel hak ve hürriyetler, Anayasanın ilgili maddelerinde yer alan devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, millî egemenlik, Cumhuriyet, millî güvenlik, kamu düzeni, genel asayiş, kamu yararı, genel ahlak ve genel sağlığın korunması gibi amaçlar için sınırlanabilir. O hâlde temel hak ve hürriyetlere sınırlama getiren kanunlar bu amaçlardan birini veya birkaçını gerçekleştirmeye yönelmelidir.

Bir hukuki işlemin konusu, o işlemin muhtevası veya doğurduğu hukuki durum ve sonuçtur. Yasama yetkisi geneldir. Anayasamız kanun koyma yetkisini, münhasıran Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenecek hususlar dışında, konu bakımından sınırlandırmamıştır. Yasama organı Anayasaya aykırı olmamak şartıyla her konuda kanun çıkarabilir. Yasama organının kanunun konusunu belirlemekte geniş bir takdir yetkisi vardır. Bu takdir yetkisinin tek sınırı, kanunun Anayasaya aykırı olmamasıdır. Kanunun konu unsuru bakımından Anayasaya

aykırılığı bakımından, konunun Anayasada düzenlenmiş olup olmamasına göre değişik ihtimaller ortaya çıkabilir.

Şekil bakımından denetim, kanunların (normların) anayasada belirtilmiş usul, şekil ve yetki kurallarına uygun olarak yapılıp yapılmadıklarının araştırılmasından ibarettir. Anayasamızda ve TBMM İçtüzüğü'nde kanunların kabul edilmesine ilişkin olarak birçok şekil ve usul kuralı vardır. Bu nedenle şekil denetiminin kapsamı aslında çok geniş olmakla birlikte, Anayasa şekil denetimini belli noktalarla sınırlamıştır.

KANUNLARIN ŞEKİL BAKIMINDAN

DENETİMİ: Anayasa'nın 148'inci maddesinin ikinci fıkrasına göre, kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı hususu ile sınırlıdır. Toplantı yeter sayısı için oylamaya en az 200 üyenin katılması gerekir. Karar yeter sayısı, yani bir kanunun kabul edilebilmesi için gerekli olan kabul oyu sayısı ise en az 151'dir. Ancak, farklı bir yeter sayının arandığı hâllerde (örneğin; Anayasa'nın 87'nci maddesine göre, genel ve özel af çıkarılabilmesi TBMM üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyu gerekir) son oylamada bu çoğunluğun sağlanması zorunludur.

ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN ŞEKİL BAKIMINDAN

DENETİMİ: Anayasa'nın 148'inci maddesinin ikinci fıkrasına göre, Anayasa değişikliklerinin şekil bakımından denetlenmesi, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır.

CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİNİN ŞEKİL BAKIMINDAN DENETİMİ:

Cumhurbaşkanlığı kararnameleri bakımından şekil denetiminde bakılacak husus yetkili merci (Cumhurbaşkanı) tarafından çıkarılıp çıkarılmadığı ile sınırlı kalacaktır. Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle ilgili olarak Anayasada yer alan konu sınırlamalarıyla ilgili aykırılıklar ise, esas bakımından denetim alanına girer.

TBMM İÇTÜZÜĞÜ'NÜN ŞEKİL BAKIMINDAN

DENETİMİ: Anayasada İçtüzüğün şekil bakımından denetimine ilişkin de bir sınırlama yoktur. Ancak Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'la bir sınırlama getirilmiş bulunmaktadır. Buna göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün şekil bakımından denetimi son oylamasının öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı hususuyla sınırlıdır (m.36). Kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin geçerliliğini, yani TBMM veya Cumhurbaşkanının kabul ettiği metinle Resmî Gazete'de yayımlanmış metin arasında fark olup olmadığını araştırma yetkisi ise bütün mahkemelere aittir.

Anayasa Mahkemesinin Kararları

Anayasa'nın 153'üncü maddesinin birinci fıkrasına göre, "ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI KESİNDİR. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz." Kararların kesinliğinin şekli ve maddi olmak üzere iki farklı anlamı vardır. Kararların şekli anlamda kesinliği, o kararlara karşı temyiz, karar düzeltme gibi kanun yollarına başvurulamaması demektir. Kararların maddi anlamda kesinliği ise, o karara konu olan uyuşmazlığın, aynı taraflarca aynı sebebe dayanılarak yeni bir dava konusu yapılamamasını ifade eder. Bununla birlikte, Türk anayasa yargısı sisteminde Anayasa Mahkemesinin red kararlarına "maddi anlamda kesin hüküm" gücü tanınmamıştır. Çünkü, iptal davası yoluyla verilmiş bir red karardan sonra, aynı kanun hakkında itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurulması mümkündür. Yine itiraz yoluyla iptali reddedilen bir kanuna karşı 10 yıl sonra yeniden itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine başvurulması imkân dahilindedir. Anayasa'nın 153'üncü maddesinin altıncı fıkrasına göre, "Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazete'de hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar." Anayasa Mahkemesinin iptal kararı dava konusu olan normu ortadan kaldırdığı için, bu karar HERKES İÇİN (ERGA OMNES) HÜKÜM VE SONUÇ DOĞURUR. Anayasa Mahkemesinin olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı (inter partes) karar verme yetkisi yoktur. 1982 Anayasası'nın 153'üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre, "ANAYASA MAHKEMESİ BİR KANUN VEYA CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMESİNİN TAMAMINI VEYA BİR HÜKMÜNÜ İPTAL EDERKEN, KANUN KOYUCU GİBİ HAREKETLE, YENİ BİR UYGULAMAYA YOL AÇACAK BİÇİMDE HÜKÜM TESİS EDEMEZ." Esasen böyle bir hükmün Anayasaya konulmuş olması gereksizdir. Zira, Anayasa Mahkemesinin kanun koyucu gibi hareketle hüküm tesis etmesi zaten söz konusu olamaz. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesinin bir kanunun bazı hükümlerini iptal etmesi sonucunda yasama organının iradesine uygun düşmeyen yeni bir durumun ortaya çıkması hâlinde (örneğin, Milletvekili Seçimi Kanunu'nun yüzde 10'luk baraj öngören hükmü iptal edilirse, barajsız bir seçim sistemi ortaya çıkar), Anayasa Mahkemesinin kendisini yasama organının yerine koyduğu söylenemez. Bu kendiliğinden ortaya çıkan bir durumdur. Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasaya aykırı bulunarak iptaline karar verilen kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya TBMM İçtüzüğü ya da bunların iptal edilen hükümleri, iptal kararının

Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Anayasa Mahkemesi, gereken durumlarda iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi bir yılı geçmemek üzere ayrıca kararlaştırabilir (AY.m.153/3). Böyle bir durumda, TBMM, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar (AY.m.153/4). Anayasa Mahkemesine, iptal kararlarının yürürlüğe girmesini bir yıl süreyle erteleme yetkisi verilmesinin amacı, iptal kararının hemen yürürlüğe girmesi nedeniyle ortaya çıkabilecek hukuk boşluğunun kamu düzeni bakımından doğurabileceği tehlikeli sonuçların meydana gelmemesi için yasama organına yeni bir düzenleme yapma imkânının sağlanmasıdır. Bununla birlikte, Anayasaya aykırılığı saptanmış bir hukuk kuralının bir yıla kadar süreyle yürürlükte kalmasının da bazı sakıncaları ortaya çıkabilir. Böyle bir kural sosyolojik açıdan meşruluğunu yitirecektir. Öte yandan, bir yıllık süre içinde dava mahkemeleri önlerindeki olaylarda iptal edilmiş fakat yürürlüğü ertelenmiş bir kanunu uygulamak zorunda kalacaklardır. Bu şekilde uygulanan bir hükmün bir yıl sonra yürürlükten kalkacak olması ilgili taraf bakımından çok haksız bir sonuç doğuracaktır. Anayasa Mahkemesi kararları kural olarak Resmî Gazete’de yayımlandıkları tarihte yürürlüğe girerler. Anayasa’nın 153’üncü maddesinin beşinci fıkrasına göre de, Anayasa Mahkemesi tarafından verilmiş olan iptal kararı geriye yürümez. Buna göre, iptal edilmiş olan kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya içtüzük hükümleri, iptal kararının Resmî Gazete’de yayımlandığı veya yürürlüğe gireceği güne kadar geçerli kabul edilir. Bu tarihe kadar söz konusu düzenlemelere dayanılarak yapılmış olan bütün işlemler de geçerliliğini muhafaza eder. Ancak, iptal kararının geriye yürümezliği, bir davada itiraz yoluyla anayasaya aykırılık itirazında bulunan tarafın iptal kararından yararlanmasını engellemez.

Anayasa Mahkemesinin Çalışma ve Yargılama Usulü

Anayasa’nın 149’uncu maddesine göre, Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul hâlinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir. Siyasi partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasi partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir. Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hâllerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasi partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler. Bu hükümden anlaşılacağı üzere, Anayasa Mahkemesi kural olarak dosya üzerinden inceleme yapar. Ancak gerekli gördüğü hâllerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir. Bu konuda bir zorunluluk olmayıp Anayasa Mahkemesinin takdir yetkisi bulunmaktadır. İlgililerin sözlü açıklama konusunda yapacakları müracaatlar, parti kapatma davalarıyla ilgili istisnai hüküm hariç, talep niteliğindedir. Anayasa Mahkemesi görüşmeleri gizlidir. Anayasa Mahkemesi, dava dilekçelerinde ileri sürülen gerekçelerle bağlı değildir. 6216 sayılı Kanuna göre (m.43), Anayasa Mahkemesi taleple bağlı (yani iptali istenen kanun hükümleri çerçevesinde) kalmak kaydıyla başka gerekçe ile de Anayasaya aykırılık kararı verebilir. Örneğin, Anayasa Mahkemesi, eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptali istenen bir kanun hükmünü hukuk devleti ilkesine aykırı bularak iptal edebilir. Öte yandan başvuru, kanunun belirli maddeleri aleyhine yapılmış olup da, bu maddelerin iptali, kanunun diğer hükümlerinin veya tamamının uygulanmaması sonucunu doğuracaksa Anayasa Mahkemesi bu durumu gerekçesinde belirtmek şartıyla, kanunun öteki hükümlerini veya tamamının da iptal edebilir.

ÜNİTE 8: ANAYASA’NIN DEĞİŞTİRİLMESİ

GENEL OLARAK ANAYASALARIN DEĞİŞTİRİLMESİ SORUNU

Anayasal Değişmeye Yol Açan Faktörler

Genel olarak anayasal değişmeye yol açan faktörler, başka bir ifadeyle anayasal değişimin temel dinamikleri arasında sosyal, siyasal ve ekonomik

faktörler, teknolojik gelişmeler, yeni bir devletin kurulması ya da bağımsızlığını elde etmesi ve bir ülkenin siyasal rejiminde meydana gelen değişiklikler gibi durumları saymak mümkündür.

Anayasayı Yapan veya Değiştiren İktidar

Bir devletin anayasasını yapan ya da değiştiren iktidara "kurucu iktidar" adı verilmektedir. Kurucu iktidar, asli kurucu iktidar ve tali kurucu iktidar olarak ikiye ayrılır:

ASLİ KURUCU İKTİDAR, bir ülkenin siyasal rejiminde ihtilal, hükûmet darbesi veya ülkenin parçalanması sebebiyle bir hukuk boşluğu meydana gelmesi ya da bağımsızlığın kazanılması veya yeni bir devletin kurulması gibi durumlarda hiçbir hukuk kuralıyla bağlı olmaksızın yeni anayasayı yapan iktidara denir. Asli kurucu iktidar, sınırsız ve hukuk dışı bir olay olmasına karşılık, sosyolojik anlamda toplumdaki siyasal değer ve inançlar, siyasal güç dengesi, uluslararası ortam ve ülkenin dış ilişkileri gibi faktörlerle kendini sınırlı hissedebilir. Öte yandan, evrensel anlamda hukukun varlığının anayasadan bağımsız olduğu kabul edilirse, asli kuruculuğun tamamen hukuk dışı bir işlev olmadığı söylenebilir. Bu durumda özellikle demokratik bir kurucu iktidarın, hukukun genel ilkeleri ve insan haklarından kendini muaf tutması mümkün olmayacaktır.

TALİ KURUCU İKTİDAR ise, bir ülkenin anayasasını, mevcut anayasal kural ve usuller çerçevesinde tümenden yenileyen ya da değiştiren iktidara denir. Asli kurucu iktidarın aksine, tali kurucu iktidar hukuken sınırlı bir iktidar olup yaptığı yeni anayasa ya da anayasa değişiklikleri, geçerliliğini yürürlükteki anayasadan alır. Tali kuruculuk işlevi, bağımsız olmayıp yürürlükteki anayasadan türediği için "türev kurucu iktidar" olarak da adlandırılmaktadır.

Anayasa'nın zaman içerisinde ortaya çıkan yeni gelişmelere uyulanabilmesi için değişmesi gerektiğinden, hangi yöntemlere göre değiştirilebileceği de anayasada belirtilmektedir. Bir ülkenin normal yasama organının anayasayı değiştirebileceği, ancak yeni bir anayasa yapamayacağı yolunda görüşler olmakla birlikte, bu yaklaşım tümüyle hukuki dayanaktan yoksundur. Anayasa ile yetkilendirilen normal bir yasama organı da kurucu meclis niteliğine sahiptir. Darbe dönemlerinde öncelikle yürürlükteki anayasa ve mevcut seçilmiş parlamento ortadan kaldırıldığından, darbeciler yeni anayasayı hazırlarken hukuken hiçbir kurulla bağlı değildirler ve dolayısıyla da uymak zorunda oldukları usul kuralları da yoktur. Bu dönemlerdeki kurucu meclisler de bu nedenle "asli kurucu meclis" olarak adlandırılır. Buradaki "aslilik" üstünlüğü değil, hukuk-dışılığı ifade eder. Buna

karşılık, normal demokratik dönemlerde anayasayı ülkenin parlamentosu değiştirir ve bunu yaparken anayasadaki usul kurallarıyla bağlı olduğundan "tali kurucu meclis" olarak adlandırılır. Dolayısıyla demokratik olarak seçilmiş normal meclisler gerekli usule uyarak pekâlâ yeni bir anayasa da yapabilirler.

Anayasaların Yapımı veya Değiştirilmesi Yöntemleri

Anayasa yapımı veya Anayasa'nın değiştirilmesi bakımından, anayasa hukukçuları ve politika bilimcileri tarafından belirlenen çeşitli yöntem veya modelleri en genel biçimde üç kategori hâlinde inceleyebiliriz. Bu yöntemler hiyerarşik yöntem, organik yöntem ve sözleşme yöntemidir. **HİYERARŞİK YÖNTEMDE** anayasa yapımı, Anayasa'nın, bir kişi, kurul ya da temsili olmayan bir meclisçe "tepeden inme" (top-down) bir usulle kabul edilmesi biçiminde. Bu yöntemin klasik uygulaması, hükümdar ya da monarkın tek yanlı bir iradi tasarruf ile "ferman" biçiminde bir anayasayı kabul ve ilan etmesidir. Monarkın kendi yetkilerini bir ferman ile sınırlaması, mutlak monarşiden, sınırlı (meşruti) monarşiye geçişi ifade eder. Ancak monarkın kendi iktidarını sınırlaması, genellikle birtakım tarihî, sosyal ve siyasal faktörlerden kaynaklanır.

ORGANİK YÖNTEMDE anayasalar mevcut anayasal kurumlar tarafından yürürlükteki usul ve kurallara göre, genellikle yasama işlemi biçiminde yapılır. Bu yöntemi, "tali kurucu iktidar" tarafından yeni bir Anayasa'nın yapılması veya mevcut Anayasa'nın değiştirilmesi olarak açıklamak da mümkündür. Organik yöntemi diğerlerinden ayıran en önemli fark, bu yöntemde anayasa yapımı sürecinin büyük ölçüde "nötr" bir şekilde işlemedir. Kuşkusuz bu yöntemde de hukuki sürecin gerisinde bir takım siyasal faktörlerin ve görüşmelerin anayasa yapımını etkilemesi söz konusu olabilmektedir. Kurulu anayasal düzen içinde anayasal değişimin gündeme gelmesi ve gerçekleşmesi sürecinde, hukuki işlemlerin yanı sıra, toplumun çeşitli kesimleri bu konudaki ilgilerini ortaya koyabilirler. Organik yöntemde göre anayasa yapımı veya değişikliği sürecinin tamamlayıcı bir unsur olarak referandumlara da başvurulabilmektedir. Öte yandan bu yöntemde anayasa değişikliği sürecinde yürütme organına da (genellikle devlet başkanı ya da cumhurbaşkanı) bazı yetkiler verilebilmektedir.

SÖZLEŞME (VEYA PAKT) YÖNTEMİNDE, anayasa yapımı, toplumu temsil eden siyasal güçler (gruplar ve partiler) veya seçilmiş bir kurul ya da kurucu meclis tarafından "katılma ve uzlaşma" ilkelerine dayalı olarak "toplumsal sözleşme" biçiminde gerçekleştirilmektedir. "Tabana dayalı" (aşağıdan

yukarı=bottom-up) anayasa yapımı olarak da adlandırılabilir olan sözleşme yönteminin esası, toplumu temsil eden bütün grupların katılımıyla bir uzlaşmaya varmak olmakla birlikte, bu her zaman mümkün olmayabilir. Bir Anayasa'nın yapımında sözleşme yöntemi uygulanmaktaysa, bu durumda Anayasa'nın temsili bir kurul ya da kurucu mecliste hazırlanıp kabul edilmesi bu sözleşme niteliğini ortadan kaldırmaz. Çünkü bu kurul ya da meclis, taraflar arasındaki anlaşmalarla kendini sınırlı hisseder ve varılan uzlaşmayı onaylamakla yetinir. Sözleşme yöntemine göre anayasa yapımı, genellikle siyasal sistemin de sözleşme veya anlaşmaya dayalı olarak kurulduğu toplumlarda görülür. Özellikle demokrasiye geçişi sözleşme yoluyla gerçekleştiren ülkeler, anayasa yapımında da çoğunlukla bu yöntemi kullanmışlardır. Sözleşme yönteminde anayasalar çeşitli siyasal güçleri temsil eden konvansiyonlar (kurullar) ya da temsili kurucu meclisler tarafından yapılır. Bu yöntemle yapılan Anayasa'nın referanduma sunulması da mümkündür. Tarafların veya katılımcıların eşit olduğu sözleşme yönteminde, anayasal değişim ya bütün tarafların onayı, ya da daha önce kararlaştırılmış ise çoğunluğun kabulü ile gerçekleşir. Söz konusu anayasal değişim, Anayasa'nın tamamen yenilenmesi ya da kısmen değiştirilmesi biçiminde ortaya çıkabilir.

1982 ANAYASASI'NA GÖRE ANAYASA'NIN DEĞİŞTİRİLMESİ USULÜ

Anayasa'nın 175'inci maddesinde yer alan Anayasa'nın değiştirilmesi usulünde "teklif", "görüşme", "karar" ve "onay" olmak üzere dört safha bulunmaktadır.

Değişikliğin Teklif Edilmesi: Anayasa'nın 175'inci maddesinin birinci fıkrasına göre, "Anayasa'nın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az üçte biri tarafından yazılı teklif edilebilir." Görülüyor ki, Anayasa, anayasa değişikliği teklif etme yetkisini sadece TBMM üyelerine vermiştir. Başka bir organın, örneğin Cumhurbaşkanının ya da bakanların "anayasa değişikliği teklifi" verme yetkisi yoktur. Yine Anayasa'ya göre, değişiklik teklifi verilebilmesi için Meclis üye tamsayısının en az üçte birinin, yani en az 200 milletvekilinin imzası gereklidir. Ancak, bir anayasa değişikliği teklifi verildikten sonra, bunun komisyonda veya Genel Kurulda görüşülmesi sırasında verilecek değişiklik önerileri bakımından üye tamsayısının en az üçte birinin imzası şartı aranmaz. Bir milletvekili de görüşmeler sırasında önerge üzerinde değişiklik teklifi verebilir. Anayasa değişikliği teklifinin yazılı olması şarttır. Teklife katılan bütün milletvekilleri teklif metnini imzalamak zorundadır. Bir anayasa değişikliği teklifi Meclis

Başkanlığına sunulduktan sonra, Meclis Başkanı bunu ilgili komisyona havale etmeden önce teklif yeter sayısının olup olmadığını kontrol etmelidir. Teklif yeter sayısının tespitinde, geri çekilen imzalar yeter sayıdan düşülmeli, buna karşılık ölüm ya da milletvekilliği sıfatının sona ermesi hâllerinde imzalar geçerli sayılmalıdır. Anayasa değişikliği tekliflerinin gerekçeli olması zorunludur. Çünkü Anayasaya göre (m.175/2), "Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir." TBMM İçtüzüğüne göre ise (m.m74/2), kanun teklifleri gerekçesi ile birlikte Başkanlığa verilir. Anayasa'nın 4'üncü maddesine göre, "Anayasa'nın 1'inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2'nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3'üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez." Anayasa'nın ilk üç maddesinin değiştirilmesine ilişkin bir teklif verilmesi hâlinde, Meclis Başkanının bu teklifi komisyona havale etmeyerek teklif sahiplerine iade etmesi gerekir.

Değişiklik Teklifinin Görüşülmesi: Anayasa'nın 175'inci maddesinin ikinci fıkrasına göre, "Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir." Kanun tekliflerinin Mecliste görüşülmesine ilişkin usul ve esaslar ise TBMM İçtüzüğü'nün 73 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre, anayasa değişikliği teklifinin Meclis Başkanlığınca Anayasa Komisyonuna (İçtüzük, m.20) havale edilmesi gerekir (İçtüzük, m.74). Anayasa Komisyonu, kendisine havale edilen bir anayasa değişikliği teklifini inceledikten sonra vardığı sonuçları bir rapora bağlayarak Genel Kurula sunulması için Meclis Başkanlığına gönderir. Raporda konu hakkında komisyonun düşünceleri ile komisyonca yapılan değişikliklerin gerekçeleri yer alır (İçtüzük, m.42). Anayasa'nın 175'inci maddesinin birinci fıkrasına göre, "Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür." TBMM İçtüzüğüne göre ise (m.93), "ikinci görüşmeye birinci görüşmenin bitiminden kırksekiz saat geçmeden başlanamaz" ve "ikinci görüşmede yalnızca maddeler üzerinde verilmiş değişiklik önerileri görüşülür, birinci görüşmede üzerinde değişiklik teklifi bulunmayan bir madde hakkında ikinci görüşmede önerge verilemez." Birinci görüşmede anayasa değişikliği teklifinde yer alan maddelerden bazılarının kabul edilip bazılarının reddedilmesi durumunda, ikinci görüşmede, birinci görüşmede reddedilen maddeler hakkında tekrar oylama yapılabilir mi? Anayasa'nın 175'inci maddesinin birinci

fıkrasındaki "Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür" hükmü buna izin verici nitelikte değildir (Onar, 1993: 55). Ancak, 1996 yılında değiştirilen TBMM İçtüzüğü'nün 94'üncü maddesine göre bu mümkündür. Bu maddeye göre, "birinci görüşmede gerekli çoğunlukla kabul oyu alamayan bir madde ikinci görüşmede de gerekli çoğunlukta kabul oyu alamamışsa reddedilmiş olur." Kanaatimizce, İçtüzüğün bu hükmü (m.94/2), Anayasa'nın 175'inci maddesine aykırı olduğu gibi, İçtüzüğün aynı maddesinin (m.94) birinci fıkrası ile de tezat içindedir. Çünkü birinci fıkraya göre, "Anayasada değişiklik tekliflerinin birinci ve ikinci görüşmelerinde, maddelerin kabulü ile ikinci görüşmenin sonunda tümünün kabulü üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyu ile mümkündür."

Değişiklik Teklifinin Karara Bağlanması: Bir anayasa değişikliği teklifi hakkındaki görüşmeler tamamlandığında TBMM Genel Kurulu bu teklifi karara bağlayacaktır. Anayasa değişikliği tekliflerinin Genel Kurulda kabulü için Anayasa'nın 175'inci maddesi, üye tamsayısının beşte üçü (360 oy) veya üçte ikisi (400 oy) şeklinde, iki farklı karar yeter sayısı öngörmüştür.

Kabul Edilen Değişikliğin Onaylanması: Anayasa, Meclis Genel Kurulunda kabul edilen anayasa değişikliklerinin onaylanması yetkisini Cumhurbaşkanı ile halk arasında paylaşmıştır. Kabul yeter sayısının beşte üç veya üçte iki olmasına göre "onay usulü" değişmektedir.

1. Bir anayasa değişikliği teklifi TBMM tarafından üye tamsayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az (yani, 360 oydan 399 oya kadar) bir oyla kabul edilirse, Cumhurbaşkanı bunu Meclise geri gönderebilir ya da zorunlu olarak halk oyuna sunar.

a . Cumhurbaşkanı bu anayasa değişikliği kanununu geri gönderdiği takdirde, Meclisin üçte iki çoğunluğu sağlaması gerekmektedir. Meclis, kendisine geri gönderilen anayasa değişikliği kanununu üçte iki çoğunlukla (400 oy) aynen kabul edemezse, anayasa değişikliği reddedilmiş sayılır. Meclis, geri gönderilen anayasa değişikliği kanununu üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla (400 oy) aynen kabul ederse, Cumhurbaşkanının anayasa değişikliği kanununu onaylama ya da halk oyuna sunma yetkisi vardır.

Cumhurbaşkanı kanunu onaylarsa, anayasa değişikliği kanunu Resmî Gazete'de yayımlanır (AY.m.175/5) ve kesinleşmiş olur. Cumhurbaşkanı, anayasa değişikliği

kanununu halk oylamasına sunarsa, halk oylamasında geçerli oyların yarısından çoğunun olumlu olması hâlinde değişiklik kabul edilmiş (AY.m.175/6) ve kesinleşmiş olur.

b. Cumhurbaşkanı anayasa değişikliği kanununu bir defa daha görüşülmek üzere Meclise geri göndermediği takdirde, değişiklik üye tamsayısının beşte üçüyle kabul edilmiş olduğu için, zorunlu olarak halk oylamasına sunulmak üzere Resmî Gazete'de yayımlanır (m.175/4). Halk oylamasında geçerli oyların yarısından çoğunun olumlu olması hâlinde değişiklik kabul edilmiş (AY.m.175/6) ve kesinleşmiş olur.

2. Anayasa değişikliği teklifi TBMM tarafından üye tamsayısının üçte ikisi (400 veya daha fazla oy) ile kabul edilmiş ise, Cumhurbaşkanı bu anayasa değişikliği kanununu onaylayabilir, Meclise geri gönderebilir ya da ihtiyari olarak halk oyuna sunabilir.

a. Cumhurbaşkanı, anayasa değişikliği kanununu onaylarsa, anayasa değişikliği kanunu Resmî Gazete'de yayımlanır (m.175/5) ve böylece kesinleşmiş olur.

b. Cumhurbaşkanı, anayasa değişikliği kanununu halk oyuna sunarsa, halk oylamasında geçerli oyların yarısından çoğunun olumlu olması hâlinde değişiklik kabul edilmiş (AY.m.175/6) ve kesinleşmiş olur.

c. Cumhurbaşkanı, anayasa değişikliği kanununu bir defa daha görüşülmek üzere Meclise geri gönderirse, bu durumda Meclis, anayasa değişikliği kanununu üçte iki çoğunlukla (400 oy) aynen kabul edebilir. Burada Meclisin anayasa değişikliği kanununu aynen kabul edebilmesi için daha yüksek bir yeter sayı aranmaz. Üçte iki çoğunluk yeterli sayılmaktadır. Cumhurbaşkanı, Meclisin üçte iki çoğunlukla aynen kabul ettiği anayasa değişikliği kanununu onaylama ya da ihtiyari olarak halk oyuna sunma yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanı onaylarsa anayasa değişikliği kanunu Resmî Gazete'de yayımlanır (m.175/5) ve kesinleşmiş olur. Cumhurbaşkanı halk oyuna sunarsa, halk oylamasında geçerli oyların yarısından çoğunun olumlu olması hâlinde değişiklik kabul edilmiş (AY.m.175/6) ve kesinleşmiş olur. Zayıf bir ihtimal olmakla birlikte, Meclis geri gönderilen anayasa değişikliği kanununu, önceden sağlanmış olan çoğunluğun yitirilmesi nedeniyle, üçte iki

oyla aynen kabul edemediği takdirde anayasa değişikliği gerçekleşmez.

Görüldüğü gibi, 1982 Anayasası halk oylamasını, anayasa değişikliği sürecinde geçerli olmak üzere, hukuki açıdan bağlayıcı, usul bakımından ise duruma göre mecburi ya da ihtiyari olarak başvurulacak bir kurum olarak öngörmüş bulunmaktadır. Anayasaya göre (m.175/3,5), TBMM'nin beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliklerinin, Cumhurbaşkanınca bir daha görüşülmek üzere Meclise geri gönderilmemesi hâlinde, bunların yine Cumhurbaşkanı tarafından halk oylamasına sunulması mecburidir (f.4). Buna karşılık, TBMM'nin üçte iki çoğunlukla kabul ettiği Anayasa değişikliklerinin halk oylamasına sunulması ise ihtiyaridir. Yani, Meclisin bir Anayasa değişikliğini başlangıçta üçte iki çoğunlukla kabul ettiği, ya da Cumhurbaşkanınca geri gönderilmesi üzerine üçte iki çoğunlukla aynen kabul ettiği durumlarda, Cumhurbaşkanı bu değişikliği onaylayarak yayımlayabileceği gibi, halk oylamasına da sunabilir. Anayasa değişikliği kanununun ihtiyari olarak halk oyuna sunulabildiği hâllerde, Cumhurbaşkanı dilerse anayasa değişikliği paketinde yer alan bazı maddeleri onaylayarak Resmî Gazete'de yayımlayabilir, bazı maddeleri ise halk oyuna sunabilir (AY.m175,f.5). Anayasa'nın 175'inci maddesinin yedinci fıkrasına göre, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanunun halk oylamasına sunulması hâlinde, Anayasa'nın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar." Bu hükümle anayasa değişikliği kanununun bütünlüğünün korunması için, Meclise, kabul ettiği anayasa değişikliği kanununun; maddeler hâlinde, blok hâlinde veya yarısı blok diğerleri ise maddeler hâlinde halk oyuna sunulmasını kararlaştırma imkânı verilmiştir. HUK107U-TÜRK ANAYASA HUKUKU Ünite 8: Anayasa'nın Değiştirilmesi 4 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halk Oylamasına Sunulması Hakkında Kanuna göre, "Anayasa değişikliği halk oylaması, ilgili Anayasa değişikliği kanununun Resmî Gazete'de yayımını takip eden altmışıncı günden sonraki ilk Pazar günü yapılır (m.2). Halk oyuna sunulma işlemleri Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçim kurullarınca yürütülür (m.3)." Halk oylamasının sonucu Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilan edilir. Anayasaya göre (m.175/6), "Halk oyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halk oylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından fazlasının kabul oyu olması gerekir." Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılabacağı üzere Cumhurbaşkanı'nın yetkileri anayasa değişikliği

sürecindeki yetkisi, duruma göre anayasa değişikliği kanununu "onaylamak", "geri göndermek" ya da "halk oyuna sunmak"tır. Anayasa'ya göre (m.175), Cumhurbaşkanının, TBMM tarafından beşte üç veya üçte iki çoğunlukla kabul edilen bir anayasa değişikliğini yeniden görüşülmek üzere Meclise geri gönderme yetkisi bulunmaktadır. Birinci hâlde, yani anayasa değişikliğinin beşte üç çoğunlukla kabul edilmesi hâlinde, Cumhurbaşkanının geri gönderme yetkisini kullanması bir "güçleştirici veto" niteliğindedir. Bu durumda Meclisin, anayasa değişikliğini yeniden Cumhurbaşkanına göndermesi için üçte iki çoğunluk sağlaması gerekir. Meclisin anayasa değişikliğini üçte iki oyla kabul edip gönderdiği ikinci hâlde ise, Cumhurbaşkanının geri göndermesi sadece bir "geciktirici veto" niteliğine sahiptir. Çünkü Meclis, hâlihazırda sağlanmış bulunan üçte iki çoğunlukla söz konusu değişikliği "aynen kabul" edebilecektir. Anayasa değişikliklerinin geri gönderilmesi, Cumhurbaşkanının kanunları bir defa daha görüşülmek üzere Meclise geri gönderme yetkisini düzenleyen Anayasa'nın 89'uncu maddesindeki usule tâbidir. Buna göre, geri gönderme işleminin Cumhurbaşkanınca on beş gün içinde ve gerekçeli olarak yapılması gerekir. Meclis, geri gönderilen Anayasa değişikliğini aynen kabul etmeyip Cumhurbaşkanının düzeltme istemi dışında yeni bir değişiklik yapacak olursa, Cumhurbaşkanı bu kanunu tekrar geri gönderebilir. Ancak, Cumhurbaşkanının geri gönderme işlemindeki düzeltme isteminin de kendisinin anayasa değişikliği teklif etme yetkisi olmadığından, Meclisin sunduğu metinle ilgisi olmayan yeni bir değişiklik teklifi niteliğine dönüşmemesi zorunludur (Onar, 1993: 86-87; Özbudun, 1998: 131). Geri gönderme yetkisinin dışında Cumhurbaşkanının, anayasa değişikliğini referanduma sunma yetkisi de bulunmaktadır. Cumhurbaşkanının referanduma gitmesi, anayasa değişikliğinin beşte üç çoğunlukla kabulü hâlinde zorunlu iken, üçte iki çoğunlukla kabul durumunda ihtiyaridir.

ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN DENETİMİ

1982 Anayasası'nın Anayasa değişikliklerinin yargısal denetimine ilişkin düzenlemesine göre; sadece şekil bakımından denetim mümkündür, bu denetim de belli noktalarla sınırlanmış bulunmaktadır. Anayasa'nın 148'inci maddesine göre, "Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler... (f.1).

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır... (f.2)." Ayrıca Anayasaya göre (m.149), Anayasa değişikliklerinin şekil bakımından denetiminde iptale karar verilebilmesi için mahkeme başkanı veya bir başkan vekilinin başkanlığında en az on üye ile toplanacak olan Anayasa Mahkemesi Genel Kurulunun toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu ile karar vermesi şarttır. Anayasa'nın, Anayasa değişikliklerinin denetiminde koyduğu sınırlardan "teklif çoğunluğu", değişiklik teklifinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yapılmasını (AY.m.175/1); "oylama çoğunluğu", Anayasa değişikliğinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte üç (Cumhurbaşkanı tarafından Meclise geri gönderilen bir Anayasa değişikliğinin aynen kabulünde ise üçte iki) çoğunluğuyla kabul edilmiş olmasını (m.175/1,3); "ivedilikle görüşülememe" ise Anayasa'nın değişik 175'inci maddesiyle getirilen "Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurul'da iki defa görüşülür" hükmündeki iki defa görüşülme zorunluluğunu ifade etmektedir. Anayasa, şekil bakımından denetimde kanunlar için sadece "son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı"na bakılacağını ararken Anayasa değişikliklerinde "son oylama" yerine, "oylama çoğunluğu"ndan söz etmektedir. Bu nedenle Anayasa değişikliğine ilişkin kanunun maddelerine geçilmesi ve maddelerin kabulü aşamalarında da oylama çoğunluğunun sağlanması gerekir. Cumhurbaşkanı tarafından halk oyuna sunulan ve oylama sonucunda kabul edilen bir Anayasa değişikliğinin Türkiye Büyük Millet Meclisindeki işlemlerinde şekil bakımından bir aykırılık olması hâlinde, artık "kurucu iktidarın asli sahibi olan halk iradesinin onayı" ile bu sakatlıkların ortadan kalktığının kabulü gerekir (Özbudun, 1998: 138-139). Halk oylamasının usulüne uygunluğu hakkındaki denetim yetkisi ise Yüksek Seçim Kuruluna aittir.

SORU CEVAPLA ÖĞRENELİM

SORU:

Sened-i İttifak'ın merkezi yönetimin yararına olan hükümleri nelerdir?

CEVAP:

Padişahın ve devletin otoritesini herkes kabul edecektir. Sadrazama itaat edilecektir. Malî yükümlülükler ve vergilerle ilgili emirlere uyulacaktır.

Yeniçeri ocağı Padişaha itaat edecektir.

Âyan, kendi toprakları dışına el atmayacaktır.

SORU:

Sened-i İttifak'ın ayanların yararına olan hükümleri nelerdir?

CEVAP:

1. Sadrazamın keyfi eylemleri önlenecektir.
2. Suçsuz hanedanlara haksızlık edilmeyecek, bunların sürekliliği korunacak ve kendi yönetimleri altındaki hanedanları koruma hakları tanınacaktır.

SORU:

Sened-i İttifak'ın genel olarak halkın yararına olan hükümleri nelerdir?

CEVAP:

Yoksullar ve reaya korunacak, vergiler haksız ve ezici olmayacaktır.

Reaya zulüm edilmeyecek, suç işlenmesi durumunda soruşturma yapılmadan ceza verilmeyecektir.

SORU:

Tanzimat Fermanı'nın devlet yönetimine ilişkin hükümleri nelerdir?

CEVAP:

Tanzimat Fermanı'nın devlet yönetimiyle ilgili en önemli ilkesi, iktidarın kendi kendini sınırlamasıdır. Buna göre, kamusal alan yeni kanunlarla düzenlenecek ve keyfi işlemlere izin verilmeyecektir. Bütün işlemlerin kanunlara uygun olarak yürütülmesi sağlanacak, buna uymayan görevliler cezalandırılacaktır.

Keyfi cezalara son verilecek, mahkemelerde duruşmaların aleni olması sağlanacak, yargı kararı olmadıkça kimseye ceza verilmeyecektir.

Devlet harcamalarının finansmanı için vergi toplanacaktır. Devletin askerî ve diğer harcamaları kanunla düzenlenecek ve sınırlanacaktır.

Kanunların hazırlanmasında yeni bir yöntem benimsenmiştir. Buna göre kanunlar, yetkili kurullar (Meclisi Ahkamı Adliye ve Babı Seraskeri Darı Şurası-askerî kanunlarda-) tarafından serbestçe görüşülerek kararlaştırıldıktan sonra Padişah tarafından onaylanarak yürürlüğe sokulacaktır.

6. Tanzimat Fermanı'nın devlet yönetimi alanındaki bir diğer önemli ilkesi de, eşit muamele yükümlülüğüdür. Buna göre, Tanzimat Fermanı ile getirilen haklardan din ayrımı gözetilmeksizin devletin bütün uyrukları yararlanacaktır.

SORU:

Tanzimat Fermanı'nın hak ve özgürlüklere ilişkin hükümleri nelerdir?

CEVAP:

Kişî dokunulmazlığı ve güvenliği kabul edilmiştir. Buna göre, kimse, kanun dışı nedenlerle suçlanmayacak ve cezalandırılmayacaktır (kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi).

Herkesin adil ve aleni yargılanma hakkı vardır. Kimsenin şeref, haysiyet ve namusuna dokunulmayacaktır.

Cezalar şahsi olup mirasçılara intikal etmeyecektir (cezaların şahsiliği ilkesi).

TÜRK ANAYASA HUKUKU

Kişilerin mal güvenliği kabul edilmiştir. Buna göre, herkes mal ve mülkünde serbestçe tasarrufta bulunabilecektir (mülkiyet hakkı). Kimsenin malı müsadere (elkoyma) edilmeyecektir.

Herkesten ancak emlak ve kazancına (mali gücüne) göre vergi alınacak ve vergide adalet sağlanacaktır.

Ömür boyu askerlik uygulamasına son verilecek ve askerlik ödevi, dört veya beş yıl süreli olarak, adil bir şekilde yeniden düzenlenecektir.

SORU:

Islahat Fermanı'nın temel amacı nedir?

CEVAP:

Avrupa devletlerinin etkisiyle hazırlanan Islahat Fermanı'nın temel amacı, müslümanlar ile gayrimüslimler arasında her yönden tam bir eşitlik sağlamaktır.

SORU:

Daha sonraki dönemlerde dış ilişkiler bakımından batılı devletlerin ve Rusya'nın müdahalelerine dayanak oluşturan, içeride ise özellikle Hristiyan "millet"lerin bağımsızlık hareketlerinin bir başlangıcı olan belge nedir?

CEVAP:

Islahat Fermanı, daha sonraki dönemlerde dış ilişkiler bakımından batılı devletlerin ve Rusya'nın müdahalelerine dayanak oluşturmuş, içeride ise özellikle Hristiyan "millet"lerin bağımsızlık hareketlerinin bir başlangıcı olmuştur.

SORU:

1876 Anayasası'na göre Osmanlı devletinin yönetim biçimi nedir?

CEVAP:

1876 Anayasası'na göre, Osmanlı Devleti devlet başkanlığının irsî yoldan geçtiği bir monarşidir.

SORU:

1876 Anayasası'na göre devletin resmi dili nedir?

CEVAP:

1876 Anayasası'na göre devletin resmi dili Türkçedir.

SORU:

1921 Anayasası'nın en önemli kuralı nedir?

CEVAP:

23 maddelik kısa bir anayasa olan 1921 Anayasası'nın en önemli kuralı, "millî egemenlik ilkesi"dir (m.1).

SORU:

1921 Anayasası'nın öngördüğü hükümet sistemi nedir?

CEVAP:

1921 Anayasası'nın bir "meclis hükûmeti" kurduğu kabul edilmektedir.

SORU:

1924 Anayasası'nın öngördüğü hükümet sistemi nedir?

CEVAP:

1924 Anayasası, meclis hükûmeti ile parlamenter rejim arasında karma bir hükûmet sistemi kurmuştur.

SORU:

1924 Anayasası'nın meclis hükûmeti sistemine benzeyen hükümleri nelerdir?

CEVAP:

1924 Anayasası'nın meclis hükûmeti sistemine benzeyen hükümleri şunlardır:

"Türk Milletini ancak TBMM temsil eder ve Millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır".

"Yasama yetkisi ve yürütme erki Büyük Millet Meclisinde belirir ve onda toplanır".

"Meclis, Hükûmeti her zaman denetleyebilir ve düşürebilir" (m.7). Ancak Hükûmetin Meclisi feshetme yetkisi bulunmamaktadır.

SORU:

1924 Anayasası'nın parlamenter sisteme benzeyen hükümleri nelerdir?

CEVAP:

1924 Anayasası'nın parlamenter sisteme benzeyen hükümleri şunlardır:

Büyük Millet Meclisi, yasama yetkisini kendisi kullanırken (m.6), yürütme yetkisini ancak Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu eliyle kullanabilir (m.7).

1924 Anayasası ile (m.44) hükûmetin kurulması konusunda parlamenter sisteme benzeyen bir mekanizma öngörülmüştür. Buna göre, "Başbakan, Cumhurbaşkanınca Meclis üyeleri arasından tayin olunur. Öteki bakanlar Başbakanca seçilip tamamı Cumhurbaşkanınca onandıktan sonra Meclise sunulur. Meclis toplanık değilse sunma işi Meclisin toplanmasına bırakılır. Hükûmet tutacağı yolu ve siyasi görüşünü en geç bir hafta içinde Meclise bildirir ve ondan güven ister."

Parlamenter hükûmet sisteminin unsurlarından birisi olan hükûmetin siyasi sorumluluğu kuralı da 1924

Anayasası'nın "Bakanlar Kurulu, Hükûmetin genel politikasından birlikte sorumludur" (m.46) hükmüyle kabul edilmiştir.

SORU:

Sosyal devlet ilkesi hangi anayasa ile anayasacılık tarihimize girmiştir?

CEVAP:

Anayasacılık tarihimizde ilk defa sosyal devlet ilkesini benimseyen, sosyal haklara yer veren, Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Hâkimler Kurulunu oluşturan anayasa 1961 Anayasası'dır.

SORU:

Hangi yıllarda yapılan değişiklikler 1961 Anayasasının temel felsefesine aykırı olmakla birlikte yürütmenin güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler içermektedir?

CEVAP:

1971-1973 yıllarında yapılan değişiklikler 1961 Anayasasının temel felsefesine aykırı olmakla birlikte yürütmenin güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler içermektedir?

SORU:

Anayasa Mahkemesi hangi anayasa ile kurulmuştur?

CEVAP:

Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasası ile kurulmuştur.

SORU:

1982 Anayasası'nın yüksek bir oy oranı ile kabul edilmesinin altında ne gibi gerekçeler yatmaktadır?

CEVAP:

Yüksek oy oranının alınmasında, halk oylaması sürecinde anayasanın tartışılmasının yasaklanması, devlet başkanı ve yönetimin anayasa lehindeki resmî propagandaları,

anayasanın reddi hâlinde ne olacağının belli edilmemiş olması, halkın bir an önce normale geçiş isteği, en önemlisi de anarşi ve terörün sona erdirilmesi nedeniyle halkın ara rejim yönetimine duyduğu minnettarlık gibi etkenlerin çok büyük rolü olmuştur.

SORU:

1982 Anayasası hürriyet-otorite dengesinde, hangi tarafın ağırlığını artırmıştır?

CEVAP:

1982 Anayasası, bütün anayasaların kurmaya çalıştığı hürriyet-otorite dengesinde, otoritenin ağırlığını artırmış, devleti birey karşısında korumaya çalışmıştır.

SORU:

1982 Anayasası'nda kaç meclisli bir yapı öngörülmüştür?

CEVAP:

1982 Anayasası Cumhuriyet Senatosunu kaldırarak tek meclis sistemini benimsemiş ve yasama organının çalışmasını hızlandırmıştır.

SORU:

Dar anlamda cumhuriyet ne demektir?

CEVAP:

Dar anlamda cumhuriyet, hukuki olarak monarşi olmayan devlet anlamına gelir.

SORU:

Geniş anlamda cumhuriyet ne demektir?

CEVAP:

Geniş anlamda cumhuriyet: Geniş anlamda cumhuriyet, sadece monarşinin tersi değil, demokrasi ile özdeş, eş anlamlı bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bu anlamda cumhuriyet, egemenliğin halka ait olduğu ve yöneticilerin dönemsel olarak seçimle belirlendiği rejimi ifade eder.

SORU:

Her anayasanın en ulusal ve özel yönünü vurgulayan kısmı neresidir?

CEVAP:

Anayasaların yapılış sebepleri ile dayandıkları temel felsefeyi açıklayan ve genellikle edebî bir üslupla yazılan başlangıç bölümleri, belki de her anayasanın "en ulusal ve en özel" yönünü vurgulayan kısmıdır.

SORU:

Federalizm ne şekilde tanımlanabilir?

CEVAP:

Federalizm, devlet faaliyetlerinin, bölgesel yönetimlerle bir merkezi yönetim arasında, her yönetim türünün bazı faaliyetler hakkında kesin kararlar verebileceği biçimde bölündüğü bir siyasal örgütlenme tarzıdır.

SORU:

Atatürk'ün millet tanımı ne şekildedir?

CEVAP:

Atatürk'ün millet tanımı şöyledir: "(a) Zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan; (b) Beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatte samimi olan; (c) Ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden meydana gelen cemiyete millet namı verilir".

SORU:

İrk, dil ve din gibi objektif benzerliklere değil; kader, kıvanç ve tasa ortaklığına ve birlikte yaşama arzusuna dayanan milliyetçilik anlayışına ne ad verilir?

CEVAP:

İrk, dil ve din gibi objektif benzerliklere değil; kader, kıvanç ve tasa ortaklığına ve birlikte yaşama arzusuna dayanan milliyetçilik anlayışı, subjektif milliyetçilik anlayışıdır.

SORU:

Din hürriyeti nelerden oluşur?

CEVAP:

Din hürriyeti, inanç ve ibadet hürriyetinden oluşur.

SORU:

İnanç hürriyeti ne demektir?

CEVAP:

İnanç hürriyetinin muhtevasında ise birincisi, herkesin dilediği inanç ve kanaate sahip olabilmesi şeklinde olumlu, ikincisi de dilerse hiçbir inanca sahip olmama şeklinde olumsuz, birbirinden farklı ve birbirini tamamlayan iki yön bulunmaktadır.

SORU:

İbadet hürriyeti ne demektir?

CEVAP:

İbadet hürriyeti, kişinin inandığı dinin gerektirdiği bütün ibadetleri, âyin ve törenleri serbestçe yapabilmesi ve başkaları üzerinde cebir ve şiddet kullanmamak şartıyla inancına göre yaşayabilmesini ifade eder. Anayasa, kural olarak ibadet hürriyetini kabul etmekle birlikte, buna bazı sınırlar getirmiştir.

SORU:

Laikliğin unsurları nelerdir?

CEVAP:

Lâikliğin, din hürriyeti ve din ve devlet işlerinin ayrılığı şeklinde iki temel unsuru bulunmaktadır.

SORU:

Demokrasinin sözlük anlamı nedir?

CEVAP:

Eski Yunanca "halk" anlamına gelen "demos" ve "yönetmek" anlamına gelen "kratein" sözcüklerinin birleşmesiyle oluşan demokrasinin sözlük anlamı "halk yönetimi" demektir. Ancak demokrasi "halk için yönetim" anlamında da kullanılmaktadır.

SORU:

Demokrasinin temel kurumları nelerdir?

CEVAP:

Demokrasinin temel kurumları özgür ve düzenli seçimler, siyasi çoğulculuk ve yarışma (çok-partili siyasal hayat), insan hakları (temel hak ve hürriyetler), çoğunluk yönetimi ve azınlık hakları ile seçilmişlerin üstünlüğüdür.

SORU:

Demokratik devletin olmazsa olmaz şartları nelerdir?

CEVAP:

Özgür ve düzenli seçimler, çok partili siyasal hayat ve temel hak ve hürriyetler demokratik devletin "olmazsa olmaz", bir başka deyişle asgari şartlarını oluşturmaktadır.

SORU:

Tek dereceli seçim ne demektir?

CEVAP:

Tek dereceli seçimde seçmenler temsilcileri doğrudan doğruya seçerler. İki dereceli seçimde ise seçmenler, önce ikinci seçmenleri seçerler. Daha sonra ikinci seçmenler de ikinci bir oylama sonucunda asıl temsilcileri seçerler. Yani, iki dereceli seçimde iki ayrı seçim işlemi vardır ve her bir seçimin seçmenleri ile seçilenleri farklıdır. Seçim dereceleri çoğaltılabilir, yani istenirse oylama sayısı ikiden fazla da olabilir. Türkiye’de 1946 yılına kadar iki dereceli seçim uygulanmış, bu tarihten itibaren ise seçimler tek dereceli olarak yapılmıştır.

SORU:

Yüksek Seçim Kurulu kaç üyeden oluşur?

CEVAP:

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur.

SORU:

Siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davalar nerede görülür?

CEVAP:

Anayasa’nın 69’uncu maddesinin dördüncü fıkrasına göre, “siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.”

SORU:

Hukuk devleti kısaca nasıl tanımlanır?

CEVAP:

Hukuk devleti, devletin bütün eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına dayandığı ve vatandaşların da hukuki güvenlik içinde bulunduğu bir sistemdir.

SORU:

Kamu denetçisine başvurma hakkı hangi sene Anayasaya girmiştir?

CEVAP:

Kamu denetçisine başvurma hakkı 2010 yılında Anayasa’nın 74’üncü maddesine eklenmiştir. Anayasaya göre, “Herkes... kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.”

SORU:

Devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini meşru ve gerekli gören anlayışa ne ad verilir?

CEVAP:

Sosyal devlet, “devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini meşru ve gerekli gören bir anlayışı ifade eder”.

SORU:

Şekli eşitlik ne demektir?

CEVAP:

“Şekli ya da yatay eşitlik”, kanunların genel ve soyut nitelikte olması ve kapsamında bulunan herkese eşit olarak uygulanmasıdır.

SORU:

Temel hak ve hürriyetler ne ifade eder?

CEVAP:

Temel hak ve hürriyetler kavramı, insan haklarının pozitif hukuk metinlerine yansımış şeklini başka bir ifade ile uluslararası sözleşmeler ve demokratik anayasalarla tanınmış hak ve hürriyetleri ifade etmektedir.

SORU:

Hak ne anlama gelir?

CEVAP:

Hak, hukuk tarafından kişiye tanınmış olan ve belli bir şeyin yerine getirilmesini içeren isteme yetkisidir.

SORU:

Hürriyet ne demektir?

CEVAP:

Hürriyet, başkalarına zarar vermemek şartıyla bireyin bir şeyi yapıp yapmamaya ya da belli bir şekilde davranıp davranmamaya kendi iradesiyle karar vermesi ve kararının gereklerini yerine getirirken başkaları tarafından engellenmemesi olarak tanımlanabilir.

SORU:

Negatif statü hakları ne demektir?

CEVAP:

Negatif statü hakları (kişi hakları), kişinin devlet tarafından ihlal edilmemesi ve dokunulmaması gereken özel alanının sınırlarını belirleyen, yaşama hakkı, din ve vicdan hürriyeti, düşünce hürriyeti, kişi dokunulmazlığı, konut dokunulmazlığı ve işkence yasağı gibi hürriyetlerdir.

SORU:

Pozitif statü hakları ne demektir?

CEVAP:

Pozitif statü hakları: Pozitif statü hakları (sosyal haklar), negatif statü haklarının aksine devlete olumlu bir davranışta bulunma ve hizmet etme, katkı sağlama ve yardımda bulunma yükümlülüğü ve sosyal alanda belli ödevler ve fonksiyonlar yükleyen, sağlık hakkı, öğrenim hakkı, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı ve konut hakkı gibi haklardır.

SORU:

Aktif statü hakları ne anlama gelir?

CEVAP:

Aktif statü hakları (siyasi haklar), kişilerin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır.

SORU:

1982 Anayasası’nda “bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetler” deyimi kullanılması hangi anlayışın kabul edildiğini göstermektedir?

CEVAP:

“Bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetler” deyimi aslında pozitivist hak anlayışının kabul edildiğini göstermektedir.

SORU:

1982 Anayasası’nın kişinin hakları ve ödevleri bölümünde hangi hususlar düzenlenmiştir?

CEVAP:

Kişinin hakları ve ödevleri bölümünde (m.17- 40); kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı; zorla çalıştırma yasağı; kişi hürriyeti ve güvenliği; özel hayatın gizliliği; konut dokunulmazlığı; haberleşme hürriyeti; yerleşme ve seyahat hürriyeti; din ve vicdan hürriyeti; düşünce ve kanaat hürriyeti; düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti;

bilim ve sanat hürriyeti; basın hürriyeti; dernek kurma hürriyeti; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı; mülkiyet hakkı; hak arama hürriyeti; kanuni hâkim güvencesi; suç ve cezalara ilişkin esaslar; ispat hakkı; ve temel hak ve hürriyetlerin korunmasına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

SORU:

1982 Anayasası'nın sosyal ve ekonomik haklar bölümünde hangi haklar düzenlenmiştir?

CEVAP:

Sosyal ve ekonomik haklar bölümünde (m.41- 65); ailenin korunması ve çocuk hakları; eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi; çalışma ve sözleşme hürriyeti; dinlenme hakkı; sendika kurma hakkı; sendikal faaliyet; toplu iş sözleşmesi; grev hakkı ve lokavt; ücrette adalet; sağlık, çevre ve konut hakkı; sosyal güvenlik hakkı gibi hürriyetler yer almıştır.

SORU:

1982 Anayasası'nın siyasi haklar bölümünde hangi haklar düzenlenmiştir?

CEVAP:

Siyasi haklar bölümünde (m.66-74); vatandaşlık; seçme ve seçilme hakları; siyasi partiler ve siyasi faaliyetlerle ilgili haklar; kamu hizmetlerine girme hakkı; vatan hizmeti hakkı ve ödevi; vergi ödevi; dilekçe hakkı gibi hak ve hürriyetler düzenlenmiştir.

SORU:

Temel hak ve hürriyetlerin objektif sınırları neyi ifade eder?

CEVAP:

Anayasada belirtilmiş olmasa bile bazı hak ve hürriyetlerin kendi niteliklerinden doğan, başka bir ifadeyle "eşyanın tabiatında mevcut" olan sınırları vardır. İşte bunlara "objektif sınırlar" adı verilir.

SORU:

Anayasa'nın 13. maddesine göre temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında uyulması zorunlu şartlar nelerdir?

CEVAP:

Sınırlama kanunla yapılmalıdır.

Sınırlama Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere dayanmalı ve öngörüldüğü amaç dışında kullanılmamalıdır.

Sınırlama Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmalıdır.

Sınırlama demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine uygun olmalıdır.

Sınırlama, temel hak ve hürriyetlerin özlere dokunmamalıdır.

Sınırlama ölçülülük ilkesine uygun olmalı, yani makul, dengeli ve kabul edilebilir bir dereceyi aşmamalıdır.

SORU:

Temel haklar, kişi hakları ve siyasi haklar cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenebilir mi?

CEVAP:

Temel haklar, kişi hakları ve siyasi haklar cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenemez. Ancak, olağanüstü hal dönemlerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle temel hak ve hürriyetler düzenlenebilir ve sınırlandırılabilir.

SORU:

Bir sınırlamanın hakkın özüne dokunmaması ne ifade eder?

CEVAP:

Türk Anayasa Hukukuna ilk defa Federal Alman Anayasasından esinlenilerek 1961 Anayasası ile sokulan "hak ve hürriyetlerin özüne dokunmama" kriteri şöyle tanımlanmaktadır: "Bir hak ve hürriyetin özü, onun vazgeçilmez unsuru, dokunulduğu takdirde söz konusu hürriyeti anlamsız kılacak olan aslı çekirdeğidir".

SORU:

Ölçülülük ilkesi ne ifade eder?

CEVAP:

Ölçülülük ilkesi, "sınırlamada başvuru aracı sınırlama amacını gerçekleştirmeye elverişli olmasını, bu aracın sınırlama amacı açısından gerekli olmasını ve araçla amacın ölçüsüz bir oranda bulunmamasını ifade eder.

SORU:

Ölçülülük ilkesinin unsurları nelerdir?

CEVAP:

Ölçülülük ilkesinin, elverişlilik, gereklilik ve oranlılık şeklinde üç unsuru vardır.

SORU:

Cebir ve şiddete başvurmaksızın ve Anayasada yasaklanmış amaçlara ulaşmak için eyleme geçmeksizin hak ve hürriyetlerin kullanılması temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasını teşkil eder mi?

CEVAP:

Temel hak ve hürriyetler ancak, "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde" kullanıldıklarında, yani temel hak ve hürriyetlerin kullanılması ile maddede belirtilen "bozmak", "ortadan kaldırmak" gibi eylemler arasında açık ve yakın bir nedensellik ilişkisi bulunduğu takdirde, kötüye kullanılmış sayılabilir. Dolayısıyla cebir ve şiddete başvurmaksızın ve Anayasada yasaklanmış amaçlara ulaşmak için eyleme geçmeksizin hak ve hürriyetlerin kullanılması, bunların kötüye kullanılması sayılmaz.

SORU:

Olağanüstü hallerde temel hak ve hürriyetlerin kısmen veya tamamen durdurulabilmesi hangi şartlara bağlıdır?

CEVAP:

Olağanüstü hallerde temel hak ve hürriyetlerin kısmen veya tamamen durdurulabilmesi, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülüklerin ve ölçülülük ilkesinin ihlâl edilmemesi şartına bağlıdır.

SORU:

Temel hak ve hürriyetlerin uluslararası düzeyde korunmasının en etkin örneği nedir?

CEVAP:

Uluslararası düzeyde korumanın en etkin örneği, Avrupa Konseyi bünyesinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile getirilen mekanizmadır. Çünkü bu koruma mekanizması yargısal denetimi içermektedir. Sözleşme ile ihdas edilen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, taraf devletlerin ya da

bireylerin başvurularını inceleyerek hukuken bağlayıcı karar alma yetkisine sahiptir.

SORU:

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine kişisel başvurunun iç hukuktaki nihai yetkili merciin kesin kararından itibaren kaç ay içinde yapılmış olması gerekir?

CEVAP:

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine kişisel başvurunun iç hukuktaki nihai yetkili merciin kesin kararından itibaren alt ay içinde yapılmış olması gerekir.

SORU:

Anayasa hukukunda hükümet sistemleri hangi organların birbirleriyle olan ilişkilerine göre tasnif edilir?

CEVAP:

Anayasa hukukunda hükümet sistemleri, yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbirleriyle olan ilişkilerine göre tasnif edilmektedir.

SORU:

Hükümet sistemlerinin tasnifleri nelerdir?

CEVAP:

Hükümet sistemleri, başkanlık sistemi, parlamenter hükümet sistemi, meclis hükûmeti sistemi ve yarı-başkanlık sistemi biçiminde tasnif edilmektedir.

SORU:

Amerikan başkanlık sisteminin temel özellikleri nelerdir?

CEVAP:

1. Başkanlık sistemi, sert kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanır. Yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden kesin olarak ayrılmıştır.

2. Başkanlık sisteminde, yürütme yetkisi halk tarafından seçilen başkana, yasama yetkisi ise parlamentoya aittir. Yasama ve yürütme birbirinden bağımsız olup aynı kişiler her iki organda görev alamazlar.

3. Başkanlık sisteminde başkan, yürütme yetkisinin tek sahibidir. Dolayısıyla yürütme tek-başlı (monist) karakterlidir. Bu sistemde başbakan yoktur. Başkanlık sisteminde yürütme yetkisinin kaynağı tek kişi olmakla birlikte, başkanın "sekreter" adı verilen bakanları, danışmanları ve diğer görevliler yürütme yetkisinin kullanılmasına katılırlar.

4. ABD ve diğer bazı ülkelerin başkanlık sistemlerinde başkan yasama organını feshedemez, yasama organı da güvensizlik oyuyla başkanının görevine son veremez. Türkiye modeli başkanlık sisteminde ise, parlamento veya başkan, her iki organın seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verebilmektedir.

5. Amerikan başkanlık sisteminde, federal sistemin etkisiyle, yasama ve yürütme arasındaki ilişkilerde kopukluğu gidermek üzere bir "kontrol ve denge" sistemi geliştirilmiştir. Yürütmenin bazı işlemleri, örneğin; üst düzey yöneticilerin atanması Senatonun onayına bağlıdır. Buna karşılık, Başkanın da Kongrede kabul edilen kanunları veto etme yetkisi vardır.

SORU:

Parlamenter hükümet sisteminin temel özellikleri nelerdir?

CEVAP:

1. Parlamenter hükûmet (kabine hükûmeti), yürütme iktidarının, yasama iktidarından kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu hükûmet sistemidir. Hükûmet, yasama organına karşı sorumludur, yani yasama organının güvenine dayanır ve güvensizlik oyuyla görevinden uzaklaştırılabilir. Buna karşılık, devlet başkanının da meclisi feshetme yetkisi vardır.

Parlamenter sistemde yürütme organı iki- başlı (düalist: devlet başkanı ve başbakan) dır. Cumhuriyetlerde devlet başkanı cumhurbaşkanı, monarşilerde ise hükümdardır. Bununla birlikte, yürütmede asıl yetkinin, yasama organına karşı sorumlu olan bakanlar kuruluna ait olduğu kabul edilmektedir.

Parlamenter hükûmet sisteminde devlet başkanının siyasal sorumluluğu yoktur. Dolayısıyla devlet başkanının görevine parlamento veya başka bir anayasal organının son vermesi mümkün değildir. Devlet başkanının görevinden uzaklaştırılmasının tek yolu vatana ihanet veya anayasayı ihlal gibi ağır suçlardan dolayı cezai sorumluluğunun ortaya çıkarılmasıdır.

Parlamenter hükûmet sisteminde, başbakan yasama organı içinden seçilir. Bakanlar kurulu üyelerinin dışarıdan da seçilmesi mümkün olmakla birlikte, çoğunlukla bunlar da yasama organı içinden seçilirler. Dolayısıyla başkanlık sisteminden farklı olarak parlamenter sistemde aynı kişiler hem yasama hem de yürütme organı içinde görev alabilmektedirler.

Parlamenter sistemde başbakan ve kabine kolektif bir yürütme organıdır.

SORU:

Meclis hükûmeti sisteminin temel özellikleri nelerdir?

CEVAP:

1. Meclis hükûmeti sistemi, kuvvetler birliği ve meclisin üstünlüğü ilkesine dayanır. Yasama ve yürütme yetkilerinin mecliste toplandığı bu sistemde, yürütme ayrı bir kuvvet olarak kabul edilmemektedir.

2. İki meclisten (Ulusal Meclis ve Devletler Meclisi) oluşan Federal Meclisin dört yıl için seçtiği eşit yetkilere sahip yedi kişilik Federal Konsey kolektif bir şekilde yürütme görevini yerine getirir.

3. Yürütme görevini üstlenen Federal Konsey, Meclisin emirleri doğrultusunda ve Meclis adına bu görevi yürütür.

4. Yürütme organının Meclis üzerinde, fesih dahil hiçbir yetkisi bulunmamaktadır. Buna karşılık Meclis yürütme organının görevine her an son verebilir.

5. Devlet başkanlığı makamının bulunmadığı bu sistemin uygulandığı İsviçre’de Federal Meclis Federal Konsey üyelerinden birisini bir yıllığına Federal Konsey başkanı olarak seçer ve bu kişi aynı zamanda temsili yetkilere sahip devlet başkanlığı görevini de yürütür.

6. Muhalefet kurumunu içermeyen meclis hükûmeti sisteminde parlamentodaki bütün önemli siyasal gruplar yürütme içinde de temsil imkânı elde etmektedirler.

SORU:

Yarı-başkanlık sisteminin özellikleri nelerdir?

CEVAP:

Yarı-başkanlık sisteminin varlığı için cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, tek başına kullanabileceği önemli anayasal yetkilerinin bulunması ve cumhurbaşkanı ile aynı politikaları benimseyen bir parlamento çoğunluğunun güvenine dayanan bir başbakan ve kabinenin bulunması gerekir.

SORU:

Başbakanlık sistemi ne ifade eder?

CEVAP:

“Başbakanlık sistemi” olarak adlandırılan bu parlamenter hükümet modelinde, aynı liderin (başbakan) yönetimindeki kabine ve parlamento çoğunluğu, parlamenter sistemin iş birliğine dayalı işleyişi içinde diledikleri gibi hareket edebilirler.

SORU:

İspanya’da hangi hükümet sistemi yürürlükte?

CEVAP:

Monarşinin geçerli olduğu İspanya’da parlamenter sistem yürürlükte.

SORU:

1961 Anayasası’nın öngördüğü hükümet sistemi hangisidir?

CEVAP:

Türkiye’de 1961 ve ilk düzenlemesinde 1982 Anayasası parlamenter hükümet sistemini benimsemiştir.

SORU:

2014 - 2018 yılları arasında Türkiye’deki hükümet sisteminin parlamenter sisteme benzeyen özellikleri nelerdir?

CEVAP:

Bu dönemde, anayasanın parlamenter sisteme benzeyen hükümleri şunlardır:

Parlamenter rejimin en önemli unsuru olan, hükûmetin parlamento karşısındaki siyasal sorumluluğu kabul edilmişti.

Bakanlar Kurulunun Cumhurbaşkanına karşı siyasal sorumluluğu yoktu ve Cumhurbaşkanı Meclisin güvenine sahip başbakanı azledemiyordu.

3. Anayasa, yetkilerini artırmak suretiyle Cumhurbaşkanını klasik parlamenter sistemlerden farklı olarak oldukça güçlendirmiş olmakla birlikte, parlamenter sistemin en önemli unsurlarından olan Cumhurbaşkanının siyasal sorumsuzluğu (hükûmetin düşürülmesinde olduğu gibi görevine son verilememesi) ve bunun gereği olan karşı-imza kuralına yer vermişti.

SORU:

2014 - 2018 arası dönemde Türkiye’deki hükümet sisteminin yarı-başkanlık sistemine benzeyen özellikleri nelerdir?

CEVAP:

Bu dönemde, Anayasanın yarı-başkanlık sistemine benzeyen hükümleri ise şunlardır:

Anayasa Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi yöntemini kabul etmişti (Mülga m.102).

Anayasa Cumhurbaşkanına genellikle parlamenter sistemlerde görülmeyen oldukça önemli yetkiler vermişti.

Anayasa hükûmetin kurulamadığı veya güvenoyu alamadığı bazı hallerde, diğer şartların da gerçekleşmesi

durumunda, parlamento seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi yetkisini kabul etmişti.

SORU:

2014 - 2018 arası dönemde Türkiye’deki hükümet sistemiyle ilişkili olarak, anayasanın cumhurbaşkanına verdiği önemli yetkiler nelerdir?

CEVAP:

Anayasa Cumhurbaşkanına genellikle parlamenter sistemlerde görülmeyen oldukça önemli yetkiler vermişti. Bunlardan hükûmet sistemi bakımından kritik öneme sahip görev ve yetkiler şunlardır:

a. Anayasaya göre, “yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.” (m.8’in ilk hali). “Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.” (m.104’ün ilk hali, f.1).

b.Cumhurbaşkanı gerekli gördüğü hâllerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırmak yetkisine sahiptir (m.104’ün ilk hali, [b], 3).

c. Cumhurbaşkanı, Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hâl ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak yetkisine sahiptir (m.104’ün ilk hali, [b], 11).

d. Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması hâlinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir (m.92,f.2; 104, [b], 7)

e. Anayasaya göre, Cumhurbaşkanı üst düzey yöneticiliklere (YÖK üyeleri, rektörler, HSK üyeleri) ve yargı organlarına (Anayasa Mahkemesi, Danıştay) atama yapar (m.104, 131, 146, 155, 159). Cumhurbaşkanı bu yönetim ve yargı kuruluşlarının bazılarında üyelerin tamamını, bazılarında ise belli bir kısmını atamaktadır. Yine bu atamaların bir kısmı doğrudan, bir kısmı da ilgili kurumların önerisi ile olmaktadır.

SORU:

2017 anayasa değişiklikleri sonrası cumhurbaşkanlığı seçimleri kaç yılda bir yapılacaktır?

CEVAP:

Cumhurbaşkanlığı Sisteminde, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin eşzamanlı olarak yapılması kuralı benimsenmiştir. Bu çerçevede TBMM’nin daha önce 4 yıl olan seçim dönemi 5 yıla çıkarılmış, böylece yasama dönemi ve Cumhurbaşkanının görev süresi eşitlenmiştir.

SORU:

Türk başkanlık sisteminde bütçenin kabul edilmemesi halinde ne öngörülmüştür?

CEVAP:

Türk sisteminde bütçenin kabul edilmemesi halinde önceki yılın bütçesi belli bir artışla uygulanabilecektir.

SORU:

TÜRK ANAYASA HUKUKU

Türk hükümet sisteminde yasama meclisinin yetkileri nelerdir?

CEVAP:

Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, genel ve özel af ilânına karar vermek Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri arasındadır (m. 87). Meclis ayrıca, Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini de kullanır (m.98/1).

SORU:

Maddi kriter, devletin hukuki fonksiyonlarının tasnifini neye göre yapmaktadır?

CEVAP:

Maddi kriter, devletin hukuki fonksiyonlarının tasnifini, bu fonksiyonların yerine getirilmesinde başvurulan işlemlerin hukuki mahiyetine göre yapmaktadır.

SORU:

Maddi mahiyetlerine göre hukuki işlemler kaç ayrıdır?

CEVAP:

Maddi mahiyetlerine göre hukuki işlemler, kural-işlem, subjektif işlem ve yargı işlemi olmak üzere üçe ayrılır.

SORU:

Maddi kritere göre yasama fonksiyonu nedir?

CEVAP:

Maddi kritere göre yasama fonksiyonu, kişisel olmayan, genel, sürekli ve objektif yürütme fonksiyonu ise, kişisel, somut ve subjektif işlemler yapılmasını ifade eder.

SORU:

Şeklî ve organik kriter, devletin hukuki fonksiyonlarını neye göre tasnif etmektedir?

CEVAP:

Şeklî ve organik kriter, devletin hukuki fonksiyonlarını bu fonksiyonları yerine getiren organa ve yapılış şekillerine göre tasnif etmektedir.

SORU:

Şeklî ve organik kriterin en önemli savunucusu Fransız anayasa hukukçusu kimdir?

CEVAP:

Şeklî ve organik kriterin en önemli savunucusu Fransız anayasa hukukçusu Carre de Malberg'tir.

ARA SINAVDA NELER GELİR?

1.Soru

Aşağıdakilerden hangisi 1982 Anayasasında kişi hak ve ödevleri kapsamında yer almaz?

- a) Ailenin korunması ve çocuk hakları
- b) Din ve vicdan hürriyeti
- c) Konut dokunulmazlığı
- d) Basın hürriyeti
- e) Hak arama hürriyeti

Yanıt Açıklaması:

Ailenin korunması ve çocuk hakları 1982 Anayasasında sosyal ve ekonomik haklar kapsamında düzenlenmiştir. Bu nedenle doğru şık "a"dır.

2.Soru

Parlamentar sistem ile ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- a) Parlamentar hükümet, yürütme iktidarına karşı sorumludur.
- b) Parlamentar sistemde yürütme organı iki başlıdır.
- c) Parlamentar sistemde devlet başkanının siyasal sorumluluğu vardır.
- d) Parlamentar sistemde aynı kişiler hem yasama hem de yürütme organında yer alabilirler.
- e) Parlamentar sistemde başbakan ve kabine kolektif bir yürütme organıdır.

Yanıt Açıklaması:

Parlamentar hükümet, yürütme iktidarının, yasama iktidarından kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu hükümet sistemidir. Hükümet, yasama organına karşı sorumludur, yani yasama organının güvenine dayanır ve güvensizlik oyuyla görevinden uzaklaştırılabilir. Buna karşılık, devlet başkanının da meclisi feshetme yetkisi vardır. Parlamentar sistemde yürütme organı iki başlıdır (düalist: devlet başkanı ve başbakan). Cumhuriyetlerde devlet başkanı cumhurbaşkanı, monarşilerde ise hükümdardır. Bununla birlikte, yürütmede asıl yetkinin, yasama organına karşı sorumlu olan bakanlar kuruluna ait olduğu kabul edilmektedir. Parlamentar hükümet sisteminde devlet başkanının siyasal sorumluluğu yoktur. Dolayısıyla devlet başkanının görevine parlamento veya başka bir anayasal organının son vermesi mümkün değildir. Devlet başkanının görevinden uzaklaştırılmasının tek yolu vatana ihanet veya anayasayı ihlal gibi ağır suçlardan dolayı cezai sorumluluğunun ortaya çıkarılmasıdır. Parlamentar hükümet sisteminde, başbakan yasama organı içinden seçilir. Bakanlar kurulu üyelerinin dışarıdan da seçilmesi mümkün olmakla birlikte, çoğunlukla bunlar da yasama organının içinden seçilirler. Dolayısıyla başkanlık sisteminden farklı olarak parlamenter sistemde aynı kişiler hem yasama hem de yürütme organı içinde görev alabilmektedirler. Parlamentar sistemde başbakan ve kabine kolektif bir yürütme organıdır. Doğru cevap C'dir.

3.Soru

Anayasa'nın 14'üncü maddesi hükümlerine aykırı olmamak şartıyla tanınan hak aşağıdakilerden hangisidir?

- a) İbadet, dinî ayin ve tören yapma hakkı
- b) Düzeltme ve cevap hakkı
- c) Hak arama hürriyeti
- d) Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı
- e) Bilim ve sanatı yayma hakkı

Yanıt Açıklaması:

İbadet, dinî ayin ve tören yapma hakkı, "Anayasa'nın 14'üncü maddesi hükümlerine aykırı olmamak şartıyla" kullanılabilir. Doğru cevap A'dır.

4.Soru

Temel hakları kanunla veya diğer kamusal işlemlerle ihlal edilen kişilerin bazı şartlarla anayasa mahkemesine

giderek, kanun hükmü ya da işlemin iptaline yönelik başvuruda bulunabilmeleri anlamına gelen Anayasa şikayeti usulü ne zaman kabul edilmiştir?

- a) 1924 Anayasası
- b) 1961 Anayasası
- c) 1982 Anayasası
- d) 2001 Anayasa değişikliği
- e) 2010 Anayasa değişikliği

Yanıt Açıklaması:

Temel hakları kanunla veya diğer kamusal işlemlerle ihlal edilen kişilerin bazı şartlarla anayasa mahkemesine giderek, kanun hükmü ya da işlemin iptaline yönelik başvuruda bulunabilmeleri anlamına gelen Anayasa şikayeti usulü (Bireysel başvuru yolu) 2010 Anayasa değişikliği ile kabul edilmiştir.

5.Soru

Aşağıdakilerden hangisi din ve devlet işlerinin ayrılığı için söylenebilir?

- a) Laik devlette, dine bağlı devlet ve devlete bağlı din uygulaması kabul edilmez.
- b) Din ve devlet kurumlarının ayrılığını öngören bir sistemde, dinî fonksiyonların yönetimi ve yürütülmesi her dinin kendi mensuplarına, yani cemaatlara bırakılır.
- c) Lâik devletin siyasi ve hukuki düzeninin herhangi bir dinin kurallarına dayanması zorunlu değildir.
- d) Anayasa dinî bir kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığını bir devlet kurumu olarak öngörmüştür.
- e) Cemaatler devlet yönetimine katılabilirler.

Yanıt Açıklaması:

Lâikliğin ikinci ana unsuru olan din ve devlet işlerinin ayrılığı, din kurumlarının devlet fonksiyonlarını, devlet kurumlarının da dinî fonksiyonları ifa edemeyeceği ve din kurumları ile devlet kurumlarının birbirinden ayrı olduğu anlamına gelir. Başka bir ifadeyle laik devlette, “dine bağlı devlet” ve “devlete bağlı din” uygulaması kabul edilmez. Din ve devlet kurumlarının ayrılığını öngören bir sistemde, dinî fonksiyonların yönetimi ve yürütülmesi her dinin kendi mensuplarına, yani cemaatlara bırakılır. Buna karşılık bu cemaatler de devlet yönetimine katılmazlar. Ancak Anayasa dinî bir kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığını bir devlet kurumu olarak öngörmüştür. Lâik devletin siyasi ve hukuki düzeninin herhangi bir dinin kurallarına dayanması zorunlu değildir.

6.Soru

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hâkimlerinin görev süreleri nedir?

- a) 7
- b) 9
- c) 11
- d) 12
- e) 13

Yanıt Açıklaması:

AİHM hâkimleri dokuz yıl için seçilirler.

Doğru cevap B şıkkıdır.

7.Soru

2017 Anayasa değişikliğine göre aşağıdakilerden hangisi Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinden biri değildir?

- a) Yürütme organı olarak görev yapmak
- b) Bakanları ve Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile üst kademe yöneticilerini atamak
- c) Bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini kabul etmek
- d) Olağanüstü hâl ilan etmek
- e) Belli sınırlar çerçevesinde kararname çıkarmak

Yanıt Açıklaması:

Cumhurbaşkanı bütçe kanunu teklifini Meclise sunar; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri arasındadır.

8.Soru

Aşağıdakilerden hangisi eşitlik ilkesi için söylenemez?

- a) Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.
- b) Çocuklar, yaşlılar, özürllüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.
- c) Devlet değil bireyler eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.
- d) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir.
- e) Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Yanıt Açıklaması:

Eşitlik ilkesi Anayasa'da genel esaslar bölümünde düzenlenmiştir. Anayasa'nın 10 uncu maddesine göre, “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürllüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

9.Soru

AİHM hâkimleri ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- a) Dokuz yıl için seçilirler ve görev süreleri 70 yaşında sona erer. Tekrar seçilmeleri mümkündür.
- b) Yedi yıl için seçilirler ve görev süreleri 67 yaşında sona erer. Tekrar seçilmeleri mümkün değildir.
- c) Yedi yıl için seçilirler ve görev süreleri 70 yaşında sona erer. Tekrar seçilmeleri mümkündür.
- d) Yedi yıl için seçilirler ve görev süreleri 70 yaşında sona erer. Tekrar seçilmeleri mümkün değildir.
- e) Dokuz yıl için seçilirler ve görev süreleri 70 yaşında sona erer. Tekrar seçilmeleri mümkün değildir.

Yanıt Açıklaması:

AİHM hâkimleri dokuz yıl için seçilirler ve görev süreleri 70 yaşında sona erer. Tekrar seçilmeleri mümkün değildir. Doğru cevap E şıkkıdır.

10.Soru

Aşağıdakilerden hangisi, uzmanlık alanlarına göre piyasa ekonomisi alanıyla ilgili bağımsız idari kurumlara örnek olarak verilebilir?

- a) Rekabet Kurulu
- b) RTÜK
- c) Kamu Denetçiliği Kurumu
- d) Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu
- e) Ombudsman

Yanıt Açıklaması:

İnsan hakları ihlallerine karşı, hak ve hürriyetleri koruma amacına yönelik olarak diğer mekanizmaların haricinde bağımsız idarî kurumlar bulunmaktadır. Bağımsız idarî kurumlar uzmanlık alanlarına göre başlıca üç grupta toplanmaktadır: “İletişim ve enformasyon” alanıyla ilgili kurumlar (örneğin, RTÜK); “Piyasa ekonomisi” alanıyla ilgili kurumlar (örneğin, Rekabet Kurulu); İdareyi denetlemekle görevli “ombudsman (kamu denetçisi)” ve “arabulucu” gibi adlar verilen genel nitelikteki kurumlar (örneğin, Kamu Denetçiliği Kurumu, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu).

11.Soru

Jellinek'in sınıflandırması ışığında kişilerin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklara ne ad verilir?

- a) Katılım hakları
- b) Oy hakkı
- c) Negatif statü hakları
- d) Pozitif statü hakları
- e) Aktif statü hakları

Yanıt Açıklaması:

Jellinek'in sınıflandırmasına göre aktif statü hakları, kişilerin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır. Doğru cevap E şıkkıdır.

12.Soru

“Herkes kişiliğine bağlı, do-kunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir (f.1). Bu madde kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder (f.2)” maddesi hangi anayasada belirtilen bir maddedir?

- a) 1982
- b) 1983
- c) 1961
- d) 1924
- e) 2001

Yanıt Açıklaması:

1982 Anayasası, temel hak ve hürriyetlere ilişkin genel hükümler bölümünde temel hak ve hürriyetlerin niteliği, sınırlandırılması, kötüye kullanılamaması ve durdurulması gibi hususlara yer vermiştir. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği başlığını taşıyan 12'nci maddeye göre, “Herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir (f.1). Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder (f.2)”. Doğru seçenek A'dır.

13.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Meclis Hükümeti Sisteminin özelliklerinden değildir?

- a) Kuvvetler birliği ilkesine dayanır.
- b) Meclisin üstünlüğü ilkesine dayanır.
- c) Yürütme görevi meclisin emirleri doğrultusunda Federal Konsey tarafından gerçekleştirilir.
- d) Yürütme organının meclisi feshetme yetkisi vardır.
- e) Meclisin yürütme organını feshetme yetkisi vardır.

Yanıt Açıklaması:

Yürütme organının meclisi feshetme yetkisi vardır.

14.Soru

Aşağıdakilerden hangisi "ombudsman" ve "arabulucu" gibi adlar verilen genel nitelikteki kurumlardan biridir?

- a) Radyo Televizyon Üst Kurulu
- b) Kamu Denetçiliği Kurumu
- c) Rekabet Kurulu
- d) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
- e) Enerji Piyasaları Düzenleme Kurulu

Yanıt Açıklaması:

Bağımsız idarî kurumlar uzmanlık alanlarına göre başlıca üç grupta toplanmaktadır: 1) “İletişim ve enformasyon” alanıyla ilgili kurumlar (örneğin, RTÜK), 2) “Piyasa ekonomisi” alanıyla ilgili kurumlar (örneğin, Rekabet Kurulu), 3) İdareyi denetlemekle görevli “ombudsman (kamu denetçisi)” ve “arabulucu” gibi adlar verilen genel nitelikteki kurumlar (örneğin, Kamu Denetçiliği Kurumu, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu).

15.Soru

Aşağıdakilerden hangisi 1924 Anayasası ile gelen yenilikler arasında gösterilebilir?

- a) Devlet başkanlığı makamı ihdas edilmiş olması
- b) Sosyal devlet ilkesinin benimsenmesi
- c) Anayasanın üstünlüğü ilkesini benimsemiş olması
- d) Anayasa Mahkemesinin kurulması
- e) Vilayet ve nahiyelerde halk idaresini kabul etmiş olması

Yanıt Açıklaması:

"A" ve "E" seçenekleri 1921 Anayasası çerçevesinde değerlendirirken, "B" ve "D" seçenekleri ise 1961 Anayasası çerçevesinde değerlendirilen yeniliklerdir. 1924 Anayasası, “Anayasa'nın hiçbir maddesi hiçbir sebep ve bahane ile savsanamaz ve işlerlikten alıkonamaz. Hiçbir kanun Anayasa'ya aykırı olamaz” (m.103) hükmüyle anayasanın üstünlüğü ilkesini benimsemiş olmakla birlikte, kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimine yer vermemiştir.

16.Soru

Islahat Fermanı hangi yıl kabul edilmiştir?

- a) 1808
- b) 1839
- c) 1856
- d) 1866
- e) 1903

Yanıt Açıklaması:

TÜRK ANAYASA HUKUKU

Padişah tarafından “ferman” biçiminde ilan edilen 1856 tarihli Islahat Fermanı, Tanzimat Fermanı’ndaki vaatleri yenileyen ve ayrıca din farkı gözetilmeden bütün devlet uyruklarının eşit işlem görmesi ilkesini getiren bir belgedir.

17.Soru

1961 Anayasası ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

1961 Anayasası’nın yapılmasına yol açan faktörlerin başında, özünde demokratik olan, ancak daha çok tek-partili dönemde uygulanan 1921 Anayasası’nın çoğunlukçu bir demokrasi anlayışını benimsemesi ve çok-partili sistemde uygulanabilecek güvencelerden mahrum olması gelmektedir.

1924 Anayasası’nın öngördüğü sistemde, muhalefetteki azınlığın çoğunluk haline gelebilmesini sağlayacak kurum ve dengeler yeterliydi.

Esnek nitelikteki 1961 Anayasası, genel esaslar bölümünde, Türkiye Cumhuriyetinin, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu belirtmektedir.

Anayasa, bu bağlamda olmak üzere, “tabii hakim ilkesi” ve suç ve cezalara ilişkin prensiplere de yer vermemiştir.

27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ardından yeni bir anayasa yapmak üzere bir Kurucu Meclis oluşturuldu. Bu Meclisin hazırladığı Anayasa, 9 Temmuz 1961 tarihinde yapılan referandumda halk tarafından da yüzde 61.7 oy oranıyla kabul edildi. Halk oylamasında ortaya çıkan bu düşük kabul oyu oranının, anayasa yapımı sürecine katılması engellenen ve askeri darbenin hedefi olan Demokrat Parti tabanının tepkisinden kaynaklandığı söylenebilir.

Yanıt Açıklaması:

1961 Anayasası’nın yapılmasına yol açan faktörlerin başında, özünde demokratik olan, ancak daha çok tek-partili dönemde uygulanan 1924 Anayasası’nın çoğunlukçu bir demokrasi anlayışını benimsemesi ve çok-partili sistemde uygulanabilecek güvencelerden mahrum olması gelmektedir.

1924 Anayasası’nın öngördüğü sistemde, muhalefetteki azınlığın çoğunluk haline gelebilmesini sağlayacak kurum ve dengeler yetersizdir.

Katı ve düzenleyici nitelikteki 1961 Anayasası, genel esaslar bölümünde, Türkiye Cumhuriyeti nin, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu belirtmektedir.

Anayasa, bu bağlamda olmak üzere, “tabii hakim ilkesi” ve suç ve cezalara ilişkin prensiplere de yer vermiştir.

18.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Anayasa’ımızda “Cumhuriyet” kavramının hukuki açıdan “dar anlamda” kullanıldığını göstermektedir?

- a) Cumhurbaşkanının bu göreve veraset usulüyle gelmemesi
- b) Başlangıç kısımlarının Anayasa’mızın metnine dahil olması

- c) Cumhuriyetçilik ve laiklik ilkelerinin, Anayasanın bazı maddelerinde düzenlenmiş olması
- d) Anayasa’da devletimizin “üniter” olduğunun açıkça belirtilmemiş olması
- e) “Demokratik devlet” ilkesinin Devletin nitelikleri arasında sayılması

Yanıt Açıklaması:

Anayasa’ımızda “Cumhuriyet” kavramının hukuki açıdan “dar anlamda” kullanılmıştır. Zira, Cumhuriyet kavramı demokrasi ile özdeş olarak kullanılmış olsaydı, ayrıca “demokratik devlet” ilkesinin Devletin nitelikleri arasında sayılmasına gerek kalmazdı. O hâlde, Anayasa’ya göre, Türkiye Devleti bir monarşi değil, demokratik bir Cumhuriyettir.

19.Soru

Başlangıçta yer alan ilkelerin pozitif hukuk normları gibi uygulanmaları çok güçtür.

Hemen bütün anayasalarda bir başlangıç bölümü bulunur. Başlangıçta yer alan ilkeler tıpkı Anayasa maddeleri gibi değerlendirilmelidir.

Başlangıçta yer alan ilkelere ilişkin yukarıdaki ifadelerden hangileri doğrudur?

- a) I, II ve III
- b) I ve II
- c) I ve III
- d) II ve III
- e) Yalnız III

Yanıt Açıklaması:

Hemen bütün anayasalarda bir başlangıç bölümü bulunmaktadır. Anayasaların yapılış sebepleri ile dayandıkları temel felsefeyi açıklayan ve genellikle edebî bir üslupla yazılan başlangıç bölümleri, belki de her anayasanın “en ulusal ve en özel” yönünü vurgulayan kısımdır. Başlangıçlar, kural olarak anayasanın diğer hükümleri gibi uygulanabilir hukuk normları içermezler. Bununla birlikte, 1982 Anayasası’nın 2’nci maddesi, 1961 Anayasası’nda (m.2) olduğu gibi “başlangıçta belirtilen temel ilkeler”e atıfta bulunmuştur. Yine her iki Anayasanın da (1982 AY. m.176/1; 1961 AY. m.156/1) başlangıç kısımlarını Anayasa metnine dahil ettiklerini görüyoruz. Ancak böyle bir hâlde dahi, “başlangıç bölümlerinin hukuki değeri, daha çok, pozitif anayasa normlarının yorumlanmasına” katkıda bulunmakla sınırlı olmalıdır. Başlangıçta yer alan somutlaştırılmamış bir takım ilke ve açıklamaların pozitif hukuk normları gibi uygulanmaları ise oldukça güçtür. Bu nedenle mahkemelerin bu tür hükümleri sadece bir yorum aracı olarak kullanmaları gerekir. Doğru cevap C’dir.

20.Soru

- I. Uluslararası ilişkiler
- II. Para birimi
- III. Suça uygulanacak cezalar
- IV. Savunma
- V. Ekonomi politikası

Yukarıdakilerden hangisinin temel işleyişi federal devletin yetki alanında bulunmaz?

- a) Yalnız I
- b) I ve II

- c) Yalnız III
- d) III ve IV
- e) Yalnız IV

Yanıt Açıklaması:

Genellikle, uluslararası ilişkiler, savunma, para birimi ve ekonominin temel işleyişi federal devletin yetki alanındadır.

FİNALDE NELER GELİR?

1.Soru

Cumhurbaşkanlığı kararnameleri aşağıdaki durumların hangilerinde hükümsüzdür?

I- Kanunlarla çelişmesi durumunda

II- Kanunlarda belirtilmemiş olması durumunda

III- TBMM tarafından kararname ile düzenlenen kanuna ilişkin değişiklik yapılması durumunda

- a) Yalnızca I
- b) Yalnızca II
- c) Yalnızca III
- d) I ve II
- e) I ve III

Yanıt Açıklaması:

Yalnızca II

2.Soru

"Siyasi parti kurma, partilere girme, kamu hizmetlerine girme, dilekçe hakkı ve vatandaşlık haklarını belirleyen haklara" ne ad verilir?

- a) Pozitif statü hakları
- b) Negatif statü hakları
- c) Aktif statü hakları
- d) Dayanışma hakları
- e) Sosyal haklar

Yanıt Açıklaması:

Aktif statü hakları (siyasi haklar), kişilerin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır. Kişiler seçimlerde ve halkoylamasında oy kullanmak, aday olmak vb. yollarla ülke yönetiminde söz sahibi olma ve siyasi kararların alınmasına katılma imkânını elde ederler. Siyasi parti kurma, partilere girme, kamu hizmetlerine girme, dilekçe hakkı ve vatandaşlık hakları bu kategoriye giren haklardır. Doğru cevap C'dir.

3.Soru

Anayasal değişimin temel dinamiği aşağıdakilerden hangisidir?

- a) toplumsal gerçekler
- b) siyasi gerçekler
- c) yasal zorunluluklar
- d) hukuki gereklilikler
- e) hiçbir

Yanıt Açıklaması:

Anayasal değişimin temel dinamiği, toplumsal gerçekliktir. Bu nedenle anayasaların, toplumsal değişimlere uyarlanması gerekmektedir. Anayasaların bazı hükümleri yapıldığı dönemin ve yakın bir geleceğin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla konulur.

4.Soru

Aşağıda verilenlerden hangisi yarı-başkanlık hükümet sisteminin özellikleri arasında yer almaz?

- a) Yarı-başkanlık sisteminin varlığı için cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi gerekir.
- b) Başkanlık sistemiyle parlamenter sistemin bazı unsurlarını birleştiren bir "ara" ya da "melez" rejim olarak kabul edilmektedir.
- c) Cumhurbaşkanı önemli anayasal yetkilere sahiptir.
- d) Yarı-başkanlık sisteminin başlıca örneği olarak bilinen İsviçre hükümet sistemidir.
- e) Cumhurbaşkanı ile aynı politikaları benimseyen bir parlamento çoğunluğunun güvenine dayanan bir başbakan ve kabinenin bulunması gerekir.

Yanıt Açıklaması:

Yarı-başkanlık sisteminin başlıca örneği olarak bilinen Fransa hükümet sistemidir. Doğru cevap D'dir.

5.Soru

Türkiye'yi coğrafi ve iktisadi ilişkiler bakımından vilayet, kaza ve nahiyelere bölen ve vilayet ve nahiyelerde "halk idaresi"ni kabul etmiş olan anayasal metin aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Sened-i İttifak
- b) Tanzimat Fermanı
- c) Islahat Fermanı
- d) Kanun-u Esasî
- e) 1921 Anayasası

Yanıt Açıklaması:

1921 Anayasası'nın önemli bir bölümü taşra yönetimine ayrılmıştır. 1921 Anayasası, Türkiye'yi coğrafi ve iktisadi ilişkiler bakımından vilayet, kaza ve nahiyelere bölmüş ve vilayet ve nahiyelerde "halk idaresi"ni kabul etmiştir. Bu nedenle, yerinden yönetim ilkesini o döneme göre oldukça ileri bir düzeyde benimsemiş olan 1921 Anayasasının bu özelliği "yerel katılım ve yerel demokrasi" olarak adlandırılmaktadır.

6.Soru

Kosta Rika, Venezuela, Kolombiya, Peru, Filipinler, Arjantin, Uruguay, Brezilya gibi ülkelerde uygulanan hükümet sistemi aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Parlamenter sistem
- b) Meclis hükûmeti sistemi
- c) Başbakanlık sistemi
- d) Başkanlık sistemi
- e) Yarı-başkanlık sistemi

Yanıt Açıklaması:

Başkanlık sisteminin tipik modeli Amerikan başkanlık sistemidir. Ayrıca Kosta Rika, Venezuela, Kolombiya, Peru, Filipinler, Arjantin, Uruguay, Brezilya, Şili ve diğer bazı ülkelerde de başkanlık sistemi uygulanmaktadır. Doğru cevap D'dir.

7.Soru

"On beş üyeden oluşan Anayasa Mahkemesi'nin üç üyesi , on iki üyesi ise tarafından seçilir."

Yukarıda verilen ifadedeki boşluklara sırasıyla aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- a) Bakanlar Kurulu-TBMM
- b) TBMM-Bakanlar Kurulu
- c) Cumhurbaşkanı-Bakanlar Kurulu
- d) Cumhurbaşkanı-TBMM
- e) TBMM-Cumhurbaşkanı

TÜRK ANAYASA HUKUKU

Yanıt Açıklaması:

On beş üyeden oluşan Anayasa Mahkemesi'nin üç üyesi Türkiye Büyük Millet Meclisi, on iki üyesi ise Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

8.Soru

Türkiye'de Anayasa yargısına ilk olarak hangi anayasa ile yer verilmiştir?

- a) 1961
- b) 1921
- c) 1924
- d) 1982
- e) 1876

Yanıt Açıklaması:

Cevap "a" şıkkıdır. Türkiye'de Anayasa yargısına ilk olarak 1961 Anayasası'nda yer verildiğini görmekteyiz.

9.Soru

Aşağıdakilerden hangisi anayasal değişime yol açan faktörlerden biridir?

- a) ticari faktörler
- b) Teknolojik gelişmeler
- c) devletin çok eski olması
- d) Ülkede siyasal rejimin değişmemesi
- e) Ülkede siyasal rejimin kesintiye uğramaması

Yanıt Açıklaması:

Teknolojik gelişmeler: Sosyal ve ekonomik faktörler gibi teknoloji alanındaki gelişmeler de genel olarak hukuku ve anayasaları etkileyecek sonuçlar doğurabilir. Teknolojik gelişmeler, sosyal değişimin başlıca dinamiklerinden birisidir (Miller, 1979: 14-41; Balkin, 1992: 1978-1979). Bu değişim olumlu olabileceği gibi, olumsuz yönde de gerçekleşebilir. Örneğin; bilgisayar, kamera, telefon, faks, telsiz, dinleme cihazları ve benzeri araçların yaygın kullanımı gibi teknolojik gelişmelerin doğrudan ya da sosyal değişmeye yol açmak suretiyle dolaylı olarak hukuk, anayasal kurumlar ve bireysel hürriyetler alanında ortaya çıkardığı etkiler, bazı durumlarda hukukun uygulanmasını, anayasal kurumların işleyişini ve hürriyetlerin gerçekleştirilmesini kolaylaştırırken, bazen de bu alanlarda ciddi sorunlara yol açabilmektedir.

10.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinden değildir?

- a) TBMM'de açılış konuşması yapmak
- b) Kanunları yayımlamak
- c) Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak
- d) Milletlerarası antlaşmaları onaylamak
- e) Üst kademe kamu yöneticilerini atamak

Yanıt Açıklaması:

Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak TBMM'nin yetkilerindendir. Doğru cevap C şıkkıdır.

11.Soru

"1921 Anayasası ... sistemini benimsemiştir" cümlesindeki boşluk aşağıdakilerden hangisi ile doldurulmalıdır?

- a) Başkanlık
- b) Parlamenter
- c) Yarı başkanlık
- d) Cumhurbaşkanlığı

e) Meclis hükûmeti

Yanıt Açıklaması:

1921 Anayasası meclis hükûmeti sistemini benimsemiştir. Doğru cevap E şıkkıdır.

12.Soru

Aşağıdakilerden hangisi "Yüce Divan" sıfatıyla yargılama yapma yetkisine sahiptir?

- a) TBMM
- b) Yüksek Seçim Kurulu
- c) Danıştay
- d) Anayasa Mahkemesi
- e) Uyuşmazlık Mahkemesi

Yanıt Açıklaması:

Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalar Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu tarafından yapılmaktadır. Doğru cevap D'dir.

13.Soru

Aşağıdakilerden hangisi kanun ile düzenlenebilir?

- a) Anayasanın ikinci kısmının ikinci bölümünde yer alan temel haklar
- b) Bakanlıkların kurulması
- c) Devlet Denetleme Kurulu
- d) Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin görevleri
- e) Üst kademe kamu yöneticilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esaslar

Yanıt Açıklaması:

Bazı konular yalnızca Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenebilir ve "mahfuz yetki" olarak adlandırılabilir bu hususlarda Meclis kanun çıkaramaz. Bu konular şunlardır:

1. Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması (m. 106/11).
 2. Devlet Denetleme Kurulu (m.108)
 3. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri (m.118/6),
 4. Üst kademe kamu yöneticilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esaslar (m.104/9).
- Doğru cevap A'dır.

14.Soru

Bir anayasa değişikliği teklifi verildikten sonra, bunun komisyonda veya Genel Kurulda görüşülmesi sırasında verilecek değişiklik önermeleri/teklifleri için aranan çoğunluk/sayı, aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru şekilde verilmiştir?

- a) Meclis üye tam sayısının en az üçte biri
- b) Meclis üye tam sayısının dörtte biri
- c) En az 50 milletvekili
- d) En az 10 milletvekili
- e) Herhangi bir çoğunluk/sayı aranmaz.

Yanıt Açıklaması:

Bir anayasa değişikliği teklifi verildikten sonra, bunun komisyonda veya Genel Kurulda görüşülmesi sırasında verilecek değişiklik önermeleri bakımından üye tam sayısının en az üçte birinin imzası şartı aranmaz. Bir milletvekili de görüşmeler sırasında önerge üzerinde değişiklik teklifi verebilir. Doğru cevap E'dir.

15.Soru

Aşağıdakilerden hangisi adli yargı teşkilatı içinde yer almaz?

TÜRK ANAYASA HUKUKU

- a) Sulh hukuk Mahkemeleri
- b) Bölge Adliye Mahkemeleri
- c) Vergi mahkemeleri
- d) Asliye Ceza Mahkemeleri
- e) Yargıtay

Yanıt Açıklaması:

Cevap "c" şıkkıdır. Vergi mahkemeleri idari yargı teşkilatı içinde yer alır.

16.Soru

Danıştay

Silahlı Kuvvetler

Türkiye Barolar Birliği

Yukarıdakilerden hangisi ya da hangileri üzerinde Devlet Denetleme Kurulu'nun denetim yetkisi bulunur?

- a) Yalnız I
- b) Yalnız II
- c) Yalnız III
- d) II ve III
- e) I, II ve III

Yanıt Açıklaması:

Anayasaya göre, Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluştaki, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü idari soruşturma, inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar. Yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır (m.108/2). Silahlı kuvvetler de daha önce Devlet Denetleme Kurulu'nun görev alanı dışındayken, 2017 yılında Anayasa'da yapılan değişiklik ile denetim kapsamına alınmıştır. Doğru cevap D şıkkıdır.

17.Soru

Anayasa değişikliklerinin denetimiyle ilgili olarak aşağıdaki seçeneklerden hangisinde yanlış bir ifadeye yer verilmiştir?

- a) 1982 Anayasası anayasa değişikliklerinin yalnızca şekil bakımından denetlenebileceğini kabul etmiştir.
- b) Anayasa değişikliğinin Genel Kurul tarafından iki kez görüşülmemesi iptal sebebidir.
- c) Anayasa Mahkemesi, anayasa değişikliğinin yeterli çoğunlukla teklif edilip edilmediğini inceleme yetkisine sahiptir.
- d) Anayasa değişikliğinin şekil açısından iptal edilmemesi için öngörülen sayıyla teklif edilmesi, oylanması ve ivedilikle görüşülmesi gerekmektedir.
- e) 1961 Anayasası döneminde Anayasa Mahkemesi, bazı anayasa maddelerini esas bakımından iptal etmiştir.

Yanıt Açıklaması:

Anayasa Mahkemesi, şekil açısından inceleme yaparken değişikliğin ivedilikle görüşülüp görüşülmediğini, yani Genel Kurul'da iki kez görüşülüp görüşülmediğini denetler. Şayet değişiklik ivedilikle, tek bir kez görüşülüyse şekil bakımından aykırılık ve iptal söz konusu olacaktır.

Doğru cevap D şıkkıdır.

18.Soru

Aşağıdakilerden hangisi temel sosyal haklardan değildir?

- a) Çalışma hakkı

- b) İfade hürriyeti
- c) Adil ücret hakkı
- d) Sosyal güvenlik hakkı
- e) Eğitim hakkı

Yanıt Açıklaması:

İfade hürriyeti sosyal haklar kategorisine girmez. Sosyal haklar sosyal devletin temel amacının herkese insan onuruna yakışır asgari bir hayat düzeyi sağlamak için tanıdığı haklardır.

19.Soru

1876 Kanun-ı Esasi

1921 Anayasası

1961 Anayasası

Yukarıdaki anayasalarımızdan hangisi ya da hangilerinin siyasi denetim araçlarına yer verdiği söylenebilir?

- a) Yalnız III
- b) I ve II
- c) I ve III
- d) II ve III
- e) I, II ve III

Yanıt Açıklaması:

Türkiye'de, kanunların anayasaya uygunluğunun siyasi denetimi 1876 ve 1924 Anayasaları tarafından benimsenmiştir. Ayrıca 1961 ve 1982 Anayasalarının, anayasa yargısı ile birlikte bazı siyasi denetim usullerine de yer vermiş olduğunu görmekteyiz. 1921 Anayasası ise ne siyasi denetim ne de hukuki denetim araçlarına yer vermiştir. Doğru cevap C şıkkıdır.

20.Soru

Aşağıdakilerden hangisi yargı fonksiyonunun yasama ve yürütme fonksiyonundan farklı özelliklerinden değildir?

- a) Yargısal işlemler inşaî (kurucu) bir nitelik taşırlar.
- b) Hukuk düzeninin korunması ve adaletin gerçekleştirilmesi amacını taşır.
- c) Yargısal işlemler kesin hüküm özelliğine sahiptir.
- d) Yargı fonksiyonunu yürüten organlar bağımsızlık özelliğine sahiptir.
- e) Yargısal işlemde hâkim, önüne getirilen olayla ilgili hukuk kuralını tespit ederek olaya uygular.

Yanıt Açıklaması:

Yargı fonksiyonu yasama ve yürütme fonksiyonundan farklı olarak şu özelliklere sahiptir:

Yargı fonksiyonunun amacı, hukuk düzeninin korunması ve adaletin gerçekleştirilmesidir. Yasama fonksiyonu ve yürütme fonksiyonunun amacı ise, kamu yararının gerçekleştirilmesidir.

Yargısal işlemde hâkim, önüne getirilen olayla ilgili hukuk kuralını tespit ederek olaya uygular. Bu nedenle, idari işlemlerin inşaî (kurucu) niteliğine karşılık, yargısal işlemler gösterici (tespit edici) bir nitelik taşırlar.

Yargısal işlemler kesin hüküm özelliğine sahiptir. Bu nedenle kural olarak kaldırılabilen ve değiştirilebilen yasama işlemleri ve idari işlemlerden farklı olarak, kesinleşmiş yargı kararlarının kaldırılmaları veya değiştirilmeleri mümkün değildir.

Yargı fonksiyonunu yürüten organlar (mahkemeler), idari organlardan farklı olarak bağımsızlık özelliğine sahiptirler.

ONLINE DÖNEMDE NELER SORULDU?

TÜRK ANAYASA HUKUKU

1. olağanüstü hal cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

cevap anayasaya aykırılık iddiasıyla anayasa mahkemesinde dava açılabilir

2. aşağıdakilerden hangisi anayasaya uygunluk denetiminin dışında tutulan normlardan biridir?

cevap milletlerarası anlaşmalar

3.

I. yasama organı başkanı güvensizlik oyuyla görevden alabilir

II. başkan yasama organını feshedemez

III. başkan halk tarafından seçilir

IV. sert kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanır

başkanlık sistemi ile ilgili yukarıdaki ifadelerden hangileri doğrudur?

cevap II , III, IV

4. aşağıdakilerden hangisi 1982 anayasası'nda öngörülen devletin temel nitelikleri arasında yer almaz?

cevap monarşi

5. siyasi haklar başlığı altında düzenlenmiştir?

cevap dernek kurma hürriyeti

6. 1924 anayasası ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

cevap anayasanın üstünlüğü ilkesine yer verilmiştir

7. aşağıdakilerden hangisi anayasa yargısı sistemlerinde soyut ve somut norm denetimi nin her ikisine de yer veren ülkelerden biri değildir?

cevap avusturya

8. yasama yetkisinin asliliği ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

cevap yasama organı belli bir kanunu çıkarabilmek için hiçbir metnin ön iznine tabi değildir

9. aşağıdakilerden hangisi anayasaya uygunluk denetiminin dışında tutulan normlardan biridir?

cevap olağan cumhurbaşkanlığı kararnameleri

10. yasama meclislerinin kendi iç çalışmalarını düzenlemek amacıyla koydukları kurallara ne ad verilir?

cevap içtüzük

11. kanun tekliflerinin genel kurulda görüşülmesi usulü ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

cevap teklifin kabul edilen maddeleri oylanır

12. aşağıdakilerden hangisi anayasal değişime yol açan faktörlerden biri değildir?

cevap doğal afetlerin ortaya çıkması

13. aşağıdakilerden hangisi cumhurbaşkanının seçme ve atama görevlerinden biri değildir?

cevap meclis başkanını seçmek

14. temel hak ve hürriyetlerin düzenlenmesi ve sınırlandırılması ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

cevap olağanüstü hal dönemlerinde çıkarılan cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile temel hak ve hürriyetler düzenlenemez

15. anayasa mahkemesi'nin işin esasına girerek verdiği red kararının resmi gazete'de yayınlanmasından itibaren kaç yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün anayasaya aykırılığı iddiası ile tekrar başvuruda bulunulamaz?

cevap 10

16. meclis hükümet sistemi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

cevap kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanır

17.

I. teklif ve oylama çoğunluğu

II. ivedilikle görüşülme şartı

III. konu sınırlaması şartı

anayasa değişikliklerinin şekil bakımından denetimi yukarıdakilerden hangileri ile sınırlıdır?

cevap I , II , III

18. anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler tbmm genel kurulunda kaç defa görüşülür?

cevap 2

19. aşağıdakilerden hangisi 1961 anayasası'nda 1971'de 1973 yıllarında yapılan değişikliklerden biridir?

cevap yürütme organının güçlendirilmesi

20. devlet denetleme kurulu ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

cevap başkan ve üyeleri cumhurbaşkanınca atanır

21. yargı fonksiyonunun yasama ve yürütme

fonksiyonlarından farklı özellikleri ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

cevap yargı fonksiyonunu yürüten organlar idari

organlardan farklı olarak bağımsızlık özelliğine sahiptir

22.

I. yasama organına karşı bağımsızlık

II. yürütme organına karşı bağımsızlık

III. diğer yargı organlarına karşı bağımsızlık

IV. çevreye karşı bağımsızlık

mahkemelerin hiçbir etki ve baskı altında kalmadan anayasaya kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre karar verebilmeleri için başta basın yayın

organları olmak üzere hiçbir kişi ve kuruluşun yargı

kararlarını etkilemeye yönelik bir çaba içinde olmaması gerekir. bu durum mahkemelerin bağımsızlığı ilkesinin

yukarıdaki gereklerinden hangisine dayanır?

cevap I, II, III

23. olağan cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

cevap kanunda açıkça düzenlenmiş konularda çıkarılamaz

24.

I. tanzimat fermanı

II. sened-i ittifak

III. ıslahat fermanı

yukarıdaki anayasal gelişmeleri kronolojik sırası

aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

cevap II , I , III

25. aşağıdakilerden hangisi 1982 anayasası'nda kişinin hakları ve ödevleri başlığı altında düzenlenmiştir?

cevap eğitim hakkı

26. bir siyasi partinin kapatılması için anayasa mahkemesi'ne dava açma yetkisi aşağıdakilerden

hangisine aittir?

cevap yargıtay cumhuriyet başsavcısı

27. tbmm tarafından reddedilmiş kanun tekliflerinin aynı yasama dönemi içerisinde yeniden verilebilmesi için ne kadar süre geçmesi gerekir?

cevap 3 ay

28.aşağıdakilerden hangisi cumhurbaşkanı seçilme yeterliliğine ilişkin şartlardan biri değildir?

cevap iki dönem milletvekilliği yapmış olmak

29.savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkan görünmezse,fazla ne kadar süreyle ertelenmesine karar verebilir?

cevap 1 yıl

30.aşağıdakilerden hangisi sosyal devlet ilkesinin gereği olan temel sosyal haklardan biridir?

cevap dilekçe hakkı

31.avrupa insan hakları mahkemesi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

cevap mahkemenin yargılanması gizlidir

32.olaganüstü hal ilanına ilişkin cumhurbaşkanı kararına karşı aşağıdaki mercilerden hangisinde iptal davası açılabilir?

cevap anayasa mahkemesi

33.

I. cumhurbaşkanı

II. 120 milletvekili

III. tbmm'de en fazla üyeye sahip 2 siyasi parti grubundan her biri

yukarıdakilerden hangileri anayasa değişikliklerinin şekil bakımından anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptal davası açmaya yetkilidir?

cevap I, II ,III

34.hakimler ve savcılar kurulunun kaç üyesi cumhurbaşkanı tarafından seçilir?

cevap 4

35.

I. parlamenter sistemde bakanlar kurulu parlamento tarafından görevden alınabilir

II. başkanlık sisteminde yürütme tek başlıdır

III. yarı başkanlık sisteminde devlet başkanı parlamento tarafından seçilir

hükümet sistemleri ile ilgili yukarıdaki ifadelerden hangileri doğrudur?

cevap II , III

36.aşağıdakilerden hangisi cumhurbaşkanı seçebilme yeterliliğine ilişkin şartlardan biri değildir?

cevap iki dönem milletvekilliği yapmış olmak

37.yasama meclislerinin kendi iç çalışmalarını düzenlemek amacıyla koydukları kurallara ne ad verilir?

cevap içtüzük

38.aşağıdakilerden hangisi anayasanın eşitlik ilkesini düzenleyen 10. Maddesinde lehine pozitif ayrımcılık yapabilecek kişiler arasında yer almaz?

cevap öğrenciler

39.aşağıdakilerden hangisi 1961 anayasası'nda 1971 ve 1973 yıllarında yapılan değişikliklerden biridir?

cevap yürütme organının güçlendirilmesi

40.aşağıdakilerden hangisi kanuni esası'de 1909 yılında yapılan değişikliklerden biri değildir?

cevap padişahın meclisi feshetme yetkisinin sınırlandırılması

41.cumhurbaşkanı bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin kendi görev alanlarını

ilgilendiren konularda,kanunların ve cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve buna aykırı olmamak şartıyla çıkardıkları yazılı hukuk kurallarına ne ad verilir?

cevap yönetmelik

42.aşağıdakilerden hangisi cumhurbaşkanının seçme ve atama görevlerinden biri değildir?

cevap meclis başkanını seçmek

43.tbmm toplantı yeter sayısı kaçtır?

cevap 200

44.aşağıdakilerden hangisi yasama organının hiç örgütlenmesine ve çalışma

düzenine ilişkin bir grup parlamento kararlarından biridir?

cevap genel görüşme açılması

45.tbmm karar yeter sayısı kural olarak toplantıya katılanların salt çoğunluğudur.ancak bu sayı hiçbir şekilde den az olamaz.

aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde tamamlar?

cevap 200

46.anayasa değişiklik teklifleri ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

cevap meclis başkanınca anayasa komisyonuna havale edilir

47.bir siyasi partinin kapatılması için anayasa mahkemesine dava açma yetkisi aşağıdakilerden hangisine aittir?

cevap yargıtay cumhuriyet başsavcısı

48.

I. meclise geri gönderebilir

II. onaylayabilir

III. ihtiyarı halk oylamasında sunabilir

IV. zorunlu halk oylamasına sunabilir

bir anayasa değişiklik teklifi tbmm'de 450 oyla kabul edilmiş ise cumhurbaşkanı

yukarıdaki yollardan hangisine gidebilir?

cevap I , II, III

49.bir kanun teklifi hakkındaki komisyon raporu genel kurula sevk edilip dağıtımı yapıldıktan ne kadar süre sonra teklifin görüşmelerine geçilir?

cevap bir hafta

50.aşağıdakilerden hangisi forman biçimindeki anayasalardan biridir?

cevap 1808 sened-i ittifak

51.aşağıdakilerden hangisi münhasıran cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenecek mahfuz alanlardan biri değildir?

cevap milletlerarası antlaşmaların onaylanmasına ilişkin usul ve esaslar

52.

I. yasama işlemleri

II. düzenleyici idari işlemler

III. yargı kararları

yukarıdakilerden hangileri aleyhine anayasa mahkemesi'ne doğrudan bireysel başvuru yapılamaz?

cevap I , II

53.2017 anayasa değişikliğine göre cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

cevap cumhurbaşkanı ve meclis seçimleri 5 yılda bir aynı günde yapılır

54. jellinek tarafından yapılan tasnife göre aşağıdakilerden hangisi negatif statü haklarından biridir?

cevap konut dokunulmazlığı

55. İdari yargılama hukukunda ihlal edilmiş hakkın yerine getirilmesi veya uğranılan zararın giderilmesi için açılan davaya ne ad verilir?

Cevap Tam yargı davası

56. Türk hukukunda gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve haklarının belirli ve sürekli bir amaca Özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip Mal topluluklarına ne ad verilir?

Cevap: Vakıf

57. Borçlar kanununda düzenlenen bir sözleşmenin yapılması sırasında sözleşmeyi düzenleyenlerin ilerde çok sayıda benzer sözleşmede kullanmak amacıyla önceden tek başına hazırlayarak karşı tarafı sunduğu sözleşme hükümlerini ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

Cevap: Genel işlem koşulları

58. Bir ülkede dağınık halde bulunan hukuk kurallarını ait oldukları hukuk dalına bağlı olarak derlenip sistemi bir bütünlüğe kavuşturulması etkinliğine ne ad verilir?

Cevap: Tedvin

59. Bir hakkın bir kişiye bağlanmasına ne ad verilir?

Cevap: Hakkın kazanılması

60. İslam hukukunda öldürme yaralama ya da bir Uzun'un kullanılamaz hale getirilmesi ile sonuçlanan illerin bilerek veya ve isteyerek kasnak işleyen faillerinin Kadı kararı ile işledikleri suçun aynısına Maruz bırakılarak cezalandırılmasına ne ad verilir?

Cevap: Kisas

61. Birbiriyle belli bir ilişki içinde olan iki kişi arasında mevcut olan ve yalnızca hukuki işleme veya ilişkiye taraf olan kişilere karşı ileri sürülebilen haklara ne ad verilir?

Cevap: Nisbi hak

62. Hukuk yargılamasında mahkemeden Bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının yada yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesinin talep edildiği dava türü aşağıdakilerden hangisidir?

Cevap: Tespit davası

63. Bir davada taraflardan birinin diğer tarafça ileri sürülen veya Aleyne Hukuki sonuç doğuracak nitelikteki Bir maddeyi vakanın olgunun doğruluğunu bildirmesine ne ad verilir?

Cevap: İkrar

64. Kanunların yorumunda kanun koyucunun subjektif iradesinin dikkate alındığı yorum yöntemi aşağıdakilerden hangisidir?

Cevap: Tarihsel yorum

65. Sigorta hukukunda sigorta ettirenin üçüncü bir kişinin menfaatine onun adını belirterek koyabilir etmeyerek sigorta ettirmesine ne ad verilir?

Cevap: Mutlak

66. Hakim borçlunun talebi üzerine sözleşmeyi yeni durum ve şartlara uygun olarak değiştirilmesine sözleşmeden dönülmesi ne imkan tanımına ya da

dürüstlük kurallarının gerektiği hallerde ileriye etkili sonuçlar doğuracak şekilde sözleşmenin feshine karar vermesine ne ad verilir?

Cevap: Emprevizasyon Öngöremezlik teorisi

67. Başkasının mülkiyetinde olan bir eşyayı kullanma veya ondan yararlanma yetkisini veren Aynı hak aşağıdakilerden hangisidir?

Cevap: İrtifak hakkı

68. Eşya hukukunda kanun veya kanunda öngörülen sözleşmeler uyarınca oluşan topluluk Dolayısıyla mallara birlikte Malik olanların mülkiyetine ne ad verilir?

Cevap: Elbirliği Mülkiyeti

69. Tarafların iradeleri ile açıkça belirtebilecekleri halde belirtmedikleri konuların açığa kavuşturulmasında yardımcı olan kurallara ne ad verilir?

Cevap : Yorumlayıcı hukuk kuralı

70. Davalının davacının ileri sürdüğü olay ve dava konusu kabul etmek ve birlikte

kendi edimini yerine getirmekten çekilmesini haklı gösterecek karşı sebepleri ileri sürmesine ne ad verilir?

Cevap: Def'i

71. Aşağıdakilerden hangisi genel kamu hukuku alanındaki üçüncü kuşak haklar arasında yer alır?

Cevap: Barış Hakkı

72. Aşağıdakilerden hangisi genel kamu hukuku alanındaki 1. kuşak klasik haklar arasında yer alır?

Cevap: Dilekçe hakkı

73. İş hukukunda işveren adına hareket eden ve işin iş yerinin ve işletmenin yönetiminde görev alan kimselere ne ad verilir?

Cevap: İşveren vekili

74. Aşağıdakilerden hangisi Türk hukukunda düzenlenen disiplin cezaları arasında yer almaz?

Cevap: Hapis

75. Aşağıdakilerden hangisi Uluslararası kamu hukukunun temel kaynaklarından biridir?

Cevap: Uluslararası örf ve adet

76. Aşağıdakilerden hangisi medeni hukukun dalları arasında yer almaz?

Cevap: Sigorta hukuku

77. Bir kişinin kendisine veya malına yönelik bir saldırı söz konusu olduğunda belirli şartlar altında kuvvet kullanarak bu saldırıyı uzaklaştırma hakkına sahip olmasına ne ad verilir?

Cevap: meşru müdafaa

78. Aşağıdakilerden hangisi merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile Sosyal Güvenlik kurumlarının bütün Gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve ayrıca sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ile görevlidir?

Cevap: Sayıştay

79. Aşağıdakilerden hangisinin Asli fonksiyonu ad adli yargı alanında çözüme bağlanan dava ve işler bakımından ülkede hukukun aynı şekil uygulanmasını ve hukuk birliğini sağlamaktadır?

Cevap: Yargıtay

TÜRK ANAYASA HUKUKU

80. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerinden biri değildir?

Cevap: Teokratik Devlet

81. Aşağıdaki özel haklardan Hangisi bir başkasına devredilebilir niteliktedir

Cevap: telif hakkı

SKYMOON PDF
DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOLLOW...

SINCE 2020